

TOMIS

10.875/06

REVISTĂ DE CULTURĂ, SERIE NOUĂ

IANUARIE 2001, Nr. 1 (366), anul VI (XXXVI) • 16 pagini — 5000 lei

COLOCVII TOMITANE

La aniversară

Se poartă, după cum bine știți, mai ales în timpul nostru controversat sfatul-îndemn de a gândi pozitiv. Am încercat, scriind aceste rânduri pentru a vi le citi, să gândesc astfel și iată ce-a ieșit. Vă asigur că nu voi ține un discurs precum cel de anul trecut cu același prilej, discurs care s-a dovedit a fi absolut inutil. De altfel, ajunși la finisul unui maraton electoral, nu cred să-i mai ardă cuiva de exerciții oratorice.

Vreau să precizez de la bun început că, propunând ca temă a **Colocviilor** noastre consemnarea împlinirii a 35 de ani de la înființarea revistei *Tomis*, nu ne-am gândit o clipă la o întâlnire triumfalistă; n-am venit aici cu o valiză goală pentru a o umple cu eventuale elogii. Câtă vreme până și sărbătorile noastre naționale se dovedesc lipsite de rezonanță afectivă, de ce s-ar bucura de un alt regim o revistă provincială de cultură, oricât de ambițioase i-ar fi aspirațiile? Chiar dacă se dovedește cea mai longevivă publicație de acest gen din întinsul, dar prea secetosul spațiu spiritual dobrogean. Sper de asemenea să ne ferim de călcat în străchini sentimentale, de evocări lacrimogene și deopotrivă de umori vindicative, bune doar pentru a ne bloca mecanismele raționale. Tocmai pentru a nu personaliza excesiv evenimentul la care sunteți martori, nu ne rămâne decât să luminăm diversele etape ale evoluției publicației tomitane, în contextul actual al publicisticii culturale românești. Ce am fost, ce suntem și ce urmează să fim.

Bineînțeles, fără pretenția de a ne socoti primii băgători de seamă în domeniu. Am asistat personal și cred că mulți dintre Dvs. ati asistat — ba chiar participat — la nenumărate simpozioane, mese rotunde, gale etc. unde soarta literaturii contemporane și a publicațiilor culturale, atacate simultan de rigorile economiei de piață și de noile tehnologii digitale, pare a fi pusă sub semnul întrebării. S-au vehiculat prognoze sumbre, între care cea mai apropiată de realitate s-ar dovedi a fi extrapolarea ideii de profit material imediat în sfera unor nobile metapreocupări, purtătoare adică de valori simbolice, asimilarea vocației literare cu chemări în ordinea practică a lucrurilor. Ne paste pericolul unei gândiri economice rudimentare în virtutea căreia o revistă de cultură trebuie să se autofundeze financiar desi, în ce mă privește, îngrijorarea își găsește resurse mult mai apropiate de noi, creatorii, dacă nu chiar în noi înșine. Pentru că tot nu vom putea escamota registrul evocativ, îmi permit să spun că, dincolo de meritele sale omologate istoric, Revoluția română a avut darul să ne oglindească în apa limpede a obiectivității. Ani la rând, torturați de o cenzură profesională, jos pălăria, arbitrați de non-valori justificate exclusiv doctrinar, simple și brutale autorități delegate, care se substituiau sau numai încercau să se substituie judecăților noastre, de la redactor șef și până la corector și tehnoredactor, până la femeia care ne mătura scările și ne golea coșurile pline de ciorne în progresivă pervertire, ani la rând deci ne-am ipostaziat în victime. Si am dormit mai mult sau mai puțin liniștiți la gândul că pisica moartă zace în ograda vecinului. Că sărăcia de idei și lipsa de curaj sunt chestii determinate de obstrucții conjuncturale și nu de caracter. Redându-ne libertatea de mișcare și de opinie, Revoluția, fie chiar și cu pasul ei lent și melancolic, ne-a dezvăluit adevărul crud al puținătății noastre. Ne-am amăgit atunci, punându-ne slăbiciunile numai pe seama puterii. Închipuindu-ne

(Din cuvântul rostit la **Colocviile tomitane**)

CONSTANTIN NOVAC

continuare în pag. 2

ÎN CELELALTE PAGINI:

• GABRIEL DIMISIANU • ALEX ȘTEFĂNESCU • EUGEN URICARU • NICOLAE PRELIPCEANU • MARIUS TUPAN • DAN CRISTEA • ENACHE PUIU • ILEANA MARIN • VARTAN ARACHELIAN • NICOLAE ROTUND • EVELINA CÂRLIGEANU • VICTOR STEROM • NICOLAE MOTOC • HORIA GÂRBEA • ION DRAGOMIR • GHEORGHE ISTRATE • MIHAI IRIMIA • CAIUS DOBRESU • ION FAITER • ION SOLACOLU

SIMEZA

GHEORGHE I. ANGHEL

Scriam cu ani în urmă câte ceva despre miraculoasa intuire de istorii și geografii ascunse pe care mi-o revelase o expoziție a pictorului Gheorghe I. Anghel, cu siguranță unul dintre cei mai rafinați mediteraneeni din cultura noastră plastică. După mai bine de un deceniu, *Lectia de singurătate* a artistului de astăzi îmi arată că nu m-am înșelat în entuziasmul meu de ieri. Atunci, la o margine de lume — dar nu aceea boreală a lui Okeanos, spre care pluteau grecii vechi căutători ai ultimei Thule, ci o alta, orientală, a lui Pontos, acolo unde rasele bătrâne și tinere ale Europei și Asiei sălășluiesc de milenii laolaltă, în aurul crepuscular al atator imperii — își prefira atunci Anghel *Insulele* și *Castrele sale*, pictate în cromatica gravă sau somptuos-stinsă ce definește un temperament și o viziune. Acum, fără nume, la aceleași fruntarii de umanitate, primordialul, solitudinea aurală, dinainte de omul pe care nu îl vezi nicăieri și de istoria pe care o presimți pretutindeni, în tablourile aceluiași Anghel stăruie parcă un duh care te învăluie și te nelinește. Un duh plutitor peste ape de un albastru adânc sau de un verde otrăvit, peste prăpăstii cosmice sau marine, peste golfuri și strâmtoări bănuite de stihii, desenate nervos de acest gestual al Sudului, care își încarcă pânzele de culoare spre a le rade apoi frenetic, până la limpezimile calme de după furtună. Nelineștea picturilor lui Anghel, iscată neîncetat de cavitățile, de

circumscrierile sale spațiale aproape obsedante, trădează o stare obsidională perpetuă, sensibilitatea unui asediat — care este el, care putem fi noi, cei de la hotarul civilizației europene — înconjurat de pretutindeni și înlăntuit în eternele-i contradicții. După cum permanenta sa nevoie de contrapunere a semnelor plastice, a hăurilor abisale — antonimul grafic al *Tumurilor* de altă dată — a albului și a negrului, a luminii și a întunericului, talmăcește o matrice genetică a artistului nostru, care descinde el însuși, cu mosteniri clamate și marcate alfabetic, din spațiul cultural al mărilor străjuite îndeaproape de uscat, al contrariilor împăcate, al „symmetriei” eline, al Scyllei și al Charybdei. Nelineștea aceasta a lui Gheorghe I. Anghel este una preclasică. Ea vine din străfundurile unei arhăități balcanice pe care, nu o dată, am comentat-o împreună, cu melancolii și orgolii (este cea dintr-un celebru film al lui Pasolini, unde drama lui Oedip beotianul primește fondul muzical al bocetului carpatic!). Si, deloc întâmplător, acest artist al simplităților doriene jinduieste spre meridianele paradigmaticale ale amintitei arhăități: spre Macedonia din care coboară el însuși și spre Peloponezul la care visează încă în atâtea pânze de pe simezele acestei noi expoziții, prin plaja edenică și prin haloul imperial al Monemvasiei. Aici, la rândul-le, subtilități elenistice și fasturi bizantine care completează profilul unui lanus deopotrivă sybarit și spartan, irump în pretiozitatea auriu-argintie a unor rame de lemn ce se contopesc aievea cu fonduri de culoare pe care le închid ca niste icoane sau chivoturi, împlinind universul pictural inconfundabil al acestui adevărat pictor. Dar un pictor care știe, precum putini, poezia lumii, poezia Mediteranei sale din care l-a ales, îmi pare, pe Kavafis, exoticul solitar de acum un veac, poetul celor trei tărâmuri regăsite și în opera de astăzi a lui Anghel:

acad. RĂZVAN THEODORESCU

continuare în pag. 11

• Lectia de singurătate

COLOCVII TOMITANE

CÂTEVA REPERE

Privind de unde privește Marele Anonim, de la înălțimea unui *Timp* care nu-și ignoră dimensiunea cosmică, cei 35 de ani ai revistei *Tomis* probabil că nu înseamnă nimic. Iar din perspectiva civilizației contemporane, grăbită și neasezată, în care luminile galaxiei Gutenberg pâlpăie sub reflectoarele altei galaxii, a computerelor și *Internet*-ului, când noi, românii, continuăm să orbecăm prin ceata groasă a unei tranziții fără speranțe, evenimentul poate fi privit cu oarecare mefiență.

Un tânăr scriitor, întâlnit mai zilele trecute pe stradă, atunci când l-am invitat la această aniversare a ținut să-și însotească multumirile cu precizarea, nu lipsită de un anumit orgoliu, că si el mă invită să-i citească revista pe care o face singur și o difuzează pe *Internet*. Si să retin, a mai adăugat el, că eu îl invit la o întâmplare care tine de trecut, iar el mă invită la o întâmplare care tine de viitor. Dar să sperăm că un asemenea mod de a gândi, ce pune sub semnul întrebării valoarea și îndreptățirea unui fapt de cultură pentru că — din punctul de vedere al mijloacelor tehnice prin care a fost realizat, e departe de perspectivele pe care le deschide prezentul — nu aparține decât celor mai sceptici dintre noi. Mie îmi revine rolul de a fi un fel de ghid care — hăituit de un roi de date ilustrând domeniul statisticii si, în egală măsură, de întâmplări aparținând memorialisticii — se va strădui mai mult să vă provoace, să vă facă prezenta cât mai puțin confortabilă, decât să asigure o desfășurare riguroasă a dezbaterilor.

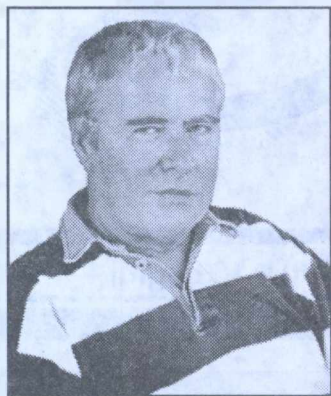
Asadar, se cuvine, mai întâi, să spun câteva cuvinte despre condițiile în care a fost concepută și a apărut revista *Tomis*. A existat încă din 1964 un grup de inițiativă din care făceau parte: Marin Porumbescu, Cornel Regman, Eugen Lumezianu și Nicolae Motoc, cunoscuti mai ales prin ceea ce publicaseră în revistele importante ale țării (toti în pragul debutului editorial; chiar și Cornel Regman avea să debuteze cu volumul **Confluente literare** abia în 1966). Lor li s-au alăturat, trimiși de Uniunea Scriitorilor, Al. Căprariu și N. Mărgescu. În „încăperile microscopice” de la vechia bibliotecă județeană s-a pus la cale un așa-zis *număr de probă*, rămas în stadiu de machetă, luxos tipărit, cum va spune mai târziu Cornel Regman, un fel de *Kojak tar* prăbuisit din cauza propriei grandorii. La ilustrarea lui au participat doi mari artiști: sculptorul Constantin Popovici și fotografii Ion Miclea. După acest esec, cel care a preluat conducerea grupului de inițiativă, după plecarea celor doi scriitori de la Cluj, a fost Geo Dumitrescu. Datorită lui s-a ajuns la un profil de revistă ceva mai accesibil, dar nu mai puțin sobru și elegant, cum este și cel de azi. Din păcate, acest cu adevărat *prim număr* apare în absența marelui poet. El a fost silit, indignat de reacțiile rudimentare ale sefului cu propaganda de atunci, să abandoneze redacția. Cel propus de forurile locale să fie redactor șef a fost George Mihăescu. Îi dă strălucire de neuitat acestui prim număr de revistă *Salutul* lui Arghezi: "Se nimereste fericită nașterea, pe digurile de odinioară ale Romei în Dobrogea Mării Negre, a unei publicații literare botezată cu numele străvechi de *Tomis*, patrie de antichități latine și a exilului și sepulturei marelui nostru strămos de limbă, de scriere și de sânge, Ovidiu. Onoarea Dobrogei românești era prea lipsită de un blazon literar. Căitorii tineri ai *Frumuseții de a iubi*, scrisă de poetul latin, astăzi al nostru ca și Eminescu, îi vor putea răsfosi **Tristele și Ponticile** răzimați de bronzul statuii lui, în același timp cu paginile revistei lor (...). De fapt, revista *Tomis* e o nouă universitate cu redactorii care vor fi marii ei dascăli, inițiatori inspirați, poeții și prozatorii dobrogeni

(Din speech-ul rostit la **Colocviile tomitane**)

NICOLAE MOTOC

continuare în pag. 2

COLOCVII TOMITANE

La aniversară

urmare din pag. 1

că, fără această nefastă autoritate tutelară, vom putea face și drege. Paradoxal, am fost mai buni atunci decât suntem acum. Probabil că percutăm spiritual numai în condiții opresive și atunci viitorul nostru se află sub semnul unui mare pericol. Ne trezim deseori săraci în idei, speriați de imobilismul agresiv al noilor actori politici.

Iată că gândirea mea încearcă în zadar să fie pozitivă, deși nu până într-acolo încât să admită că visătorii se nasc neconditionat în aresturi de poliție.

Vă mai rețin doar câteva rânduri. Sper să nu fim bănuți de partiuri scandaloase numai pentru că am invitat preferențial la sărbătoarea noastră, anume prieteni, foști colegi, colaboratori fideli de-a lungul timpului ai revistei noastre tomitane. O butadă prinsă-n zbor mai zilele trecute zice că, dacă vrei să ai dușmani, să-ți faci cât mai mulți prieteni. Nimic mai adevărat. De 35 de ani, de când respiră, revista *Tomis* n-a derogat de la principiul maximei tolerante, firește, în perimetrul necesar al valorii, promovând condeie, astăzi personalități ale culturii române, ea, revista, configurându-ne într-un soi de unitate gimnazială prin care, de la școala primară către universitate, au trecut zeci de prieteni însoțiți, desigur, de cohorte de dușmani mai mult sau mai puțin incomfortabili. Prizonier fiind al unei viziuni anecdotice narative, nu pot să nu mă întreb dacă păcatele noastre de revistă astăzi matură prevalează sau nu asupra virtuților. Măcar prin consecințe. Dintr-o perspectivă evocativă, pe care, repet, n-o vom putea ocoli în succesiunea celor ce urmează, din istoria complexă și contradictorie a unei reviste de cultură ce a supraviețuit amar de vreme atâtor vicisitudini, supun atenției Dvs. două momente, zic eu, semnificative.

Pe vremea când eram noi nu buni, ci foarte buni, și în mare măsură datorită lui, criticului și istoricului literar Cornel Regman, căruia îi păstrăm o neumbrită considerație, acesta și-a acidulat pana de soacră a literaturii române tocmai în laboratorul *Tomis*-ului. Cronici spirituale, incisive, eretice, dacă nu chiar iconoclaste, introduse ulterior în ediții ce l-au consacrat, s-au constituit în tot atâtea salve ale bunului simț critic. Ceva mai târziu, un alt valoros coleg de-al nostru, prin articolele preliminare ale unei istorii a literaturii române, găzduite în paginile revistei noastre, ne majora tirajul și notorietatea stimulând totodată reacții alergice resimțite din plin de, cum se zice astăzi, suportul tehnic al mesajului, adică revista tomitană. Diagnosticuri exacte, adeseori necrutătoare, ale criticului redutabil au provocat, aidoma unor obuze, uriașe găuri sub linia de plutire a unor preținse cuirasate literare. Prietenii ne-au părăsit între timp, din motive naturale sau circumstanțiale, lăsându-ne fără artilerie grea, dușmanii ne-au rămas în schimb, confundând subiectul cu obiectul. Noi, fragilă canonică cu bătaie lunară, puși în situația de a ne confrunta cu fregate înzestrate cu tunuri cu bătaie lungă, dublu jumelate. Memoria afectivă a dușmanilor e fiabilă, spre deosebire de cea a prietenilor.

Sper ca această întâlnire să fie prilejul reînnoțirii unor prietenii și al revigorării altora, în serviciul intereselor noastre comune.

Se vorbește frecvent, până la obsesie, de România, ca factor de stabilitate geo-strategică europeană. De ce n-ar fi și *Tomis*-ul contribuabil la înfăptuirea acestui deziderat, dacă nu în ordine practică, oricum, în aceea a unei conectări la o spiritualitate căreia, iată, îi devenim restantieri, cu dobânzi împovărătoare și obligații morale neonorate.

Vreau să vă rog ca, în pofida gândirii mele negative, să găsim o cale de a face din această întâlnire — a VI-a Ediție a **Colocviilor tomitane** — un eveniment memorabil, pe care viitorul să-l valideze ca atare în ordinea existenței noastre.

Colocviile tomitane, aflate la a VI-a ediție ce s-a desfășurat în perioada 15-16 decembrie 2000 la Constanța, încearcă să transmită mesajul orasului, al valorilor create aici, în planul culturii scrise, către întreaga țară. Organizatori au fost: Revista *Tomis*, Filiala „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor din România, Consiliul Local Municipal Constanța, Ministerul Culturii și Casa de Editură „Ex Ponto”, instituții culturale și de administrație publică bine cunoscute, care au înțeles că notorietatea culturală a orasului nu poate fi dobândită decât printr-un efort constructiv, creator de tradiție. Se poate spune că, o dată cu ediția a VI-a, dezbaterile colocviale și premiile decernate unor scriitori din întreaga țară, au consacrat o tradiție la Pontul Euxin.

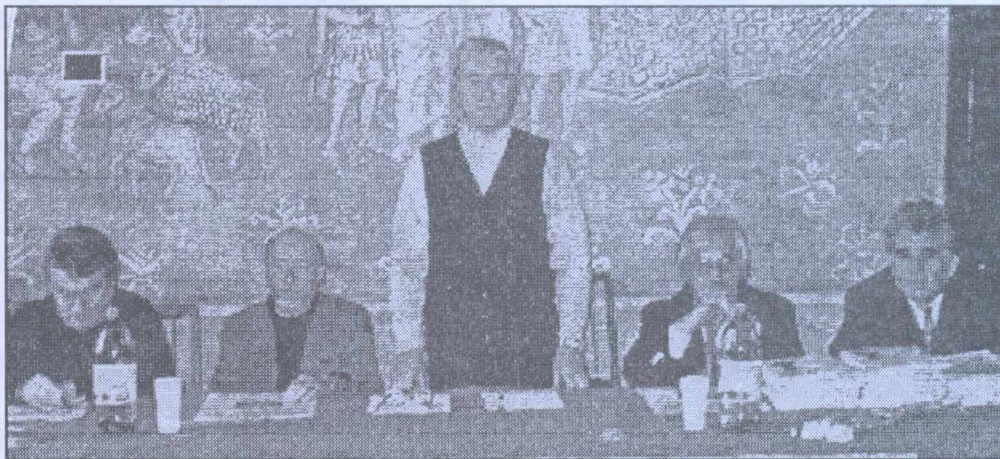
Tema colocviilor s-a concentrat de această dată asupra unei importante aniversări culturale, cea a revistei *Tomis*, aflată în pragul a treizeci și cinci de ani de existență. Ocazie de a face din această ultimă ediție a colocviilor o întâlnire cu proeminente personalități ale literelor și culturii românești, care de-a lungul timpului au lucrat efectiv sau au semnat în paginile revistei: Gabriel Dimisianu, Alex Ștefănescu, Nicolae Prelipceanu, Dan Cristea, Constantin Abăluță, Gabriel Rusu, Serban Codrin.

Programul primei zile a colocviilor a debutat cu vernisajul expoziției de noutăți editoriale ale Editurii „Ex Ponto” și expoziției de publicații culturale apărute anul trecut în acest spațiu. Apoi, în Sala Pictată a Muzeului de Istorie Națională și Arheologie a avut loc dezbaterile cu tema *Revista Tomis XXXV*, moderatori fiind scriitorii Constantin Novac (manager al revistei *Tomis*) și Nicolae Motoc (redactor). Între vorbitori s-au aflat: Gabriel Dimisianu, Alex Ștefănescu, Dan Cristea, Marius Tupan, Enache Puiu, Stoica Lascu, Ovidiu Dunăreanu, Sorin Rosca, Ileana Marin, Ioan Popisteanu. Istoria revistei *Tomis*, ce jalonează destinul modern al culturii dobrogene, a reiesit din evocări și analize, ce au reliefat locul și rolul avut de revistă și de gruparea alcătuită în jurul ei la catalizarea vieții literare și spirituale la Pontul Euxin. A urmat unul din momentele cele mai așteptate, decernarea premiilor Revistei *Tomis* și ale Filialei „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor din România.

Prima zi a colocviilor s-a încheiat cu o masă rotundă, unde s-a dezbătut tema *120 de ani de la apariția primelor publicații aromânești*, moderatori fiind dr. Stoica Lascu și lector univ. Nistor Bardu.

Cea de a doua zi a **Colocviilor...** s-a desfășurat la Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”, începând cu un semnificativ dialog între scriitori și elevii liceului, mulți dintre ei premiați la Olimpiadele de literatură, având ca temă „Probleme actuale ale literaturii și publicisticii culturale românești”. Au vorbit Alex Ștefănescu, Gabriel Dimisianu, Dan Cristea, Marius Tupan, Nicolae Motoc, Constantin Abăluță, Nicolae Prelipceanu, Serban Codrin, moderatori fiind Ovidiu Dunăreanu și prof. Rodica Fiț. A urmat lansarea a patru cărți care au apărut în anul 2000 la edituri constănțene: **Poezia după proletcultism** de Constantin Abăluță, cu o prezentare de prof. Ioan Popisteanu, **Presă și teatru în Dobrogea** scrisă de Aurelia Lăpusan și prezentată de Sorin Rosca, **Rusii. Cultura și civilizația din secolele 18-19** de Stefan Popa, carte prezentată de prof. Ștefan Vodă și **Corabia de fildeş**, antologie a poeziei dobrogene interbelice de Ovidiu Dunăreanu și Victor Corches, prezentată de asistent univ. Lena Lazăr. Întâlnirea s-a încheiat cu un recital de poeme, multe dintre ele în lectura autorilor: Constantin Abăluță, Ștefan Careja, Arthur Porumboiu, Sorin Rosca, Amelia Stănescu sau în lectura elevilor Colegiului Pedagogic.

Ca și în anii precedenți, acest „festival literar” inițiat în 1995, a polarizat atenția lumii culturale românești, a publicațiilor literare și a cotidianelor, spre orasul Constanța. Promovarea cărții valoroase, promovarea tinerilor autori, dezbaterile unor probleme cheie ale fenomenului cultural și existenței noastre culturale, au făcut și în acest an din **Colocviile tomitane** o manifestare reprezentativă a culturii dobrogene și naționale.

PREMIILE

Juriul format din scriitorii: Marius Tupan — presedinte, Dan Cristea, Gabriel Rusu, Ion Rosioru, Dan Persa au acordat: 1. Un premiu de excelență d-lui ENACHE PUIU, pentru opera sa de critică și istorie literară și bogata sa activitate de promovare, în paginile revistei „Tomis”, a literaturii spațiului dobrogean; 2. Un premiu de excelență d-lui NICOLAE MOTOC, pentru volumul antologic **Provocări imergente** și contribuția sa la edificarea Revistei *Tomis*; 3. Premiul pentru **cartea de proză întâmplări** (Editura Institutului European, Iași) de ALEX ȘTEFĂNESCU; 4. Premiul pentru **cartea de critică literară Lumea criticului** (Editura Fundației Culturale Române, București) de GABRIEL DIMISIANU; 5. Premiul pentru **cartea de debut în poezie Aora** (Editura „Ex Ponto”, Constanța) de RADU ȘUIU; 6. Premiul pentru **cartea de debut în proză Îngeri pe carosabil** (Editura Asociației Scriitorilor din București) de DANIELA ZECA; 7. Premiul pentru **cartea de debut în critică literară Romantismul colorat** (Editura „Cartea Românească”, București) de ANA STAN TĂBĂRASI; 8. Premiul pentru **romanul de debut Șoseaua de centură** (Editura „Eminescu”, București) de GABRIEL NĂSTASE.

Juriul format din: Constantin Novac — presedinte, redactor șef al Revistei *Tomis*, Nicolae Rotund — critic literar, Eugen Coja — consilier al Inspectoratului Județean pentru Cultură au acordat premii pentru contribuții la susținerea culturii scrise, următorilor autori: Pericle Martinescu, Ovidiu Dunăreanu, Olimpiu Vladimirov, Constantin Cioroiu, Nicolae Prelipceanu, Marius Tupan, Dan Cristea, Radu Bărbulescu, Eugenia Văjiaș, și următoarelor instituții: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Casa de Editură „Ex Ponto”, Universitatea „Ovidius” Constanța (Facultatea de Litere și Teologie).

CÂTEVA REPERE

urmare din pag. 1

(...) Ca simplu cititor și eu, și întrucâtva scriitor, le urez tuturor să facă față strălucită scrisului și graiului românesc cu nuanța particulară trebuincioasă. Multi ani revistei și eternitate fratilor dobrogeni”.

La puțin timp după apariția primului număr, redacția s-a îmbogățit cu noi redactori, unii chiar universitari, ca: Alexandru Protopopescu, Constantin Novac, Enache Puiu, Cornel Regman. Mai târziu, celor aflați deja în redacție (Eugen Lumezianu, Ana Barbu și Nicolae Motoc), treptat, li s-au alăturat: Octavian Georgescu, Alex Ștefănescu, Mirela Roznoveanu, Hristu Căndroveanu, Carmen Tudora Chehiaian, Val Bălănică, Doina Jela, Gabriel Rusu, Ovidiu Dunăreanu, Sorin Rosca, Florin Slapac, Dan Persa, Gabriela Inea, Iulia Pană, Mădălin Roșioru ș.a.m.d.

Vreau să vă amintesc, de asemenea, că în revista *Tomis* au semnat: Mihai Eminescu (celebra scrisoare trimisă Veronicăi Micle de poet, la 1881, și descoperită de Augustin Z.N.Pop), Al Philippide, Ion Barbu, Ion Vinea, Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru, Serban Cioculescu, Vladimir Streinu (rămâne de neuitat o întâlnire la sediul redacției cu acest mare și generos critic și istoric literar, din vara anului 1967), Alexandru Paleologu, Sorin Alexandrescu, Ion Negoitescu, Nicolae Manolescu, Gellu Naum, Geo Bogza, Nicolae Balotă, Dan Haulică, Const. C.Giurescu, Nichita Stănescu, Virgil Nemoianu, Lucian Raicu, Matei Călinescu, Gabriel Dimisianu, Al. Călinescu, Mircea Iorgulescu, Laurentiu Ulici, Nicolae Breban, Marin Sorescu, Mircea Ivănescu, Petru Popescu, George Bălăiță, Augustin Buzura, Ștefan Aug. Doinas, Ion Frunzetti, Petru Comarnescu, D.I. Suchianu, Ion Jalea, Al.Ciucurencu, Ion Nicodim, Liviu Ciulei, Sergiu Celibidache, Andrei Serban, Andrei Pleșu, George Ciorănescu, Radu Vulpe, Eugen Pora, Grigore Moisil, Constantin Noica, Mihai Băcescu, Dan Berindei ș.a.m.d.

Două citate ar fi ilustrative pentru gândurile profunde din textele semnate de acești — cum să le zic? — îngeri păzitori ai destinului revistei *Tomis*. Iată unul **despre critică**: „Ne adaptăm la o literatură reală, visând una ideală. Comentăm opere existente, refăcând modele mai presus de ele. S-ar zice că ne sustragem formelor și mișcărilor concrete, istorice, ale literaturii, prin înălțarea, într-un plan secund, a unor alte forme, mai pure și mai adevărate. Pentru ochiul neexperimentat, critica este un raport asupra cărților (rele, bune sau mediocre) care se scriu într-o anumită epocă; în fond raportăm mereu despre cărțile pe care le creem noi înșine, pe care ni le furnizează crezul nostru artistic. În orice mare critică vom găsi (poate nu explicit) imaginea unei mari literaturi” (Nicolae Manolescu, *Tomis*, aug.1971).

Și iată și unul **despre talent**: „Nu, semnul talentului nu este înzestrarea, chiar și palpabilă, evidentă, **acceptată**; semnul sigur al vocației la tinerii creatori, de pretutindenă, este teama de ratare. Teamă nu de social, nu de autoritate (paternă sau instituțională), ci teama confuză, dar persistentă, agățătoare ca un virus tenace și nedefinit de care nu aminteste nimeni; teama că vei fi ocolit de destin, că timpul cu carele sale mari, greoaie, scilpitoare va trece pe lângă tine; tu, care, cu trecerea vremii încetezi tot mai mult să existi, căci ce existență poate fi aceea fără Artă, fără expresie, fără vocea aceea specifică lui Orfeu, ce farmecă natura, ce înmoaie voința regilor infernului?” (Nicolae Breban, *Tomis*, mai 1991).

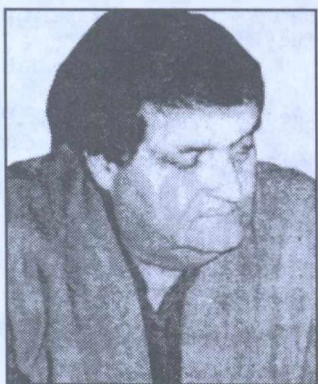
Care au fost principalele direcții ale revistei? Iată o întrebare la care e dificil de dat un răspuns laconic. O direcție a fost promovarea sistematică a criticii — **conștiința de sine a literaturii**. În infernul regimului totalitar, pentru a trece prin cele trei bolgii ale cenzurii, ea ne-a fost călăuză (rolul lui Virgiliu în aventura imaginară a lui Dante). Aici au excelat Cornel Regman (*Cronica cronicii literare*), Al Protopopescu, Alex Ștefănescu (*Cronica literară*). Lor li s-au alăturat Gabriel Rusu și Val.Bălănică. Într-o perioadă a

continuare în pag. 14

ALEX ȘTEFĂNESCU,

redactor șef al revistei *România literară*:

Am lucrat la revista *Tomis* în perioada 1971-1974. În acești ani nu am înțeles nimic, absolut nimic, din ce se întâmpla la această revistă, dar am o amintire frumoasă. În iarna 1970-1971 eram profesor la țară, într-un sat din nordul Moldovei. Terminasem facultatea de câteva luni. Eram primul licențiat din istoria satului și toată lumea credea că am fost pedepsit prin trimiterea mea acolo. De la primii pași pe ulița principală, mi-am pierdut în noroi un pantof. Definitiv! Începusem să regret că m-am dus profesor la țară din cauza unui impuls romantic. Credeam că acolo e ca în cărțile lui Sadoveanu... Cu atât mai viu a rămas în amintirea mea momentul feeric, fericit, momentul mitic al biografiei mele, când factorul poștal a adus prin viscol, în casa țărănească în care eram găzduit, o scrisoare, un plic care avea antetul revistei *Tomis*, iar la expeditor numele Constantin Novac, de care, sincer să fiu, nu auzisem. Aveam 23 de ani și nu mă puteam lăuda cu o experiență culturală foarte mare... Am deschis cu multă curiozitate scrisoarea și înăuntru am dat peste un text ceremonios, oficial, involuntar ironic, prin care redactorul șef îmi făcea exorbitantă propunere de a veni să lucrez ca redactor la revista *Tomis*. Mi s-a părut norocul vieții! Am lichidat în grabă puțină avere pe care o

aveam, adică am vândut jumătatea de porc din cămară, lemnele furate din pădure (contra sumei de 100 de lei pădurarul îmi dăduse voie să fur câte lemne puteam să car într-o zi!) și mălaiul obținut prin măcinarea unui sac de porumb boabe. Din cauza viscolului nu era nici-un autobuz care să mă ducă la Suceava, așa că am închiriat o sanie trasă de cai, în care mi-am pus tot calabalăcul, iar deasupra am pus-o pe nevastă-mea. Și uite așa, cu mare greutate, am ajuns la gară, apoi cu trenul la Constanța, la revista *Tomis*. N-am să uit niciodată prima impresie. Ea este mai importantă decât toate celelalte ulterioare. Mi s-a părut în primul rând că redacția are ceva aristocratic. Era într-o clădire elegantă, neverosimilă în peisajul vieții comuniste de atunci, iar la conducerea revistei se aflau așa: un fel de zeu nordic, cum mi s-a părut Constantin Novac, un bărbat de o frumusețe extraordinară, pe care mi-am dat seama că nu voi avea niciodată șansa să-l concurez în materie de femei, și la fel de frumosul, dar în varianta brunetă, de seducător italian, Nicolae Motoc. M-au invitat cu foarte multă eleganță să iau loc și mi-au pus niste întrebări care abia după aia, după mulți ani, mi-au dat de gândit. Mi-au spus: *Ce poet îți place cel mai mult?* Nichita Stănescu, am răspuns. *Ce prozator?* Marin Preda. *Ce critic literar?* Nicolae Manolescu. *Daa?! Ei bine, asta a fost până acum în biografia ta. De acum înainte o să-ți placă...* Și mi-au înșirat numele unor scriitori dobrogeni!

În redacție am descoperit, ca pe un colac de salvare, o fostă colegă de facultate, pe Mirela Roznovski, care semna Roznoveanu. În oras am descoperit încă o altă fostă colegă, pe Aura Voineagu, azi Aurelia Lăpusan, la care țin foarte mult. Încet, încet nu m-am mai simțit un străin rătăcit la Pont și am început să lucrez la revistă. E adevărat, atunci mai mult citeam decât scriam! Acum se întâmplă invers, ba uneori scriu despre cânti pe care nici nu le mai citesc... Era un moment frumos, un timp al exuberanței. Mă bucuram din plin de generozitatea lui Nicolae Motoc, cel care avea un sufl de copil generos. Parcă era fiul lui Onasis, desi avea un salariu ca toți ceilalți. Cumpăra pepeni uriași pe care venea să-i împartă în redacție. Îmi plăcea și sobrietatea lui Constantin Novac. Avea ceva aristocratic, ceva ce multă vreme n-am reușit să descifrez... Împreună cu Mirela eram mereu puși pe farse. Țin minte că odată am fost invitat la o întâlnire cu cititorii la Mangalia și, ca să ne amuzăm, am declarat, nici mai mult, nici mai puțin, că împreună suntem, de curând, laureați ai Premiului Nobel! Am fost extraordinar de aplaudați, ca primi scriitori români laureați ai celui mai prestigios premiu și am primit

TOMIS XXXV

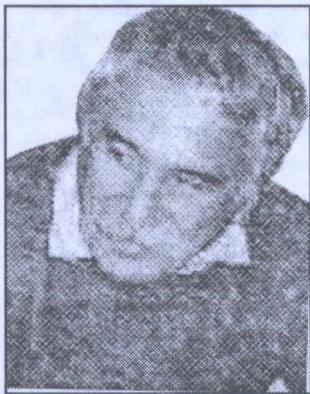
fiecare drept cadou câte o sticlă de Cognac. Când să plecăm, Nicolae Motoc mă întreabă: „Păi, sticla mea unde e?” „Care sticlă, dumneavoastră nu sunteți laureat al Premiului Nobel!”

Deși întotdeauna apar rivalități, ambiții nesatisfăcute, suspiciuni, mi-a plăcut faptul că la revista *Tomis* a existat o anumită tinută, o anumită eleganță de la care nu s-a abdicat. Asta fiind, într-o oarecare măsură, chiar în detrimentul revistei, ea fiind atât de elegantă, nu avea și elementul de atracție care să o facă populară. Totuși, după ce am plecat din Constanța, am rămas mereu cu nostalgia acestei elegante pe care n-am mai întâlnit-o nicaieri în altă parte, decât acum, târziu, la bătrânețe, la *România literară*, revistă care seamănă prin atmosferă, prin relațiile civilizate dintre oameni, prin climatul de prietenie ce domnește între membrii redacției, cu ceea ce am trăit eu în tinerete. Este meritul revistei *Tomis* că m-a pregătit sufletește să lucrez la o revistă ca *România literară*!

GABRIEL DIMISIANU,

director adjunct al revistei *România literară*:

Doar câteva cuvinte vreau să spun cu prilejul acestei întruniri, a acestei sărbătoriri, ca cititor al acestei reviste încă de la întemeierea ei și în calitate de colaborator sporadic. Nu atât cât aș fi vrut. Pentru că această revistă m-a atras și pe mine, ca și pe alți colegi care au vorbit aici, prin această factură civilizată a acțiunii critice, în primul rând, prin faptul că a respectat cu loialitate niste reguli ale civilizației literare și pentru că în paginile ei am întâlnit semnăturile unor scriitori și a unor critici literari care meritau să fie citați. Pentru că, în fond, o publicație este bună și se definește prin cei care o fac, cei care o scriu. Aici au fost evocate numele multor colaboratori ai revistei, care i-au configurat în fond profilul. Domnul Ovidiu

Dunăreanu a făcut succinte caracterizări foarte sugestive. Eu nu am ce să adaug pentru că nu am fost atât de aproape de acești colaboratori ai revistei, decât prin scris. Am fost totuși aproape de doi dintre ei, de care mă leagă o veche prietenie, de Constantin Novac și Nicolae Motoc, prietenie care s-a legat nu la mare, ci la munte. Ne întâlneam în fiecare iarnă la Cumpătu, unde ei se dăruiau scrisului cu foarte multă fervoare — chiar îi invidiam pentru capacitatea de concentrare asupra scrisului — ne-am simțit foarte bine acolo, sunt nostalgic când mă gândesc la acele momente.

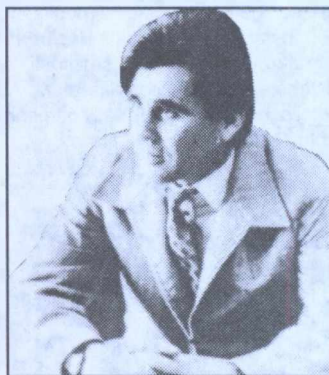
Vreau să închei această scurtă intervenție vorbind și în numele confrăților de la *România literară* — *Tomis* a fost o publicație de care revista

noastră s-a simțit aproape, într-o relație de comunicare prin acest spirit de civilitate de care am vorbit și prin faptul că, și în anii dinainte de '89, într-o epocă grea, de apăsări și constrângeri ideologice, revista *Tomis*, în esență, a fost de partea democrației culturale, deschisă spre civilizația europeană, ceea ce n-au reușit toate publicațiile apărute în acea perioadă. Încă o dată vă felicit din toată inima, iubiti colegi, și vă urez drum bun pe mai departe.

MARIUS TUPAN,

redactor șef al revistei *Luceafărul*:

Am fost chemat la conducerea revistei *Luceafărul* în 1993. De la început, tinta noastră a fost numai cultura. Sunt și reviste „ghiveci”, reviste „varză”, sau nu știu cum să le mai spun, în care intră și politica și sociologia și

arheologia și filatelia. Noi am făcut o revistă de literatură. Nu ne-a interesat ce face Iliescu sau Constantinescu, Tărăcilă sau Tăbăcilă. Ne-a interesat să revalorificăm unii scriitori dați la o parte după 1990, în mod nemeritat, zic eu (D.R. Popescu, Marian Popa, Romul Munteanu, Fănuș Neagu, Rachieru, Tomozei), scriitori cu adevărat remarcabili. Apoi, cred că ar fi interesant de urmărit cam câți tineri au debutat în paginile revistei noastre, pe câți scriitori valorosi i-am ajutat publicându-i. *Luceafărul* a debutat în zece ani peste două sute de tineri scriitori! Intentionez să alcătuiesc trei antologii (proză, poezie, critică) și veți constata că și zona Dobrogei este foarte bine reprezentată (Ion Rosioru, Lena Lazăr, Corina Apostoleanu, Ileana Marin, Amelia Stănescu etc.). Este foarte important să înțelegem că, dacă lăsăm în urma noastră 3-4-5 scriitori de valoare, înseamnă că ne-am făcut datoria la revistele pe care le conducem.

Astăzi, literatura a devenit un fel de arcă. Observați câți scriitori au plecat în politică și negustorie, întorcându-se în cele din urmă tot în literatură... Au fost însă ani pierduți atât pentru ei, cât și pentru literatura română! Este foarte important să știm ce tintă avem. Sunt de aceeași părere cu Dan Cristea: nu poți împăca pe toată lumea, dar în același timp trebuie să ieși pulsul țării, să publici scriitori din toate colțurile ei. Numai așa se poate tinde către o unire spirituală. Menirea noastră este aceea de a menține vie flacăra culturii, a literaturii.

Revista *Tomis* este una dintre cele mai importante din țară. La Galele „Apler” de la Cămpina a fost nominalizată. Nu a luat premiu pentru că a fost acolo un domn care s-a opus, dar *Tomis*-ul este luat în seamă de cititori, de scriitori, ceea ce este foarte important. Scriitorii sunt

Grupul de inițiativă (din care lipsesc Corneliu Regman și Eugen Lumezianu) care, în 1965, a elaborat primul număr de probă al revistei *Tomis*. De la stânga la dreapta: Nicolae Motoc, Marin Porumbescu, Al. Căprăriu, Nicolae Mărgăneanu, Ion Miclea

personalități, nu VIP-uri! Scriitorii sunt din nou luați în seamă poate și pentru faptul că s-au compromis și politicienii, și negustorii și bancherii. Important este ca noi, scriitorii, să scriem!

DAN CRISTEA,

director al Editurii *Cartea Românească*:

Care este rolul revistelor de cultură? Personal, nu pot răspunde la o astfel de întrebare, pentru că ideea mea despre cultură este destul de nebuloasă. Presupun că există Cultură cu „C” mare, care înseamnă, în bună măsură, Civilizație, Cultură Înaltă, Cultura Scolii, a Universității. Există și cultură cu „c” mic, care este cultura străzii, cultura rock, cultura pop

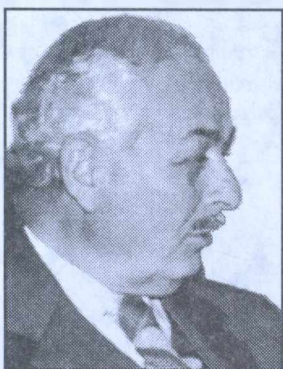
și, de ce nu, o subcultură care astăzi ne asediază din toate punctele de vedere. A venit vremea să nu mai fim ipocriti, adică să nu ne imaginăm că volumele scriitorilor români sunt smulse din mână editorilor sau a vânzătorilor de carte de pe stradă. Să nu ne mai imaginăm că revistele culturale care mai apar sunt așteptate de cititori cu înfrigurare. Să nu mai fim ipocriti! Există doar o mână de oameni care citesc literatură, care citesc reviste literare. Rolul nostru este ca la această mână să mai adăugăm, dacă se poate, alte degete! Să nu ne facem însă iluzii. Eu sunt împotriva ideii de „revistă de cultură”. Nu știu ce poate însemna aceasta, cui se adresează ea. Sunt pentru o revistă care să aibă o tintă precisă. Este această tintă profesorimea din Constanța, din județ sau din țară? Bine. Este această tintă mâna de scriitori autentici care există în Constanța sau în Dobrogea? Iarăși bine, foarte bine! O revistă trebuie să aibă foarte clar precizată ținta de public cărui i se adresează. Nu avem voie să ne plângem că există foarte multe reviste. Într-o țară pe care am vizitat-o recent erau pe piață „n” reviste de literatură comparată, împărțite pe secole, pe epoci, pe curente etc. Există deci oameni pasionați care scriu, citesc, se abonează la aceste reviste, au în permanentă nevoie de ele. O revistă trebuie să răspundă publicului pe care îl are și cărui i se adresează. Trebuie să terminăm și cu altă ipocrizie: aceea că revista trebuie să împace pe toată lumea. Nu! După părerea mea, o revistă apare sub girul unei conduceri. Această conducere are niste interese, exprimă niste interese, iar acestea trebuie să fie slujite de revistă atât timp cât aceasta se află sub respectiva conducere. Să terminăm cu ideea că o publicație de acest gen trebuie să slujească pe toată lumea, să slujească intereselor culturale ale municipiului, județului, regiunii. Păi, care sunt interesele culturale ale județului? *Tomis* este o revistă care apare la Constanța, este scrisă de și pentru scriitorii din Constanța și din județ, din Dobrogea, este o revistă a istoriei acestui spațiu. Merituri este faptul că deschide punți spre alte zone. Nu poate să rămână o revistă izolată, o insulă. Aceasta se înțelege de la sine, dar această democratizare a culturii, după părerea mea, este o ipocrizie. Revista trebuie să aibă niste tinte culturale foarte precise într-un anumit moment. Când momentul este depășit, desigur se vor găsi alte tinte. Revista *Tomis* a avut și are un rol deosebit în viața literară a țării pentru că a știut să se adapteze unui moment sau altuia, a știut să facă niste importuri convenabile acelor momente. Revista *Tomis* rămâne o publicație legată de o atitudine critică imprimată de Corneliu Regman, care a fost un critic neortodox toată viața lui, un critic care nu a slujit grupurilor literare, nu a fost slugarnic. Corneliu Regman a fost un critic cu o solidă coloană vertebrală, a scris liber despre literatură într-un moment în care alți confrăți ai săi simteau nevoia să se încline într-o parte sau alta. El a imprimat o direcție critică extraordinară revistei *Tomis*. Am recitat cu plăcere volumul său apărut nu demult într-o nouă ediție. Cu umorul său deosebit, cu ironia și corectitudinea sa, Corneliu Regman distruge efectiv toată acea critică de moment,

continuare în pag. 4

urmare din pag. 3

pledând pentru o adevărată direcție critică. Revista *Tomis* a găzduit și alte condeie deosebite de valoroase: pe A. Protopopescu, pe Alex Ștefănescu, pe toți scriitorii importanți ai spațiului dobrogean, ai țării. Este foarte bine că astăzi se deschide către tinerii autori de valoare. Soarta revistei *Tomis* stă acum în mâinile dumneavoastră!

Prof.univ. ENACHE PUIU :

Sărbătorim 35 de ani de apariție a revistei *Tomis*, moment cât se poate de nimerit pentru a lămuri anumite aspecte mai puțin cunoscute, care pot da naștere la confuzii sau la interpretări eronate. Puțini dintre conștanțeni știu astăzi că, pentru elaborarea și realizarea numărului de probă al revistei, au fost depuse eforturi extraordinare de către un colectiv de oameni inimoși, condus de Alexandru Căprariu. Încă se vehiculează ideea că acel număr nu a apărut fiindcă n-ar fi existat înțelegere între colegi la Constanța. Nu este adevărat! El a fost blocat de primul secretar p.c.r. de atunci, un tip acultural, pe nume Petre Ionescu. Întorcându-se cu trenul de la București și văzând numărul de probă adus de Marin Porumbescu, acesta a întrebat cam cât va costa viitoarea revistă. „Păi, așteptăm să fim subvenționați, cum se întâmplă și în alte părți”, i-a răspuns onest Marin Porumbescu. A doua zi, a fost chemat Căprariu și s-a interzis publicarea revistei *Tomis* în acel format și în acele condiții grafice deosebite, chiar mai luxuase decât actuala revistă *Steaua*.

Fiindcă s-a pomenit aici și numele lui Geo Dumitrescu, se cuvin câteva precizări. Abandonându-se ideea apariției *Tomis*-ului în acea primă variantă, Geo Dumitrescu a muncit cu mare însoțire, cu deosebită pasiune, realizând două numere ale revistei *Tomis*, elegante și echilibrate. A apărut însă același nefericit impediment, astfel că remarcabilul poet a fost silit să plece de la Constanța. Ceea ce a urmat se cunoaște destul de bine...

Lector univ. dr. ILEANA MARIN :

Cu prilejul acestei editii a **Colocviilor tomitane**, am aflat lucruri noi despre revista *Tomis*. Listele de nume încep cu aceia care, dintr-un motiv sau altul, nu mai colaborează la această publicație. Să înțeleg prin aceasta că există dorința de a-i recâștiga? Sau că există dorința de a recupera o vârstă de aur? Pe de altă parte, constat că participanții la acest colocviu au încercat să valideze această revistă, care nu mai are nevoie de validări explicite. O revistă de cultură cum se dorește *Tomis*-ul să fie, și cum cred că este, se validează prin ceea ce publică, se validează pe sine prin sine și mai puțin prin discursuri despre ea.

Sunt de acord cu ideea că o publicație culturală trebuie să-și precizeze tinta și chiar să încerce să dea o definiție a culturii care să-i fie proprie, dar cu care să fie consecventă. Citind revista *Tomis* în ultimii ani mi-am dat seama că există tocmai această încercare de a fi consecvent cu propria direcție. Ceea ce nu am știut este că această consecvență a avut o istorie, fapt absolut laudabil.

ALEX ȘTEFĂNESCU:

Ce înseamnă literatura, din punctul meu de vedere? Cred că literatura este o sursă de plăcere. Acest lucru se uită de foarte multe ori în școală. Nu demult, mi-a căzut în mână un manual de literatură română pentru clasa a VIII-a, apărut la Editura „Humanitas”, conceput după o metodă nouă, la fel de plictisitoare ca și cea veche, după părerea mea. Citind acel manual, aveai impresia că literatura, studiul literaturii, reprezintă o obligație plictisitoare, că este o sarcină dificilă, ca și cum ai participa la o sedință obligatorie, anostă, că trebuie să-ți bîciuești mintea ca să asimilezi regulile literaturii. Erau reproduse succesiv câte o poezie a lui Eminescu, Blaga și Nichita Stănescu și urmau tot felul de întrebări de genul: Ce sinonime există în prima strofă? Cine vorbește la persoana întâi și cine vorbește la a treia? Identificați metafore folosite de poet din domeniul vegetal etc. Erau numai întrebări ca niste somatii: Identificați! Comparați! Analizați! Explicați! Farmecul acelor poezii se spulbera sub ochii mei. Nimeni nu se gândise probabil că un tânăr care citește poezia *Lacul* a lui Eminescu ar trebui întrebat întâi dacă acea poezie îi place sau nu, și apoi de ce îi place, dacă-i place, și de ce nu-i place, dacă nu-i place? Literatura a fost inventată de oameni pentru ca ei să se bucure, nu pentru a chinui niște elevi la examene! Esența literaturii este un prilej al bucuriei. Este adevărat că la această delectare nu se ajunge atât de simplu ca atunci când deschizi televizorul. Trebuie în primul rând să știi să citești. Când deschizi televizorul nu trebuie neapărat să știi să citești. Vezi un cântăreț care se zbătuie încoace și-ncolo, și dintr-o dată intri în atmosferă. Ca să ajungi la plăcerea pe care ti-o oferă literatura, trebuie să știi să citești, iar în al doilea rând trebuie să știi să citești literatură. Aceasta se citește altfel decât un text informativ oarecare. Iată, de exemplu, enunțul „Afară ninge”. Când este un enunț strict informativ, îl accepti sau nu, pentru a afla ce se întâmplă afară. În literatură „Afară ninge” este deja o ficțiune. Noi trebuie să intrăm în joc, și indiferent dacă afară ninge sau nu, să acceptăm jocul. Literatura este o

propunere de a intra în joc! Fiind așa, ai o mare libertate. Poti să spui că „Afară ninge de jos în sus”, sau „Ninge cu fulgi albaștri” etc. Oamenii din ziua de azi nu știu să citească literatură, deși nu e greu, nu este o știință complicată, ci trebuie să ai o anumită libertate sufletească. Mă gândesc, de exemplu, la modul în care se citește un roman. Din câte am înțeles, există trei moduri. Unii citesc romanul punându-se în locul personajului principal. Dacă acestuia i se întâmplă ceva rău, cititorul se întristează. Dacă personajului i se întâmplă ceva frumos, cititorul se învesnicește. Dacă romanul se termină cu bine, el răsuflă ușurat. Dacă se termină rău, trăneste cartea enervat. Este o formă naivă, primitivă de a citi. Pe o treaptă mai evoluată se află cititorul care se substituie autorului. Pe măsură ce citește, își închipuie că el este scriitorul și trăiește satisfacțiile imaginare ale celui care a compus naratiunea respectivă. Este un mod mai evoluat, dar tot un mod impropriu. Există și un al treilea mod, care mi se pare singurul adecvat; să citești romanul respectiv în calitate de cititor. Să privești acel spectacol pe care l-a creat un scriitor anume pentru tine, să te lași cuprins de farmecul lui, să vezi ce se întâmplă cu personajele, dar să știi că nu se întâmplă cu adevărat, să vezi cum își concepe scriitorul romanul, dar să știi că există și alte moduri de a scrie romane. Aceasta este, după părerea mea, cea mai înaltă formă de devotament față de literatură, o poziție superioară pe care te situezi, ca intelectual. De altfel, criticul literar este un cititor, un cititor profesionist!

Am fost întrebat când o să-mi apară **Istoria literaturii române contemporane**, la care lucrez de mai mulți ani, și, în paranteză, ce se întâmplă cu calculatorul care mi-a fost furat și în memoria căruia erau stocate câteva sute de pagini din această **Istorie...** Cartea o să apară, dacă între timp nu mor, în 2001. Ea va avea 1200 de pagini, mii de fotografii, ilustrații, manuscrise, informații, biografii și bibliografii ale scriitorilor români (este vorba numai de perioada 1941-2000).

În ceea ce privește calculatorul, Politia nu i-a descoperit pe făptasi. Mai mult decât atât, când au venit să ancheteze și să facă procesul verbal, un politist mi-a mai furat și un ceas japonez care era prin cameră! Stiu sigur că mi l-a furat, fiindcă mă bucurasem că hotii îl aruncaseră pe jos și nu-l luaseră. Când m-am aplecat să-l ridic, politistul cu aparatul de fotografiat mi-a zis: „Nu vă atingeți de nimic, trebuie întâi să fotografiem fiecare detaliu al camerei!” N-am atins nimic, m-am retras din cameră, dar când m-am reîntors, ceasul nu mai era! Politistii n-au mai apărut niciodată după aceea. Au venit doar zăriști care au călcat în picioare tot ceea ce mai rămăsese nespărut de hoti. Calculatorul conținea aproximativ trei sute de pagini din **Istoria literaturii**. 150 dintre ele am fost nevoit să le scriu din nou. Ceea ce m-a descurajat cel mai mult a fost faptul că în casă aveam, în sertare,

informații despre 4000 de scriitori români, fișate și așezate în plicuri, în ordine alfabetică. Crezând că în plicurile respective pot fi ascunși bani, hotii mi le-au răscolit pe toate, învâlmășind absolut toate aceste informații. Am scris un fel de parabolă în *România liberă*, comentând ceea ce au ratat hotii, neștiind că adevărata mea avere nu era printre filele cărților din bibliotecă (pe care le răsfoiseră cu furie), ci era chiar în acele cărți! Ce frumos ar fi fost ca hotii să stea acolo, să citească de zor și eu să-i găsesc și să le dau sfaturi de lectură! Cei de la Politie mi-au zis: „D-le Ștefănescu, rău ati făcut că ati publicat chestia asta, fiindcă hotii n-au culcat. Or să creadă că banii erau totuși în cărți și vor mai veni încă o dată să-i caute!”

GABRIEL DIMISIANU:

Eu cred că scriitorii și criticii cum ati spus dvs. nu pot fi despărțiți atât de tranșant și amorgoliul, prezumția, să spun că și criticii sunt scriitori, oarecum de altă factură decât cei de ficțiune, dar prin faptul că textul lor, atunci când se întâmplă acest lucru, emoționează sau place, ei realizează o exigentă a scrisului artistic. Pe Călinescu, pe Lovinescu, îi citim și dincolo de opinia lor critică, pentru plăcerea de a-i citi, pentru spectacolul de idei pe care-l desfășoară în fata noastră, pentru felul în care își argumentează o impresie de gust. Deci cred că, în școală, criticii trebuie văzuți și ca scriitori și drept componenți ai unei epoci literare. Când vorbim de scriitorii „Junimii”, vorbim de Eminescu, de Caragiale și de Maiorescu în aceeași măsură. La Maiorescu este vorba de fondarea disciplinei noastre, a criticii literare, și el a impus un anumit stil și a dat expresia unei personalități. De fapt, vederea criticului e puțin altfel decât a cititorului obisnuit. Ea are nostalgia acelei epoci în care citeam ca un cititor

PROBLEME ACTUALE ALE LITERATURII ȘI PUBLICISTICII CULTURALE ROMÂNEȘTI

de bună voie și mă abandonam unor lecturi pentru plăcerea de a citi, dar aceasta e o epocă foarte îndepărtată, a adolescenței, când mă lăsam furat de lectură și nu căutam să-mi argumentez (de ce îmi place, de ce mă abandonez lecturii) și mai ales nu-mi impusesem obligația de a argumenta altora de ce am acest sentiment de satisfacție sau de nesatisfacție atunci când citesc ceva. Din momentul în care m-am dedicat profesiei de critic, lecturii profesioniste, raportul meu cu lectura și cartea, cu scrisul, a devenit altul și trebuie să spun că felul de a citi îmi oferă satisfacții, dar de altă factură. Lectura criticului este o lectură întotdeauna pânditoare, tensionată, făcând apel la acel spirit critic pe care nu își poate îngădui să îl abandoneze. Criticul știe că are de dat seama pentru lectura lui, motivând ce autor îi place sau nu și atunci ceva din ingenuitatea cu care se dăruia lecturii, a fost pierdut. E un sacrificiu la urma urmei pe care îl acceptă, pe care și-l asumă și el trebuie considerat scriitor atunci când scrisul lui impresionează și emoționează artistic, așa cum se întâmplă în cazul marilor critici. Nu mă refer aici numai la acei critici ai literaturii noastre care, pe lângă bogăția ideilor și pe lângă sentințele drepte și durabile pe care le-au dat, au și calități de stilisti, ci mă refer și la critici care aparent nu au această calitate, ca Gherea sau Ibrăileanu, dar care sunt foarte interesați și chiar pasionați prin bogăția ideilor, printr-o emoție intelectuală pe care o transmite textul lor cititorilor. Scriitorii și criticii trebuie priviți ca niste părți ce își conjugă eforturile într-un unic scop.

NICOLAE PRELIPCEANU:

Mă gândesc la faptul că astăzi nu se mai cumpără cărți de scriitori români și consecința este că librării refuză să le mai primească. În principiu literatura română nu este primită în librării, mai cu seamă poezia. Nu mai există cărți de poezie în librării... Trebuie editate câțiva debutanți pe an, pentru că în România, dacă nu totii sunt născuți poezi, 80% au această ambiție și 1% dintre aceștia chiar devin poezi, sau ar putea să devină. Dar poate că din cauza aceasta, tendința literaturii foarte noi, este aceea de a apropiia limbajul scris de cel de „cartier”, care poate fi auzit în cântecele unor formații de tip Bug Mafia ș.a.m.d. Există astfel de poezie, și Alex Ștefănescu, scriind despre unul din campionii acestei poezii, a și spus: asta este maximum ce poate da nivelul nostru de viață. Sigur că fenomenul poate părea reprobabil, faptul de a transcrie toate cuvintele limbii poate părea obrăznicie, nerușinare ș.a.m.d. Nu știu totuși dacă aceasta nu e o cale de apropiere a literaturii de cititori, pentru ca, după ce îl captează, literatura să se întoarcă la rolul ei. Poate că am exagerat puțin tot vorbind aici despre plăcerea literaturii... În literatura de azi este destul de evident un conflict între

generații, pentru că în primul rând, pe vremea când cultura era dirijată și toate segmentele vieții literare erau bine controlate, nu se îngăduia termenul de „generație”. Toti eram o apă și un pământ, într-o deplină unanimitate. Ulterior au început vagi încercări de a explica existența generațiilor. Astăzi, acest capac pus deasupra generațiilor fiind ridicat, conflictul este foarte acut. În rubricile din revistele literare ale scriitorilor din cea mai tânără generație, sunt făcuți praf toți scriitorii dinaintea lor, toți scriitorii din timpul lor, promitând chiar că vor fi făcuți praf și cei de după ei. E un lucru mai greu de înțeles, dar problema este limbajul folosit, care nu-i cel al criticii literare. Eu zic că nu trebuie să ne speriem de asta, cred că fenomenul poate fi chiar folositor în timp. El ține în momentul de față de o lipsă de frâne evidentă în mass-media care nu știu dacă poate fi atât de repede adoptată și de revistele literare. Precum nu știu nici ce va iesi din această negare continuă, din acest conflict între generații. S-ar putea ca el să fie și unul de distrugere a imaginii literaturii în mintea cititorilor, sau ar putea să fie o altă cale de pătrundere spre cititori.

DAN CRISTEA:

Personal, dincolo de literatură, sunt afectat de modul în care gândește poporul român. La ora actuală, usurința cu care se lasă captat de Bingo sau de alte lucruri ușoare, mă duce cu gândul la faptul că educația lui lasă mult de dorit. Este un popor derutat care nu mai citește nimic, nu își mai găsește un mod, un stil de viață. Las deoparte literatura, pentru că educația mi se pare acum lucrul cel mai important. Desigur, literatura este o artă și ea poate fi folosită bine, sau poate fi folosită sinucigaș. Cred că misiunea noastră actuală este de a-i învăța pe cei de lângă noi că învățatorul și profesorul sunt cei mai importanți oameni pe care îi poate produce o civilizație. Misiunea lor este deosebită și nobilă. Desigur, educația este dependentă de existența cărții.

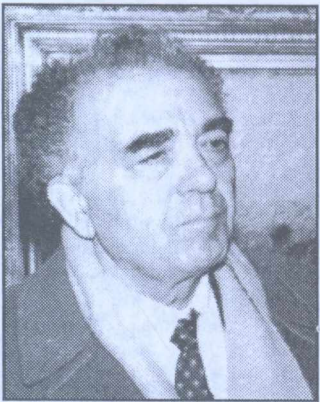
După părerea mea, acestea sunt lucruri extrem de serioase, chiar dacă ele pot să pară niste mofturi. Au existat popoare mari în istorie. Să ne gândim și la un mic

popor care exista într-o mare arie culturală, poporul evreu, care a avut o carte și cu această carte s-a plimbat prin omenire, se plimbă și astăzi și se va plimba cât o să existe omenirea. As vrea ca lucrurile să fie înțelese și în felul acesta. Nu se poate să nu credem în rolul cărții, în importanța ei. Am dat exemplul acestui popor, a cărui istorie se identifică istoriei unei cărți.

MARIUS TUPAN:

Este foarte greu să vorbești despre literatură în general. Eu, la revista *Luceafărul*, mă bazez pe colaboratori, care sunt scriitorii cei mai importanți din țară. Încerc să-i ademenesc prin diverse metode, să le dau cronici, să le dau fotografia pe ultima pagină. Ei bine, sunt unele reviste care publică numai anumiți scriitori. Eu am evitat această strategie și am încercat, de opt ani de când sunt redactor șef la *Luceafărul*, să public scriitori din toate grupurile, nu mă interesează ce politică fac sau au făcut. Dacă un scriitor foarte important a intrat într-un con de umbră, cum s-a întâmplat de exemplu cu Romul Munteanu, am încercat să-l recuperez. Sau pe Marian Popa. Nu m-a interesat ce au făcut înainte, ci literatura pe care o scriu acești oameni. Mai există, desigur, și o strategie prin care fac revista să circule în țară. Trăim o perioadă în care revistele culturale sunt greu difuzate și vândute. O altă politică pe care încerc să o impun la *Luceafărul* este publicarea tinerilor. Pot să spun că am publicat în opt ani peste două sute de nume. Multe dintre ele s-au impus. Este o plăcere să public acești tineri. Stiu că bucuria cea mai mare a vieții mele a fost aceea a debutului meu la *Luceafărul*, pe vremea când revista era condusă de Fănuș Neagu. Sigur că există o politică de publicare a marilor scriitori la *Luceafărul*. De asemenea, încerc să fac niște numere tematice. Am de gând să realizez două numere speciale despre istoriile literare, așa cum altădată am făcut un număr despre literatura de sertar. Cred că e important să existe cât mai multe polemici și nu mă tem de nici una dintre acestea, pentru că din ele se poate afla adevărul. În ce privește proza, eu cred în marea literatură de idei, expresivă, care să pună mari probleme și niciodată nu o să cred că marea literatură este literatura documentară, chiar dacă există cărți documentare pe care le apreciez foarte mult. Ne lipsește însă la ora actuală critica, pentru că sunt foarte puțini critici care se ocupă de literatura noastră și ei nu pot acoperi aria aceasta foarte largă a literaturii contemporane. Altfel, sunt optimist, pentru că e o perioadă bogată pentru creația literară și cred că oamenii pe care îi ajutam să publice ne vor ajuta ca această literatură să dureze.

Pagini realizate de: Ovidiu Dunăreanu, Sorin Rosca, Dan Persa, Gabriela Inea

PRIN RETROVIZOR

VARTAN ARACHELIAN

LUNA DE MIERE

Partidul d-lui Iliescu s-a așezat nespuse repede și de bine în saua puterii. Partidul d-lui Iliescu? Încep să cred că acest partid, cel puțin în anul electoral, avea altă comandă. Ocuparea locurilor guvernamentale, vacante cu mult înaintea alegerilor, a fost dirijată cu o astfel de exactitate încât cel ce a comandat muzica, dl. Năstase, cred că a scris și partitura, iar autorul, nu e nici anonim și nici unul colectiv. Oamenii d-lui Iliescu au fost dirijați la Cotroceni sau în funcții protocolare la Camere, guvernul și prefecturile sunt acum în mână „lupilor tineri” ai premierului; excepții sunt, e adevărat, dar tocmai pentru a ne revela că împărțeaua pecinurii n-a fost lipsită de frământări. Dacă în politică pot avea semnificații comparațiile, mișcarea de selectare timpurie a cadrelor și promovarea neașteptată, dar la momentul optim, a acestora ne duce cu gândul la vremea schimbării oamenilor lui Dej cu cei ai lui Ceausescu; faptul că nimeni nu mișcă în front, absenta oricărei căteți sau crâcneli, are ceva din centralismul partidului unic, inducând în noi, gazetarii, întotdeauna auzi de ciocniri de caractere, nostalgia pentru hărmlăia aplicării algoritmului fostei coaliții. E adevărat, la guvern una se vorbește și alta se fumează, la Parlament tronează acum concizia și spiritul rezolut al Marii Adunări Naționale, dar după guvernarea sleampătă Ciorbea / Vasile și circul parlamentar, noul stil impune respect. Deocamdată presa, care e mai curgătoare și decât opoziția, tace căci e derutată de manieră, iar în democrație luna de miere a unui guvern e de... o sută de zile. Așa că dl. Năstase, deși a promis că va abandona meteahna guvernării prin ordonanțe de urgență, a abuzat de ele încă din prima, în timp ce parlamentul... Parlamentul a schimbat regulamentul de funcționare. Și ce dacă? În afara unor ironii caline și al protestului — culmea! — al celor acuzați de nostalgii dictatoriale, cum că democrația e în pericol, nimeni nu s-a ostenit să vocifereze, și astfel o lege târâgănată patru ani de vechiul legislativ a fost adoptată într-o singură zi! Bine-bine, mi s-ar putea replica, dar fosta putere era însufletită de bunăcredință... Din nefericire politica e atât de impură încât buna-credință a samariteanului nu face aici carieră; nu există nici o dovadă că ea, buna-credință, a fost suficientă pentru ca istoria să avanseze vreun politician în gradul de bărbat de stat altfel decât pe cel ce stăpânește arta manipulării, are fermitatea deciziilor, dovedește inteligentă malefică și urmează cu un simț rar meandrele istoriei. Nu știu ce model au presedintele sau primul său ministru, oricum nu același. Probabil că liderul „primăverii de la Praga”, Dubček, și părintele perestroicii i-au fost călăuze presedintelui român. Doi lideri cu destine politice frânte de ghinion? Sau de excesiva onestitate? Modelul d-lui Năstase mi-e necunoscut. Ceea ce știu e că dl. Roman a mizat, când cu spargerea FSN-ului, până în ultima clipă, pe fidelitatea d-lui Năstase. A greșit Roman, nu Năstase, deși cei opt ani de locotenentă au fost marcați de situații inconfortabile, oricum greu de suportat pentru orgoliul dilatat al premierului de azi. Ca să nu mai amintim șicanele de presă, niciodată descurajate de vreun proces de calomnie; dl. Năstase a strâns din dinți, și-a păstrat umorul și aparentele unei perfecte civilități. Dacă s-ar fi supus judecății urnelor, cum au făcut alți gentlemen ai politicii românești, Isărescu, Stolojan, Roman, ar fi capotat; multimile nu adoră decât pe cei care le seamănă! Dl. Năstase a ales o altă cale, mult mai dificilă, una în zig-zag, în care doar naturaletea cu care-i fentezi pe unii în detrimentul altora și apoi continui slalomul printre cei dintâi te ajută să urci spirala spre putere. Performanța aceasta e rară și dacă vă uitați la istoria celor 11 ani veți vedea că dl. Năstase e singurul care a reușit să ajungă nu în vârful unui SRL politic, cum sunt mai toate înjghebările noastre politice, ci în vârful partidului care a dominat toată această epocă post-decembristă, fără să-i fie ctitor. În plus mai are și șansa, pe care și-o dorește orice bărbat de stat, de a guvernare nevoită să facă față unor mari provocări. Dar va izbuti? Drumul spre potul cel mare e o continuă provocare, aidoma unui zid al morții. (Mă adresez celor tineri și le spun că el era, în băciurile copilăriei noastre, un uriaș cilindru în interiorul căruia se cătăra un motociclist, ajutat de forța centrifugă). Dar dacă i se termină benzina?

GÂNDURI DE DUMINICĂ

Lectura alternativă a eseurilor lui Noica și Cioran poate produce cititorului o stare nelămurită, de oscilație între pozitiv și negativ, între încrederea răsăritului și, respectiv, disperarea amurgului. Așezată la poliopos, C.Noica — autorul *Eseurilor de Duminică* (Editura „Humanitas”, București, 1992) — și E.Cioran — intrat în literatura și gândirea franceză cu *Tratatul de descompunere* (Editura „Humanitas”, București, 1992) — abordează o problemă similară. Formulate în dimensiunea unor motive, chestiuni plictisul sau plictiseala, actul de gândire contemplatoare sau creatoare, conștiința timpului, a limitelor, sunt nuclee, centri „nevralgici” de semnificație și la un autor și la altul.

Conceptul de *DUMINICĂ* ne-a atras atenția în cursul lecturii. A șaptea zi a creației, Duminică, este o zi cu multiple și adânci conotații. Dar semnificația ei mitică s-a pierdut și omul contemporan „atât de înstrăinat lumii (...) nu poate înțelege ziua a șaptea (de ce a șaptea și nu a cincea sau a noua — nu-i așa?) decât ca o nouă înstrăinare a sa în lume” (C. Noica, op.cit.p.24). Considerațiile lui Constantin Noica vin dinspre polul „încăderii în răsărit”, sunt formulări ale unui gânditor pentru care Dumnezeu este o prezentă vie. De aceea *DUMINICĂ* este un moment de o importanță majoră în această fragmentaritate: „E ziua Domnului: adică ziua singurătății tale, a întoarcerii tale la izvor.” (Ibidem, p. 23). Semnificația acestei zile în care Dumnezeu și-a dat și ne-a dat *răgazul*, nu poate fi împlinită prin inteligență. Pentru ca, în singurătatea sa, fiinta întoarsă la izvoare să se regăsească întru Domnul, e nevoie de o revelație. O condiție a acestei stări de cunoaștere privilegiată este o cuminte parcurgere a săptămânii cu cele șase zile, o petrecere în dăruirea trudei și distracției. Deci, revelația duminicală este rezultatul unei rânduiești care înseamnă ciclicitatea risipirii și regăsirii. Altfel, Duminică însăși și-ar pierde sensul: „Blestemul pentru lumea de azi nu e să lucreze, tantic, la ceva sau altceva; la orice. Blestemul e somajul. O săptămână cu șapte Duminici, fără puțință de a te dăruia, nici de-a binelea, nici în joc, lucrurilor, deci fără trudă, dar și fără distracție — așa ceva ar fi supliciu suprem” (Ibidem, p. 24).

O Duminică prelungită, dilatăta la dimensiunile unei eternități, este blestemul și infernul ființei. Zile fără risipiri creatoare, fade din lipsă de obiect al contemplației, acestea ar fi zilele blestemului din perspectiva lui C.Noica.

Infernul rezultat este plictiseala fără seamăn: „ce înfrângere să recunoști că nimic din afară nu te mai interesează și nimic dinăuntru nu te mai însufletește!” (C.Noica, op.cit., p. 102). Dar orice individ capabil să-și mobilizeze interiorul ființei cu gânduri, cu idei, poate scăpa de sub tirania blestemului unei duminici prelungite, de-cosmicizante, cum ar spune M.Eliade. Exemplul cel mai elocvent pentru Noica, de inaptitudine pentru plictiseală este Eugenio d'Ors cu a sa *Oceanografie a plictiselii*. Dacă pentru Noica universul este trecerea lui Arhê în concretul unei individuații, Dumnezeu este arhitectul lumii și al ordinii, al repaosului duminical, pentru Emil Cioran, fiinta nu are această sansă: „Dumnezeu: cădere perpendiculară peste spaima noastră, mântuire prăvălindu-se ca un trăsnet în mijlocul căutărilor noastre pe care nici o speranță nu le înșală, nimicire fără ocolisuri a mândriei noastre nemângăiate și care nu vrea să se mângăie, mers al individului pe un drum ce nu duce nicăieri, somaj al sufletului în lipsa nelinistii...” (op.cit., *Să dispari întru Dumnezeu*, p. 18).

Credința este pentru Cioran cea mai mare

renunțare, o formă de lasitate, o formă de dezertării „din fata datoriei noastre de a avea o decentă intelectuală” (ibidem, p. 18). Cu o formulă a lui C.Noica, am putea spune că autorul *Tratatului de ontologie* are „conștiința pozitivă” a limitei, pe când E.Cioran are „conștiința negativă” a limitei și infirmă implicit ordinea universală. De aceea, *DUMINICĂ* lui Cioran este golită de esența ei mistică blagiană sau noichiană. În *Duminicile vieții* (Ibidem, pp.38-40), gânditorul amurgurilor afirmă: „Dacă după-amiezile de duminică ar fi prelungite luni de zile, unde ar ajunge omenirea, emancipată de sudoare, liberă de povara primului blestem? (...) Senzația imensității timpului ar transforma fiecare secundă într-un chin de neîndurat, cadrul unei execuții capitale” (Ibidem, p. 38). Un timp care nu mai curge e manifestarea încremenită a infernului. Spaima de o duminică prelungită era și spaima lui Noica, dar motivațiile sunt diferite. Cioran își pune problema „Cum să uciți acest timp care nu mai curge? În duminicile fără sfârșit, *răul de a fi* se manifestă din plin. Ajungi uneori să uiți de tine însuși în câte ceva; dar cum să uiți de tine însuși în lumea însăși?” (Ibidem, p.39). Dacă pentru Noica, Duminică este răgazul ființei, moment privilegiat al întâlnirii cu Dumnezeu și cu sine, atunci pentru E.Cioran, Duminică este numai o cumplită pe-trecere, existență în mijlocul lumii (imposibilitate a uitării de tine însuși). Duminică îi pare lui Cioran un moment al împovărării cu propriu-i sine. Iubirea are sens sau își manifestă rolul numai dacă e văzută ca un mod eficient de a uita de sine; numai atunci ea face suportabilă după-amiază de Duminică. Viata însăși, pentru Cioran, are nevoie de asemenea adjuvante pentru a deveni cât de cât suportabilă: beția, lectura (ca o înțeleaptă dezertare), scrisul (cu valoare terapeutică), iubirea (ca dăruirea oarbă, trăită în bordeluri). Eternizarea duminicii ar fi și pentru Cioran echivalentul unui cataclism universal; în acest moment, autorul s-ar vedea mistuit de focul unei conștiințe imposibil de amorsat, conștiința răului, fără limite, de a fi.

Plictisul este legat de starea de Duminică a ființei: „Universul preschimbat în după-amiază de duminică... iată definiția plictisului” (Ibidem, p. 38). În *Dezarticularea timpului* (Ibidem, pp.23-26), Cioran formulează mai multe imagini-definiții ale plictisului: acesta este începutul unui drum care duce în afara vieții (adică acolo unde speranța este etern rețezată, în moarte); plictisul dezvăluie nu o eternitate a transcendenței, ci una a deconstruirii („viata se crează în delir și se desface în plictis”, spune Cioran — Ibidem, p. 25).

Împotriva acestui rău al descompunerii cosmice, unică lege imuabilă, împotriva bolii născute din răul plictisului, Cioran nu găsește o terapie, deoarece de propria-i naștere nimeni nu se poate vindeca, afirmă autorul *Tratatului de descompunere*. Analizând starea de plictis, Cioran ajunge la formularea unui cerc vicios al ideilor. Căderea în lume s-a petrecut într-o lăncedă și buimacă duminică și tot atunci omul s-a împovărat cu dureroasa conștiință a infinitului. Eternizarea unei duminici înseamnă o prelungire a conștiinței infinitului și, deci, o agonie fără limite. Singura scăpare din acest cerc dureros al ideilor ce se închid este „mântuirea prin cianură” (Ibidem, p. 49). Starea de plictis trăită în ziua de odihnă melancolică este generată de scindarea percepției în raport cu obiectul ei. A trăi într-o duminică prelungită este o experiență similară cu cea a insomniei. Cioran trăiește acut sentimentul imposibilității de a plonja în marea

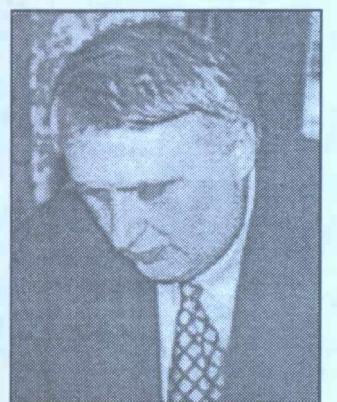
LIGIA CSIKI

continuare în pag. 14

PORTULAN

EUGEN URICARU

rostul tătarilor

Între marile evenimente care au influențat istoria românilor și au avut o influență directă asupra logicii istorice a statelor românești, se numără Războiul Crimeii, în care o coaliție cam ciudată (Anglia, Franta, Sardinia și Turcia) a încercat să oprească expansiunea politică și militară a Rusiei în bazinul Mării Negre și să domolească avântul „ortodox” și „pan-slav” către Balcani.

Problema strămtorilor, a Balcanilor și a Turciei ca element înaintat al diferitelor puteri europene în Orientul Apropiat sau chiar în Asia Centrală, a fost nodul conflictelor, intrigilor și alianțelor vreme de două secole, și timpul pentru stingerea sa nu a trecut încă. *Nova Rusie*, denumire sub care se adunau cuceririle rusești din nordul Mării Negre ce au fost încorporate Imperiului, a reprezentat pentru administrația țarilor sansa unei modernizări parțiale, șansă ce scutea Rusia de o modernizare profundă. Populația multiethnică, așezată în mare parte prin colonizări anarhice, s-a adaptat destul de greu la stilul nivelator al administrației imperiale, o parte a ei (în special evreii, armenii ori românii) devenind tinta persecuțiilor unei alte părți, mai cu seamă dacă ea era de origine slavă, rusă sau ucraineană. Dar maximumul de persecuție l-au suferit tătarii, îndeobște cei crimeeni. După războiul Crimeii a început în fapt calvarul acestora, calvar care a atins două climaxuri: unul în vremea revoluției bolșevice, când și albi și roșii s-au războit mai mult cu localnicii peninsulei, iar celălalt în timpul celui de-al doilea război mondial, când germanii au aplicat o politică plină de contradicții în care, pe de o parte, se stimula renasterea națiunii tatăre, iar pe de alta, tătarii erau considerați supușii de rangul doi, care intrau în programul de exterminare pus în practică de Einsatzkommando-urile SS. Lumea occidentală a aflat despre tragedia tătarilor crimeeni, doar în momentul în care un general sovietic (în rezervă), numit Grigorenko, a avut curajul să ia o atitudine publică și să comunice lumii adevărul. Reîntoarcerea tătarilor în Crimeea nu este decât ultimul act al tragediei lor, în condițiile în care reîntoarcerea se face pe fondul unui *débâcle* general al regulilor sociale și al unei explozii de violență interetnică, îndreptată împotriva tuturor minorităților, de către cei care au fost considerați tot timpul o minoritate în vastul imperiu.

Dobrogea de după războiul Crimeii a devenit un pământ de azil și pentru tătarii din peninsula, fenomen care s-a accentuat după Războiul de Independență al României. Urmasii acestor refugiați sunt cei care susțin, pe drept cuvânt, că ei sunt *tătari* și nu *turco-tătari* așa cum s-a obișnuit lumea politică să-i denumească, existând chiar și reprezentarea acestora la cel mai înalt și autorizat nivel posibil.

Cultura tătarilor crimeeni este o parte din patrimoniul culturii europene, iar prezenta lor nu numai că nu poate fi ignorată, ci chiar are o pondere importantă, dacă ținem cont de participarea lor la cultura polonă și lituaniană, la viața căzăcească din Zaporojie ori la definirea istorică și culturală a Bugeacului și Dobrogei. Figuri ca generalul Sulkiewicz ori cărturarul Cediahmed sunt reprezentative pentru această etnie în secolul XX. Numai simplul fapt că în Dobrogea supraviețuiește vechea cultură a tătarilor crimeeni ar trebui să fie un motiv de meditație profundă asupra rolului acestei bucăți de pământ, unde nimeni nu este în locul nimănui, ci fiecare pe locul său. Deosebirea dintre realizarea proiectelor de „pământ nou” în Noua Rusie și în Dobrogea este frapantă. În vreme ce Noua Rusie — fondată de Richelieu, De Ribas ori Vorontov a pornit cu un avânt extraordinar în spiritul unei lumi moderne, în care neamurile erau chemate să stea împreună — a eșuat pentru că ele au stat „alături”, în Dobrogea procesul a fost invers, de la separare la conviețuire. Secolul XX găsește Dobrogea ca o lume a singurei utopii românești realizate — locul în care proiectul prinde viață. Conflictul și micile tulburări dobrogene au venit din partea celor care nu și-au găsit viitorul în Dobrogea și de aceea s-au străduit să-și inventeze trecutul. Factorul coagulant și șansa Dobrogei a fost și este ratiunea. După părerea mea, ratiunea este oricum dominantă în Dobrogea, mai mult decât oriunde altundeva în România și în tot bazinul pontic.

Nu înregistrez mutații deosebite în ultimul volum al lui Arthur Porumboiu, **Nume pe apă**, Ex Ponto, 2000. Regăsesc câteva dintre trăsăturile dominante ale discursului său liric mai recent, la nivel conceptual și tematic. Nu se poate vorbi despre vreo modificare a gândirii poetice la acest „poet din instinct”. Dar nici nu putem spune că prezenta carte este o reeditare a celor dinainte. Avem de-a face, cel puțin în direcțiile tematiche, cu ceea ce Borges numea „monotonia fundamentală”. Chiar dacă „obiectul” rămâne același, unghiul se poate modifica, nuanțele tind spre o limită care și ea se deplasează, oferind, în acest fel, posibilitatea unei alte abordări, o „re-organizare” a discursului.

Cartea este structurată pe trei cicluri, în jurul unor nuclee: viață, iubire, creație. Poetul este „alergătorul de cursă lungă” înzestrat cu aripi — însemne ale apartenenței — „menit să-și înalte opera acolo „unde-i cercul neatins al luminii tale”. Motivul central al primei mari grupări poetice este lumina. Cum afirmam și cu altă ocazie, la Arthur Porumboiu lumina este văzută ca principiu generator de viață, este lumina primordială, ontică. Întruchipată în forme diverse — flacără, soare, raze — ea este „autoputemică”, singura ce „ne tine drepti ca stelele-n tărie”, ne purifică. Organul receptării luminii dincolo de aparență este ochiul „investit / cu imaginea frunzei când tășnește din mugur”. Mai departe de viața terestră este eternitatea, asigurată de lumină ca semn al adevăratei nemuriri, al limitei ideale. Se intră astfel în relația viață-moarte. Moartea este numai aparentă, fiindcă după întunerice urmează lumina. Ordinea este valabilă în spirit biblic (cosmic) și individual (lumina interioară). Simbolul este al vesniciiei capabile să treacă dincolo de moarte. Ieșirea din imperiul morții, al întunericii, este posibilă prin creație. Numai opera acordă dreptul la lumină, adică la eternitate: „Neîndurător cu tine însuși, / ai născut greu, ca o tărăncă pe câmp, / și viața ta n-a fost poemul de aur / însă fiecare cuvânt te-a apărât de moarte!”. Lumina e „expresia unor forte fecunditoare uraniene” (cf. **Dictionarul de simboluri**). Uranus este planeta ocrotitoare a omului, a verticalității sale, a individualizării tinzând spre absolut. Pentru poet, Uranus este ocrotitorul omului prometeic, al creatorului spiritual: „Zeii aduc în cupe uranice / arome uleioase și cuvinte, și știu / să țină numai atmosfera răsunului / și s-o plantez în pământul orb. / Zeii mi-ascultă durerile orfice” sau „Uranus, / Tu ești vindecarea”. De altfel, relația viață-moarte nu se fundamentează pe corepondențele cunoscute: moartea va veni în zori, în lumina pură, asadar „neîmplinită” în absolut. Si reînvierea, reînțoarcerea la viață, are loc tot în imperiul luminii: „Piară din sufletu-mi îndoiala tristă! / Revină numai lumina cu neoprite izvoare, / cu-mbelsugată vară, / cu dragostea frenetic născând / secunda ce nu mai învăță să moară!” Refuzul morții, inutilitatea asaltului ei sunt relevate și de cealaltă ipostază a omului capabil să se eternizeze: comuniunea cu pământul, unul dintre marile elemente apte să determine vesnica rotație cosmică, muzica sferelor, lucrarea continuă a Universului: „E tăcere în seară; / se-aud / pașii stelelor / migrând în sud”. În fond, cel puțin pe plan individual, rolul poeziei este și acela de a (re)descoperi marile adevăruri, miracolele. Iată cum un poet modern este atras de miturile universale.

Mai tare decât moartea este iubirea, crede poetul: „Iubire, mă rog la ceas de înserare, / îndepărtează moartea / și-n groapă-mă-ntr-o sânii tăi / născători de lumină / neatinsă de timp” ori: „Dulce creolă, cerul meu nu cheamă / unduirea-ți de șarpe, / ci propagându-te ca un sunet de aramă / Tu rămâi în mine strigătul: «Carpe / diem» // Si eu, în poem, / te nasc și mă naști spre-a-nvinge moartea, / pânditoare / la portile clipei”. Iubirea trebuie să reziste probei timpului, să nu devină amintire pentru a nu intra în uitare, în Patria Confuzelor (poetul își face o mitologie proprie!): „Totu-i banal ca o cârpă de vase / Cărtile-n rafturi se rod singure / Paharele din care-ai băut Tu / șterg conturul buzelor, / gândurile-mi intră în Patria Confuzelor”; „Sub cristalina, frenetică lumină / coapsele tale dulce unduind / nu se mai văd; e un măcel / de-arome și mișcări în amintire, / și zâmbetul tău — crin subtil — / se face banal ca pilitura de otel”. O singură vârstă, cea de bronz, are dreptul la amintire, căci ea se asimilează „focului purpuriu”: „și-n fiecare seară / gândul va alerga-n adolescență, / unde o trestie gânditoare și sveltă / aprinde numai pentru tine / focul purpuriu”. Este principiul purificării prin foc. Omogenizarea e echivalentă spiritului, aici iubirii. Arthur Porumboiu este un rilkean; pentru marele poet austriac „a fi iubit înseamnă a se arde în flacără, a iubi înseamnă a străluci fără de sfârșit”.

Acestei a doua relații, moarte-iubire, îi urmează cea dintre moarte și cuvânt. Salvarea prin moarte este posibilă prin creație, căci edificându-și opera, el se edifică pe sine, în ideea horatiană *Exegi monumentum*: „Buzele mele nasc cuvinte neatinsă de timp / și semintele ce le lansez în lume, / vin să oprească moartea / înainte de a o lovi”. Cuvântul, acela încărcat de sens prin poezie, se ridică împotriva morții: „Nici un cuvânt / pentru moarte! / Toate cuvintele / împotriva ei!”. Versurile par banale, adevărate slogane prin lapidaritate, dar forța lor stă în crezul neștrămutat al acestui adevăr. Poetul nu acceptă derizoriul, perspectiva lui asupra existenței este

NUME PE APĂ

poeme

de ARTHUR PORUMBOIU

severă. Pendularea între cei doi poli e surprinsă într-un moment de stază: „E-un timp de cumpănă, si-n toate / poate să intre și să stea / o oră de singurătate / mai dură ca o lance grea / ce te lovește pe la spate!”. Ca în mitul estetic, el se va zidi în propriul poem. Poetul demiurg își va crea lumea sa — o anti-lume — mereu aceeași, ferită de degradare. Eternitatea este refractară eroziunii: „poate voi deveni propriul poem, / și nimeni nu va ști: / acolo nu-i doar proiectie, / ci eu însumi, / și cuvintele vor fi / și surăsu-mi și plânsu-mi”.

Proiecția gravă asupra relației dintre Moarte, pe de o parte, și Viață, iubire, Operă, pe de alta, impune și o notă patetică („Ora se târăște / neputincioasă, / strigătul meu / e un om / cu gâtul sub cutitul ghilotinei”) datorată „cunoasterii emotive: „Voi ajunge? Nu voi ajunge? / În sufletu-mi totu-i incert / și-aud cum mă strânge / frica precum un șarpe-n desert / pasărea-i căzută-n pupile”. Chiar relația în sine poate asigura tensiune discursului și chiar dacă uneori acesta cunoaște scăderi din necesități prozodice, se menține, totuși, la cote înalte, dând starea de febrilitate necesară combustiei lirice.

Titlul este sibilinic. Cred că el exprimă actul intrării în operă, căci apa este elementul purificator, care precede creația și, totodată, **Nume pe apă** este o nouă etapă în acest tridimensional proces de constituire a unei voci lirice distincte.

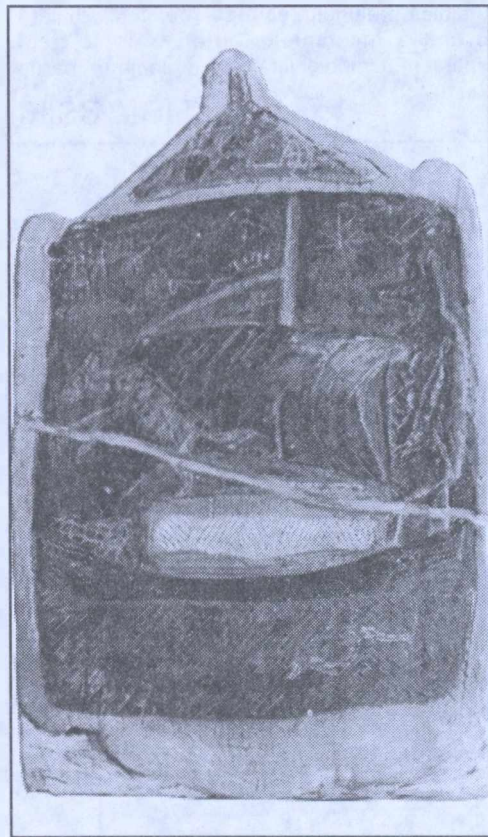
NICOLAE ROTUND

Arthur Porumboiu este un poet indiferent la mode și maniere literare, urmându-și, cu tenacitate, vocea interioară — abisale ecouri ale unui Eu conservator. Iar când vârstele înscrise în memoria atât de capricioasă a sufletului se privesc în oglinda vieții, atunci trăitorul lor își citește *Numele pe apă*, cu intuiția profundă și târzie, și disperată a valului ultim, definitiv.

Îi rămâne doar consolarea că Duhul Sfânt al Poeziei plutește deasupra apelor și-i stie numele, nemurindu-l.

Dar în această înțelegere este altceva decât banala soluție a supraviețuirii, prin creație, în conștiința posterității. Pentru Arthur Porumboiu, poezia reprezintă o religie, iar existența într-o poezie înseamnă un canonic apostolat, înaintarea, cu frenezie mistică, pe *Calea jertfei*, la capătul căreia se întrezărește mântuirea.

Viziunea propriului suflet care se zideste în cuvinte ca într-o proiectie pământeană a celestei catedrale a lui Dumnezeu constituie esența lirismului cultivat de către artist. Ne-o spune, convingător, această *Rugă de dimineată*: „Doamne, zidește-mă-n CUVÂNT, / să nu lipsesc din mâna Ta / când eu voi deveni pământ! // Nu-mi scrie numele pe apă — / umbră miscându-se-anonimă. // M-aude Domnul?”

Nu m-aude? / Pe mâini îmi trec brumele ude, / iară pe frunte și pe buze / mi-alunecă lumini confuze. // E-un timp de cumpănă, si-n toate / poate să intre și să stea / o oră de singurătate / mai dură ca o lance grea / ce te lovește pe la spate!”.

În jurul acestui miez tragic și sublim plutește substanța volatilă a temelor, motivelor și reprezentărilor: elanurile orgolioase ale tinereții, extazul orităcerilor năite ale iubirii, patosul interogativ, contemplația gnomică a vârstei mature, fiurul presimțit al stingerii a toate, căutarea psalmodiată a lui Dumnezeu. O substanță volatilă, spuneam, pentru că înseși chipurile pe care viața îl arată *Alergătorului de cursă lungă* se metamorfozează continuu în culisele Timpului-jongleur.

Prin volumul **Nume pe apă** (Ed. „Ex Ponto”, Constanta, 2000), poezia lui Arthur Porumboiu atinge starea limpezirii definitive într-o formulă de sinteză, sugerată de chiar structura cărții. Ca și cum, printr-o succesiune de revelații despre sine, autorul ar avea, dintr-o dată, tabloul filogeniei sale poetice: o multiplicitate de Eu-uri care devin unul din altul, își mărturisesc, rând pe rând, identitatea, emoțiile, convingerile și neliniștile, apoi își pierd consistența, se dezghioacă, sub presiunea unui chip nou, produs al altei stări, al altei vârste, al altei experiențe fundamentale. Portretul „adevărat” al artistului îl constituie tocmai urmele subtile ale acestei dialectici interioare. Atât de subtile, încât poemele din **Nume pe apă** devin trepte ale re-cunoasterii de sine; spre a se putea înțelege, poetul de acum își scrutează, cu o sinceritate frustră, „arboarele genealogic” și descoperă vestiri care marchează pragurile înaintării. În toată această mit-istorie subiectivă, Eu-ul este erou al încercărilor variate, adesea complementare, de a da consistență și sens vieții prin ontologia sacră a poeziei.

Prima secvență — *Cucerirea vieții* — impune un discurs al vitalității robuste și sentimentul limpede că din concentrarea energiilor stihiale s-a ivit el, poetul, „încăunat domn al diminetii pure” (*Vreau s-aud*), liber, zeiește, „să ceară” („Si-atunci când nu primesc, precum un vultur, / să smulg / numai să-mi pot păstra fierbinti / secunde”) — *Cucerirea vieții*), de fapt, liber în toate, căci „acum nu-ti trebuie aripi / ca să fii liber: / ochii pătrund și-n piatră / și — cu mâinile / poti ocroti / pieleita aerului, / blând / trecând peste ape” (*Nasterea*). Mitul sângelui urcă în vene tinere — elixir al puterii absolute: „Vreau s-aud cum cântă în trup, / sângele ca-n tânăru-lui / și cum viața mă-mpinge în soare / să-i sorb razele cu fervoare / și să simt că-n mine nu se face seară, / ci e o gâlgaire de sevă primară” (*Vreau s-aud*). Cu o astfel de origine cosmicizată, viața celui care „înaintează ca fructul în pom” (imagina a jubilației interioare, sfidând zgomotoasele vietuiri ale celorlalti — *Munca de noapte*) nu poate fi ea însăși decât rezultatul conjuncției fabuloase dintre aurul stelar dinafară și focul pulsatoriu dinăuntru: „Mi-am întins brațele în ceasul matinal / să treacă fluidul aurorei prin ele, / să aud razele umblându-mi prin sânge / și să pot striga: / eu sunt fericit! / Eu sunt! // Mi-am ascultat sufletul cântând: / nu există moarte, / nu există moarte! // Atotputernică lumina îmi intra / în vertebre / și mă ara!” (*Mi-am ascultat sufletul*). Contemplându-și cu voluptate „viața / chiar la nadir” (*Cucerirea vieții*) și dând asalt lumii cu „râsul meu purpuriu / tânăru-mi gardă” (*Prietenii*), acest Eu hiperpotentat în manieră expresionistă („Eu vreau miscarea virginalor unde, / și-ngemănat cu ele / în mersul lor etern și pur / îmi apăr fragilul contur.” — *Îmi apar*) se stie însă prea bine doar ca formă prealabilă a unei altfel de victorii: „neîntinat, puternic / Si-având un singur tel: împlinirea în spic, / îmi doresc viața; / și minutele sterpe / să nu-mi întindă pătura moale — / pentru ele nu am timp fizic!” (*De pe harta vieții*).

Este o victorie de Fenix, adică supunere la combustie totală, autoincinerare ciclică, spre a decanta și, decantând, spre a perpetua, esențele.

Conduita exuberantă este înlocuită treptat de o anume „filosofie” a suferinței: „Orice naștere ar trebui să disloce / și din mine ceva — // tributul bucuriei se plătește cu durere.” (*Orice naștere*), iar cadentele vieții sunt mai supravegheate ascultate, pe fundalul, mai nou descoperit, al marii tăceri: „Aici e liniste. Pânza ninsorii / ocrotește morții mei, pe-aproape / se-aud în crengile prunilor / alcooluri viitoare, și sape / de miresme pregătesc lucrarea lor / pentru sărbătoarea ce-o să vină, numai moartea pleacă să-și serbeze / nunta fără de lumină” (*Aici e liniste*). Introspecții tot mai răbdătoare („Învățând răbdarea de la fructul ce-adună / nectarul, / gesturile-mi sunt reținute (...) În câmpiile mele prevăd / înfloriri

sobre, / însă cu mireasmă de-o tărie / înfricosătoare.” — *Învățând răbdarea*) și constatarea adevărurilor dureroase („...aud rădăcinile telurice / năvălindu-mi în sânge și cucerindu-mă — / sunt al pământului!” — *Alpământului*) alternează cu scurte rebeluni împotriva timpului devorant și împotriva morții, adică împotriva a ceea ce omenescului îi e dat.

Dar vârsta uraniană literaturizată în prima parte a volumului se apropie de sfârșit. El, Uranus, cel care sustine „arhetipul hiper-individualizării, care particularizează fiinta omenească într-o originalitate supra-personalizatoare (...) în cadrul unui paroxism al Eului, în căutarea unității celei mai explozive și tinzând către un absolut” (cf. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant — *Dictionar de simboluri*, vol. 3, Ed. „Artemis”, București, 1995, p. 413), Uranus, deci, strălucea altădată, atunci când poetul descoperea că „Bucuria ta e și fiiu liber, / și să-mi țin palmele-n fluidul razelor / spre o perpetuă apărare. / Uranus, / Tu ești vindecarea!” — *Uranus*. Acum, dimpotrivă, schițându-și *Autoportretul*, „la 53 de ani”, el înțelege că nu există stele fixe, ci numai schimbări de constelații ce pun în mișcare roata cu zimți tăioși a Timpului: „Tânăr și posedat de iluzii / nu mai sunt. / Măinile nu mai pipăie, / febrile, / mătasea zorilor, / ci pânza aspră / a Timpului!”. Abandonându-se *Terapiei pământului*, poetul începe să învețe bucuria clipei, se lasă pătruns de mistica osmoză cu pământul („... știu: voi fi odată / anonim ca firul de iarbă-ntr-o miriște, / dar și atunci atomii pământului meu / îmi vor aduce căldură” — *Comuniune*) și înțelege (dureroasă înțelegere!) că „Acum fericirea e chiar faptul de a fi, / și a lăsa lumina să-ti umble febrilă / peste mâini.” — *Si deodată*.

Cultul luminii, evident în prezenta recurență a motivului în volum, este la Arthur Porumboiu reflexul unei convingeri mistice: lumina este atomi de cer divin prin care e binecuvântată imunda lume terestră, iar a te lăsa pătruns de ea — o ascensiune inițiată trăită în extaz: „Liniște nefisurată, / Spiritale noastre / ascultă curgerea... / Nimicnune-maidoare, / nimicnune-nspăimântă, / și-n moi, catifelte raze, / cu voluptate ne-ngropăm. / O, gândul morții e-o silabă / pe care-acuma n-o maiștim!” — *Stare de extaz*. O mandala personală este, de asemenea, trandafirul — cupă a vieții în care picură tainic perfecțiunea transcendentului, „extrăgând firul acela străveziu de licoare: naștere și justificare — / construcție de miresme / neortădată-n serele necesității.” — *În spațiul trandafirului*. Este de la sine înțeles că Poetul nu e decât ipostaza omenească a acestei roze divine: „Eu sunt trandafirul ce străbate prin piatră / și-adună-un fir de licoare — contur / subtil precum sunetul de nai; / și când vor veni solii viitorului pur, / vor vedea lucrarea ce-am născut-o-n durere / și cu multă răbdare...” — *Poetul*.

Împăcat cu el însuși prin acceptarea structurii duale pe care și-o presimte, apoi o proclamă ca scindare insolubilă în mai multe poeme, artistul trece *Zidit în fibrele timpului*, dar *Apărat de spiritul muntilor* (și dacă omitem o „spovedanie” a tribunului omagios de altădată, vârstă a marilor erori — credem — care ne aminteste de acel Arthur Porumboiu cântător de Români), trece asadar la recuperarea unui univers compensativ — iubirea. Partea a doua a volumului — *Unde o trestie gânditoare* — aminteste, prin jocul rafinat dintre senzualitate și spiritualizare ori asceză, de marii maestri ai genului. Este una dintre acele sensibile incursiuni în tainele sufletului, pentru a recapitula iubirea nu ca apanaj al unei vârste, ci ca predispoziție a Eu-ului spre regenerare în lumea pământeană: „Tineretea își va rețea aripile / și va trece-ntr-o vârstă de sabie obosită; / tu te vei revolta / ca un luptător african / împotriva discriminării rasiale; / de veghe îți va sta litera cărții / Si-n fiecare seară / gândul va alerga-n adolescență, / unde o trestie gânditoare și sveltă / aprinde numai pentru tine / focul purpuriu.” — *Unde o trestie gânditoare*. Discursul poetic se naste acum din definirea și redefinirea sentimentului, în fluxul accelerat al imaginilor. Este acesta un popas, un interludiu terapeutic al sufletului care se va resorbi în matca scepticismului tragic.

Partea a treia — *Nume pe apă* — captează sonurile venite de departe, din „clopotelul destinului”, alternându-le cu bucuriile ochiului încă fraged: „Ochiul meu e investit / cu imaginea frunzei când tășnește din mugur. / El își păstrează-ntr-eg imaginea / și le apără de lasoul cetii, / Si le-nălzește-n sine / cum pasărea-nălzește zborul viitor.” — *Un mod de apărare a luminii*. Între singurătatea coplesitoare („Rămân în singurătate / precum cocorul rupt din stol, / și mi-aud sufletul / rostogolindu-se-n gol!” — *E tăcere*), spaima («E ora când mi se ia masca de ceară, / și cineva mă duce în muzeul amintirilor, / deși eu tip cu voce sfâșiată: // „Sunt viu, sunt viu, sunt viu!” — *O voce necunoscută*), remuscări, resemnare, voluptatea cufundării exorcizante în creație (*Se-ntorc poemele*), între căutări fără capăt și capătul tuturor căutărilor (*Și numai gerul, Si când în zori, Albă vertebră*), ratând forța protectoare, stabilizantă, a lui Saturn („Si n-a putut, n-a putut / lacomul Saturn / să mă smulgă din propriu-mi lut! // Preschimbându-mă-n piatră de turn.” — *Gura lui Saturn*), se constituie traiectul descoperirii marilor întrebări și a răspunsurilor personale.

Numele pe apă al scriitorului Arthur Porumboiu este, paradoxal, numele său de rezistentă.

EVELINA CÂRLIGEANU

semnele Mnemosynei

S-a discutat mult — în teoria și critica literară — despre prima frază a unui text în proză. Jean Ricardou observa că prima frază pune în mișcare cartea în ansamblul ei, o orientează, uneori o rezumă sau o pune „în abis”. Observația nu este întâmplătoare; după lectura volumului **Faldurile Mnemosynei**, am încercat să calific prozele lui Florin Faifer, să găsesc un numitor comun care să explicitizeze resorturile interioare ale textelor. Aparenta lejeritate a tonului descurajează, în bună măsură, o abordare tehnicistă, oricare ar fi aceasta. Am resimțit ca dificilă chiar sarcina de a încadra într-o formulă corectă genul proximal al acestor scrieri: proza scurtă sau eseu, portret critic sau reflecție etc. — le-am numit eseuri din rațiuni de simplificare. N-am putut să ignor însă fraza elegantă, dominată de echilibru și măsură, limbajul atent nuanțat, savuros, precum și luciditatea neostentativă a comentariilor, date care probează faptul că autorul (înțeles ca figură abstractă) este un profesionist al literelor; în paranteză fie spus, cititorul nespecializat găsește confirmarea în interviul „în loc de C.V.” care încheie volumul. Acestea fiind spuse, mărturisesc că am citit textele cu prejudecata că întreprinderea autorului nu este una inocentă. Reluând lectura volumului, am constatat că *incipitul* fiecărui eseu pune în relație, nu întâmplător, o carte și un autor. ecuația astfel stabilită devenind premisa fundamentală a textului. Să dăm câteva exemple: „În ruptul capului nu și-ar fi închipuit Camil, plinul de sine Camil, că notele sale zilnice (*Note zilnice, 1927-1940*) ar fi putut să-i joace un asemenea renghi.” (*Ricanări și rotomontade*, p. 15) sau „Trepidantă, în acest roman epistolar ce înmănunchează corespondența — din perioada anilor 1945-1961 — dintre Ion Negoitescu și Radu Stanca, este intensitatea experienței spirituale pe care o emană.” (*Un dialog fremătător*, p. 96). Memoria autorului se hrănește cu texte semnate de Cella Delavrancea, Camil Petrescu, Octav Șuluțiu, Profira Sadoveanu, Petre Comarnescu, Geo Bogza, Arșavir Aterian, Ion Negoitescu, Adrian Marino, Radu Cosasu etc. Cele 150 de pagini ale volumului **Faldurile Mnemosynei** ne dau măsura vocației eseistice a lui Florin Faifer pentru că adnotările sale pe marginea cărților nu au nimic din retorica sterilă a unor recenzii; finalitatea eseurilor sale este (cred eu) aceea de a interoga și de a re-constitui realitatea *eului*, a subiectului auctorial ce se ascunde în spatele realității scripturale. Demersul eseistic se figurează ca un itinerariu jalonat de **semne** (Florin Faifer este autorul unei alte cărți, **Semnele lui Hermes**, cu al cărei inspirat titlu intertextualizăm) mnemotehnice ce traversează spațiul scriptural (spatiu dublu, al producerii de text și al lecturii ca rescriere) și trece *dincolo* de acesta, în căutarea omenescului care justifică și legitimează litera. Lectia pe care ne-o reamintește este aceea că toate cărțile se nasc dintr-o viziune asupra lumii înainte de a se naste în / din limbaj.

ALINA OLOGU

arlechinul

Vladimir Deteșanu scrie și în **Arlechinul** (Ed. „Astra-Nova, Brașov, 2000), consecvent cu sine, în stilul probat de cărțile anterioare. Volumul beneficiază de o prefată semnată de poetul Ion Stratan și de un cuvânt final semnat de criticul și eseistul brașovean A.I. Brumaru, care ne relevă: „Vladimir Deteșanu este un virtuos al alăturării metaforei intimiste cu gesticulatia perenă”; „Vladimir Deteșanu alege mai degrabă calea mărturisirii, a confidentei șoptite”. Vointa de a marca prin cuvânt stări lăuntrice, meditații, poate căpăta dimensiuni subiective mergând până la ermetismul cel mai derutant. „Un nisip încins / absorbindu-mi sângele / picătură cu picătură. / Emotia pietrei / sub dalta cioplitorului. / Jelania cascadei, suierul vântului / printre crengi dezgolite. / Ascult tic-tac-ul celest / care răzbate / prin epiderma semintei, / si parcă nu mai simt / talpa vremii pe piept.” (pag. 41). Astfel, cuvintele sunt puse să se „ciocnească” unele de altele, sunt obligate să intre în anumite alianțe inedite, depășind uneori normele raționale ale sintaxei frazei. „Copacul meu / și-a pus un sacou proaspăt / Cugetu-mi, ploaie / îi hrănește dorintele. / O respirație / urcând spre țările / îmi înalță zămbetul.” (pag. 73). Și totuși, fără a se fixa în limitele unui conceptualism înghetat (cum se întâmpla altădată), sensibilitatea lui Vladimir Deteșanu devine sursa esențială a stărilor lirice. Această poezie conține o adevărată estetică, în construcții metaforice mereu înnoite și imprevizibile în substanta lor plastică, sugestivă. „Carnea asteaptă, / vinul asisderea. / Sângele plânge / în

nisipurile cugetului / Valuri de tristete / îmi spală privirile. / E cineva pe-aici? / Îngeri și diavoli / poftiți, nepoftiți... / Ei absolvă călduta plictiseală / a zămbetelor. / Speranța somează. / Procesul penal al florilor / poate începe!” (pag. 33). De o sugestivă nuditate imagistică, aceste poezii par artificializate prin finaluri meditative ori interrogative, prin căutarea de sentințe. Efortul de poezie duce aici la un limbaj pretios și livresc. Convențională prin atitudine ca și prin expresie, poezia lui Deteșanu se crispează la contactul cu temele (ideile), domeniul propriu fiindu-i (totuși) înscenarea sentimentală. „Am strâns palma. / Aniversarea mea, / un strigăt al clipelor trecute / Drept cadou, un nor — / buchete de flori de gheață / plângeau în porii mei. / Mă mângâia norul / (credeam că e numai al meu / până când am zărit / mii de ochi privindu-l) / Am deschis palma, / câteva fire de sare.” (pag. 66). Discursul poetic cultivat de Vladimir Deteșanu este concis și concret. Peisajul creat este lipsit aproape total de orice exces ornamental, poetul desenându-i liniile cu mare artă. În felul acesta, estetica filozofică se transformă într-un gen specific, întreaga poezie din **Arlechinul** fiind privită ca o „explozie” spontană, ca un mister. Starea poetică reprezintă o potentare de har „coborâtă” asupra unui caracter. Tendința spre elevație și purificare se traduce în obsesiva „imagine” a sufletului. „Din visul pământului, / tropăieli. / Ele cresc, acoperă ape / cad peste frunzele copacilor / Umilinta acestui aer / se lipește cleios / de minti, de gânduri... / Rotile sufletului / se năclăiesc / ca-ntr-o mlaștină de otravă, / sâmburii sunt încarcerati / în aburi de somn! / Poate, o stelută / undeva sus, / mai veghează...” (pag. 23).

Vladimir Deteșanu are darul să „vadă” cuvintele purtătoare de filozofie, de sensuri adânci, ducând cu sine lumina înțelepciunii. El stie că pornind de la cuvânt se tes imaginile atâtor detalii, atâtor semnificative reflecții asupra destinului. Miracole nesfârșite „zac” în cuvinte limpezi ca izvoarele ori întunecate ca grotle. Mai întotdeauna poezia lui Deteșanu apelează la substanta memoriei, la pretioasa zestre spirituală unde coexistă ecoul cu visul, plăcerea terestră și irezistibila atracție celestă. „Fulgerele ard / de jos în sus, / un glas de copil / cere un biberon / cu sânge. / Eu strig cântecului meu / să revină din tenebre. / La margine de murmur / se simte un susur — / malurile, / se preschimbă în ape. / Corăbiile pierd / steaua polară! / Doamne, / dă-ne înapoi verdele ierbi!” (pag. 50). Abia în acest final de poem observ alăturarea de stări dintr-un poem al lui A.E. Baconsky: „Doamne, ochilor mei dă-le iar cristallul de gheață”. Oricum, orchestrația cuvintelor din acest volum constituite în metafore-cheie, amintesc mestesugul „rafinat” și ingenios al lui Valéry.

Ca la oricare poet, vom întâlni și la Deteșanu — așa cum spuneam în primele rânduri — o evidentă continuitate în modul său de a fi în poezie, în mijloacele de expresie care îi sunt firești și caracteristice. Poetul subliniază într-un chip prea apăsător unitatea tematică (ideatică) a volumului prin cuvinte ce au chiar această funcție de precizare a identității, poezia fiind pentru el un act de expresie particulară a lumii, o filozofie a existenței. Vladimir Deteșanu reprezintă un model distinct în sfera atât de complexă a poeziei moderne.

VICTOR STEROM

sgubilitice malinconii

Publicate la doi ani distantă între ele, **Poesii sgubilitice** (Editura „Macarie”, Târgoviște, 1998) și **Divina verba** (Editura „Euro-Vida M”, 2000) par scrise de doi autori așa de diferiți, încât doar limba română, în care sunt scrise, îi poate apropia. Ei bine, cei doi au un singur nume: Adrian Bucureșcu. În **Poesii sgubilitice** autorul își folosește experiența de gazetar și face, cu mijloace artistice ciudate, o vitriolantă coborâre în prezentul imediat. Parodierea necrutătoare a tulburatei societăți românești postdecembriste ia, de cele mai multe ori, forme urmuziene. Destructurarea sensului, folosind o sintaxă aparent normală, e făcută de chiar personajele reale, trecute în literatură cu tot ce au ele mai caricatural. Absurdul e la el acasă și — de prea multă abundență — s-a transformat în normal: „Fie grăul cât de rar, / Fie pâinea cât de rea, / La moara lui Călfar / Soricimea huzurea. // Așteptând sacul să vie, / Moara se cam plictisea / Si-ntr-o pasă fistichie / Către sac ea se ducea. / Când la deal și când la vale, / Nod în papură căta, / Dar nod cu patru petale, / Căci noroc chior îi purta; // Ea vroia si-unul cu opt, / Un noroc chior — mai precis; / Si-uite-asa, din moft în moft, / Multă papură-a ucis. // Chiar si pe Papură-Vodă / L-a făcut praf într-un iaz, / Deși nu era la modă / Si nu avea nici un haz. // Drept la ocnă-au dus-o, tristă, / Să macine numai sare. / Happy end: / Noroc c-a

VIVISECTII

MIZÂND PE GEOMETRIA BRÂNDUȘEI

Despre Dima Zainea, căruia i-am îngrijit primele cărți (*Timp anonim*, *Tăceri de vitalii* și *Fruct de noroc*), în calitate de lector al Editurii „Ex Ponto”, am scris că, desi bărbat matur, devotat de mult carierei de profesor de matematici, vine în poezie cu uimirea și inocenta unui adolescent. L-am văzut fascinat de inconsistentă comunicării sau, mai bine zis, de ciudata lipsă de corespondență lirică dintre spirit și cuvinte, dar și de misterul relației dintre ele, văzut prin prisma unui sentiment asupritor, acela al iubirii.

Absența sau prezenta femeii iubite îi transformă viața într-o captivitate continuă, într-o carceră, mai mult sau mai puțin imaginară, din care poetul, fericit, nici măcar nu-și mai dorește să evadeze. Prizonier al intimității, el vorbește, totuși, de o intimitate furată. Trăiește ca sub puterea unei vrăji, desi iubita rămâne o proiectie, lipsită de corporalitate. Când trece prin lumea reală sau cea virtuală, a poeziei, ea nu este decât „un basm albastru”. Ea își face simțită puterea odată cu „briza brândusei, parfum ceruit” („Parfum”, *Fruct de noroc*). De asemenea, poetul lasă să se înțeleagă că nu-și scrie poemele, de obicei foarte scurte (aproape niste haiku-uri sau tanka), nici măcar pe diafanele petale ale brândusei, ci pe fosnetul lor imperceptibil.

Firește că-ntr-un univers atât de fragil este de preferat, între cei doi parteneri, comunicarea prin gesturi (roșite, vorbele ar avea un efect distrugător!), unele de un „hieratism bizantin”, ca între îngeri; fiindcă dragostea le oferă nu numai posibilitatea de a fi imponderabili, ci și înzestrarea de a-și transmite telepatic gândurile.

În plus, aici *timpu* este, într-adevăr, *anonim* (despuat de ideea de trecere, de istoricitate). Neutru și banal, cu alte cuvinte. Iar pentru a fixa acest *timp fără timp*, ca un fundal, pe care să schiteze portretul iubitei, poetul face o mare risipă de culori (și de nuante; se socoteste, de altfel, „un nabab al nuanțelor”), din care nu lipsesc verdele crud, finetea și delicatetea violetului, de inspirație bacoviană.

Desigur, tot ce-am scris despre primele cărți — chiar și după lectura celei de-a patra, aici de fată, și inspirat intitulată **Evadări incerte** — rămâne valabil. Dar înainte de a spune și cu ce contribuie la îmbogățirea unui univers liric deja conturat, as vrea să precizez că între mine și autor, când mi-a adus manuscrisul acestei cărți, un morman rufos de texte încântate de dezordinea lor, a apărut — cum să-i zic? — o stare conflictuală. I-am spus fără menajamente, ca oricărui autor care își demonstrase deja talentul, că se află în regres, că acordă prea mult credit unor texte, dacă nu fără nici o valoare, susceptibile de a fi considerate manieriste. I-am reproșat, de asemenea, graba și neglijența cu care sunt elaborate. Numai o treime din manuscris era recuperabil. Deși vânat de supărare, poetul a recunoscut că se află în criză, una de care, în parte, l-am determinat și eu să fie conștient.

Mânat de ambție, de orgoliu, așa cum l-am

și îndemnat să fie, poetul a dovedit că nu se teme de critică și a încercat să iasă singur victorios din această criză. Și, în măsura în care și-a desăvârșit câteva poeme — care adaugă tot atâtea tușe de culoare viei lumii sale lirice — a reușit.

Ironia și un anumit „fantastic al banalității”, ca să mă folosesc de expresia lui Lucian Raicu, sunt aspecte noi care atrag atenția în acest volum. *Poemul tipic* este nu numai „tipic”, dar și reprezentativ în acest sens: „M-am trezit / fără idei / E bine — îmi zic — / Iată o zi nouă! / Hainele mă împachetează / rapid / Mai dărdăi un pic / O țigară îmi face cafeaua / Îmi pun centura castă a sablonului / Mă uit la fotografia din tinerețe / în loc de parfum / si-mi car oasele-n stradă / În multime... acelasi / ins fără viză”. Patronii spirituali sunt Marin Sorescu și Ion Caraion, acesta din urmă din perioada când experimenta stilul parodic urmuzian. Cu același lirism constativ ironic ne întâlnim și în poemul *Nu știți*: „Cu o singură tate generoasă / subrezesc o masă / de gânduri // Geci strânse lângă trupuri / se grăbesc spre adăposturi / cu spatele ghimpat / de neliniști / păstorite de suflet”. Un alt poem vine și recunoaște

chiar momentul de *criză* prin care i-am atras poetului atenția că trece: „Hainele îmi curg gânduri / O onestitate descultă / topește zăpada / pete de surâs / mă sângerează / O luciditate legată la ochi cu întunerice / si speranță — frumoasă femeie / Prezentul nestatornic / cu sistemul zecimal / este un sir cu 0 și 1 / un *da* si *nu* / culorile mor departe / de pânză / de idei evadate duc / sabinele în cip”. De unde se poate deduce că poezia autentică poate fi *și* (sau *mai ales*) rodul unui moment de criză.

Sunt mult mai multe în volumul *Evadări incerte*, fată de primele trei, acele poeme care dau consistență unei viziuni reportericești. Dima Zainea, poet al dragostei, se dorește luat în seamă și ca poet al „orasului furnicar”, al cotidianului. Nu-i întrezăresc, pe acest drum, prea multe succese. Îi găsesc remarcabile însemnările care mimează stilul gazetăresc, dar care relatează întâmplări ale clipelor de dragoste: „Muzica nopții / îngânată de stele / mă tine afis / într-o vitrină / Frunzisul murmură-n / penaj / culori cu pitigoi / atipiti // Gând furisat / din omiteri / te conturează-n / prim plan / Rochia ta din flori de câmp / mă devorează / culori atinse de / trupul tău ... / mister cu vârstă” (*Castitate*).

Dincolo de aceste accente noi, trebuie să spun că nu putine sunt punctele pe care *Evadări incerte* le aruncă spre metaforele cheie din volumele anterioare. Este reluat motivul culorilor (poetul „pictează prezentul”), al claustrării prin dragoste si-al vinovăției („Sunt deținutul tău / înmatriculat cu numărul de telefon... / si-ti sunt vinovat / de asteptări / suprapuse cu speranță / îmbrăcată-n culori de toamnă”); revine, chiar dacă mai puțin insistent și limpede motivul *fructului cu noroc* sau cel al *timpului anonim*. Si nu este uitat, bineînțeles, motivul central, emblematic, al fragilității brândusei.

Pentru că așa cum am spus — dincolo de aspectele noi care îi asigură *Invadărilor incerte* un loc aparte în bibliografia poetului — dacă am putea vorbi despre o geometrie a inefabilului, cred că am putea caracteriza și nota originală a lirismului lui Dima Zainea.

El rămâne același poet care, într-o lume tot mai informatizată, stăpânită de vasta și sofisticata rețea a *Internetului* — spre a da chip fantasmelor sale lirice inspirate de femeia iubită — mizează, pentru a iesi biruitor, pe geometria brândusei.

NICOLAE MOTOC

iesit pe listă / La marea privatizare.” (*Moara cu noroc*).

De fapt, tendința permanentă a lui Adrian Bucureșcu e de a întoarce spatele prezentului. Probabil că și de aceea descărcarea de energii negative ale prezentului a fost așa de violentă în primul volum. Scăpat de ele, autorul se întoarce spre ce-l interesează mai mult. Călcând pe urmele lui Densusianu, Adrian Bucureșcu încearcă reconfigurarea istoriei și mitologiei antice, o muncă extrem de dificilă, mai ales că are de luptat cu lucruri aproape imposibil de schimbat. După ce a publicat trei cărți stranii (**Dacia secretă**, **Enigma atlantilor** și **Dacia magică**), Adrian Bucureșcu își permite un moment de respiro cu **Divina Verba**. Subintitulată *Malinconii la moara plângerii*, această carte de versuri se asază, structural, lângă celelalte trei. În fapt, autorul reintră în negurile vremurilor, dar acum o face cu ajutorul versurilor. Folosind o limbă stranie (chiar și pentru

cel care a făcut corectura și a dat la tipar cuvintele așa cum le stia el din DEX), Adrian Bucureșcu desfășoară în fata cititorului texte care au nevoie de cheie pentru a fi înțelese cu adevărat. Ascunzând secrete vechi, dar altfel decât Blaga sau Barbu, un fel de șarade orifice, propuse de un Nostradamus legat definitiv de malul stâng al lalomitei: „Fata cu păr arămiu / dormind pe faleză / Pe apa clară / delfini ignorând-o // Surd la colind / cu somnul adâncat / dorul dormind / în adânc de verdele mării // În depărtare tipând / pliscul literei V” (*Gerunziu*).

Ciudate, neinteresându-le moda, versurile din **Divina Verba** completează, cum am spus, cărțile despre mitologia antică, ale lui Adrian Bucureșcu, dar propune și un limbaj nou pentru poezia românească, prea plină acum de un concret neatrăgător, nesemnificativ.

GHEORGHE DOBRE

Mulți ani mai târziu, în fața plutonului de execuție, colonelul Aureliano Buendia avea să-și amintească ziua îndepărtată când tatăl său îl duse să cunoască prima tîrfă. Simtea mirosul ei de parfum, nu din cel mai prost dar nici bun, un parfum totuși scump, lesios într-un fel. Încea să-și amintească mai departe, dar porniră focurile de pușcă și îl văzu pe tovarășul său răpunînd un ofiter cu o lovitură de baionetă, pe soldații din pluton trecînd de partea lui și trebuî să strige:

— Lichidatîrânii! Fiecare în viu este un dușman în viață. Voi duce treizeci și două de războaie civile și voi fi mereu în fruntea voastră.

Printr-un truc simplu și spectaculos peretii albi ai micului *patio* se pătasera de sînge și în nisipul de jos se formaseră bălți lipicioase. Eroul o înhătă pe maică-sa care i se agătase de umăr și, schimonosindu-se către ea, holbîndu-și ochii, îi zberia în față:

— Nu-mi mai spune Aurelio, babornita dracu'! Sînt colonelul Aureliano Buendia.

La replica asta zguduitoare, jumătate din public începu să ridă și să aplaude urmată pe loc de cealaltă jumătate. Colonelul Buendia, care se obisnuise cu reacția asta inexplicabilă, se mai strîmbă o dată, acum mîrîind, la sârmana lui mamă și iscă un nou val de satisfacție. Apoi rămase încremenit, așteptînd liniștirea publicului și sorbindu-și succesul.

Unul dintre rânii, care se opri și el din cauza aplauzelor, începu să se tîrască din nou prin bălțile de gelatină colorată cu vopsea pentru ouă de Paste și ajunse la distanța potrivită pentru ca învingătorul să-i dea, în trecere, o cizmă în cap. Spasmul final îi iesi mai bine decît săptămîna trecută. Fumul se răspîndea în sală, atras de gurile de ventilație și cîteva doamne tușiră mai mult din autosugestie. Mama colonelului căzuse în genunchi și îi îmbrățișase coapsa încercînd să-l rețină. Să nu plece, adică, la o nouă luptă. Iar el ridică bărbia și privi în gol așteptînd căderea cortinei și înțelegînd că mirosul acela care-i declanșase amintirile venea de jos, din primele rînduri de scaune.

Cortina coborî după indicație, "nu prea repede", și un spectator strănută zgomotos. Aplauzele porniră iar, ca și cum strănutul ar fi fost un semnal așteptat de toți.

Din punct de vedere tehnic, superficial, Iacint Manoil era un actor potrivit pentru rolul lui Aureliano Buendia, cel care comandase 32 de războaie civile ieșind învins de fiecare dată. Iar el jăzbea în peste treizeci de piese și fusese inevitabil zdrobot.

Era un ins spătos și necomplicat care, dacă n-ar fi purtat acest prenume imbecil, cadorisit de sora mai mare a maică-sii, căreia maică-sa nu-i iesea din cuvînt, nu s-ar fi remarcat prin nimic. Nu era un aristocrat, firește, dar burghezia ultimelor trei generații lustruise neamul lor și, prin contrast cu neciopirea generală, părea a fi nobil, noblețea dîmbovițeană. Adică un amestec de lecturi pospăite, snobism și inteligență nativă soră cu prostia, sub care o femeie ce ar fi stat mai mult pe-aproape ar fi ajuns să cunoască și o mîrlănie rece, de serviciu.

În rolul lui Buendia, Iacint ajunsese din întîmplare, din cauză că titularul, un actor mult mai talentat, își pierduse mințile întru Hristos și se duse la schit sub pretext că meseria îl făcea să păcătuiască. Era, în principiu un adevăr indiscutabil: actoria și păcatul mergeau mîna în mîna spre străfundul iadului. De-ar fi numai obligația de a juca duminică și în zilele de post roluri cu totul neconvenabile mîntuirii.

Dar cel mai greu păcat ce-l apăsa pe Manoil și pe care-l simțise și predecesorul era acela că nu avuseseră puterea și răbdarea să citească romanul dramatizat în care urmau să joace.

Iacint nu înțelegea absolut nimic din caracterul lui Aureliano Buendia, adormea după două pagini, mereu aceleași. Nici nu-si dădea seama că romanul nu poate fi transformat multumitor în piesă de teatru. Învătase doar replicile scenariului. Singura lui consolare era că nici regizorul, care și dramatizase opera columbianului, nu înțelesese mai mult. Sărea în ochi că Ivan Cosmanu are habar de literatură. Se încapătîna totuși să dramatizeze tot ce-i cădea sub mîină. Nu ca să ia drepturile de adaptare, mizerabile, ci ca nu cumva, colaborînd cu un literat, acela să ghicească și să spună mai departe că el, marele Cosma, superelogiatul și arhipremiatul, este incult și agramat. Socoteală eronată: cine trebuia să știe, aflase.

Cosma nu pricepea decît romanele politiste din care citise teancuri întregi. Pe Shakespeare niciodată, și nici n-avea de gînd. Secretul lui era spectaculos și inavuabil. Cînd voia să pună un Shakespeare, parcurgea atent capitoul respectiv din "Povestiri după piesele lui Shakespeare" de Lamb, într-o ediție ilustrată pentru copii. Odată prinsă acțiunea, o reprezenta ca pe un scenariu de film politist în care intercala, pentru derutarea adversarilor, fragmente alese absolut la întîmplare din Moliere sau Euripide.

Brambureala ar fi fost repetată urgent într-o stagiune cu spectacole multe și dese. Și aici însă, mintea super-regizorului, ascuțită în Agatha Christie și Edgar Wallace, gărise un tertip. Își stabilise cartierul general artistic la Călărași. Nu era departe de capitala orgoliilor neostoite, dar era în afara rutelor comerciale și artistice iar localnicii nu se interesau de teatru. Acolo își monta uriașele făcături convocînd, în scene grandioase, orchestra simfonică de amatori, echipe de gimnastică ritmică și zeci de dansatoare folclorice deghizate ad-hoc în duhuri bune, cu voaluri albe, și rele, cu voaluri negre, ca să nu încapă în confuzie.

Tinea pe lîngă el un coregraf bătrîn și extraordinar de betiv, nea Sasu, care avea talentul să

HORIA GÂRBEA

CRIME LA ELSINORE

miște ritmic gloatele de zine cu bust proeminent într-o agitație de pînzeturi donate generos de fabrica locală și într-un fum de-l tăiai cu cuțitul. De altfel specialitățile lui Cosma erau fumul și stroboscoapele. De la piesele lui, spectatorii ieșeau leșinați de clipiciul luminos, împleticiți și gata să vomite. Creatia lui se adresa plexului, diafragmei, ombilicului și, la o adică, acelor resorturi care, la spectatorii masculi, puteau uneori să prilejuiască o erecțiune cît de mediocră.

De aceea făcuse pe dracu în patru să doteze Călărasul nu cu o masină de fum obișnuită, de teatru, ci cu un agregat fumigen profesional, casat de infanteria armatei a II-a, cu care se simula ceata toxică la aplicatiile militare.

Tot de la oaste, că avea un văr colonel, împrumuta măști de gaze cu purtătorii lor cu tot. Astfel la Macbeth, stilizat cu adaosuri din Beaumarchais, un pluton de infanteriști sarjase cu masca pe figură dinspre scenă spre sală, avînd în mîna dreaptă o sabie și în cea stîngă un puiet de fag din pădurea cu pricina. Spectatorii călărăseni, neobisnuiți cu modalitatea estetică a teatrului, dăduseră să fugă călcîndu-i în picioare pe

caz, povesteau piesa. Tehnica lui Cosma era să facă distribuții uriașe în capul cărora plasa cîteva vedete bucurestene. Numai înșirarea lor, cu cîteva cuvinte despre fiecare ocupa optzeci la sută din spațiul unei cronici teatrale standard. Adăugînd și floricelele de stil despre atmosfera patriarhală și malul înflorit al Borcei pe care amerizase lebăda de pe Avon, nu mai era loc de alte considerații.

Venirea la București era pregătită din vreme. Tămîia era aprinsă în cădelnite pentru sfîntirea monumentului teatral cu o zi înainte prin conferințe de presă. Soboare de ziaristi aghesmuiau cu scurte semnale sosirea. Actorii împrumutați făceau atmosferă în teatrele lor de proveniență. La spectacol erau mobilizați totii finii și verișorii. Mătușile bucurestene ale histriionilor erau dotate cu buchete de garoafe iar amicii politici își aduceau filialele partinice. Domnul Musilă, un cumnat al coregrafului Sasu, șef la salubritate, avea grijă să trimită cosuri de flori din partea celor sase primării de sector regrețind amarnic vremea cînd Bucureștii aveau opt arondismente. Tot el cumpăra toate biletele

criticii teatrali care, înțelegînd metafora, stătuseră pe loc în calea lor.

Se crease o busculadă grozavă și, din cauza fumului care nu înceta să se reverse în chip de ceață britanică, Malcolm și Macduff, în loc să-l înhăte pe Macbeth, îl luaseră pe un profesor de gimnastică din public. Nevasta ăluia începuse să urle iar răzbunătorii, neînțelegînd de ce uzurpatorul se lasă dus atît de greu, îl injuraseră soptit de mortii mă-sii.

Printr-un accident nefericit, profesorașul își înmormintase născătoarea cu o lună în urmă și venise la teatru în silă, convins de rude că trebuie să se mai destîndă după atîta stress. La auzul trivialității, el se smuci și îi dădu un cap în gură lui Macduff. Dacă n-ar fi avut masca pe față, scotianul de ocazie și-ar fi adunat dintii de pe mochetă. Noroc că actorul din rolul lui Macbeth, venise în fugă, îl îmbrîncise pe gimnast și îi luase locul în bratele învingătorilor săi.

În urbe nu se puteau juca mai mult de cinci spectacole cu aceeași piesă. La primul veneau rudele actorilor, prietenii și clasele terminale de la liceul textil. La al doilea, notabilitățile orașului, comercianții privatizați și aceleași clase de la liceul textil. La al treilea erau aduși în autobuze critici, actori bucureșteni, operatori de la televiziuni iar sala era umplută cu amatori de autografe de la aceștia.

Regizorul chema automat și un mare iubitor de teatru și de Ballantines, funcționar trei la consulatul Cunei, pe care-l prezentase prefectului și primarului drept ambasadorul Argentinei. Culmea că individul, după cîteva pahare de whisky, chiar credea că este. Juca rolul acesta dificil mult mai bine decît orice profesionist din trupă.

Mai erau posibile două reprezentatii la care însă grosul era format tot din cei ce mai văzuseră piesa, de cîte un grup de jandarmi și aceleași infatigabile fete de la liceul textil. Veneau și acelea dintre ele care dățile anterioare fuseseră ținute departe de complicațiile consecutive unui avort.

Astfel montarea își trăia traiul inferior-dunărean, criticii, ameiții de fum și sedusi de recepția sumptuoasă de după spectacol, scriau de bine sau, în cel mai rău

disponibile la casă și le împărțea funcționarilor cu ordin strasnic să vină cu întreaga familie. Absenții urmau să piardă leafa pe trei luni.

Acest Musilă, a cărui fiică dădea neîncetat examen la universitatea de făcut actrite, era într-adevăr nepretuit. Pentru că damblaua lui Cosma era să aibă buluc de lume pe strapontine și pe trepte, Mușilă mobiliza douăzeci de soferi grași de autogunoieră cu nevestele aferente și proporționale. Îi băga în sală pe la intrarea actorilor cu dispoziții clare să ocupe culoarele de acces. Sub comanda lui Cosma, teatrul național din Călărași filma spectacolul cu două camere. Cu una prindea viernuiala de pe scenă și cu alta înghionteala din sala supraaglomerată. Prin mixarea celor două pelicule se realizau casetele de prezentare pentru festivaluri.

La conferința de presă se anunța că, îndată după reprezentatia prin care ochii uimiti ai Capitalei aveau să ia act de o nouă capodoperă, vor începe repetiții în vederea unor turnee internaționale.

Acesta era un mesaj codificat dar ușor de priceput. El dădea startul într-o competiție a elogiilor. Criticii teatrali profesioniști sau de ocazie se întreceau în epitețe, căutau să arunce cît mai departe metaforele și comparațiile ca la o reuniune atletică. Primul sau, cu puțin noroc, primii doi clasati în acest turnir al lingusellii aveau să fie alipiti trupei în următorul tur internațional, pe principiul că unde mînîncă patruzeci, mînîncă și patruzeci și doi.

Odată purtati prin lume, atîrnat de carul de luptă al invincibilului Cosma, ei aveau să trimită via fax vestea izbînzilor lui artistice prin decuparea citatelor favorabile din diverse publicații obscure. Rîndurile respective se prezentau muiate într-un butoi de sirop personal. Cei mai harnici dintre acești condeieri se pricepeau să inventeze, dacă era nevoie, nu numai articole, ci și ziare care nu apăruseră niciodată. Nimeni din spațiul carpatin n-ar fi bănuț că nu există nici un "Journal des Arts" în Quebec și nici povești să apară vreun săptămînal numit "Teatro Oggi" în Reggio Calabria.

Era evident că mulți cetățeni spanioli din Bilbao

se puteau numi Jorge Valdez, dar în mod sigur nici unul dintre ei nu se îndeletnicea cu teatrul, necum să mai scrie că montarea lui Cosma "îl răscolise în acel colt al inimii unde pînă atunci nu fusese loc decît pentru Peter Brook". De altfel bietii cititori din țară nu știau nimic despre felul cum se scria despre teatru în privilegiatul spațiu al celor douăsprezece stelute galbene.

Fanii teatrali nu aveau cum să știe că, de pildă, numai în Lombardia apăreau vreo douăzeci și două de publicații de teatru dar ele, la un loc, nu tipăreau mai mult de o mie de bucăți pe lună. Umblînd din chioșc în chioșc o săptămîină, n-ai fi putut să zărești niciuna. Se distribuiau prin abonament cîtorva contese nebune, actorilor pensionați, crescători de pisici, și unor potențiali sponsori.

Asta nu însemna că marile cotidiane îl ignorau pe Cosma. Așa de pildă, "Le Figaro" dedicase spectacolului său cu opt actori și două sute de figuranți șase rînduri în pagina 26 și o fotografie de cinci centimetri pătrați. În *Evening Standard*, în suplimentul de sîmbătă pentru grădinărit, creșterea iepurilor de casă și alte activități de umplut timpul liber, avusese chiar o optime de coloană și o fotografie color cît un timbru fiscal. Articolul și poza fuseseră mărite cu un super-copiator care făcea bannere publicitare. Uriasa copie ocupa un perete întreg al teatrului național din Călărași fiind luminată de nouă reflectoare. Nici nu se putea citi, literele erau cît capul de om.

Fapta cea mai de seamă a genului său era însă aceea de a-l fi gîbjiți și recondiționat pe Sasu, coregraful, omul din umbră, niciodată pomenit în articole critice. Sasu avea marelă avantaj că nu-și dorea nici un fel de glorie. Mult mai pragmatic, avea un singur dor: să bea cît mai mult whisky amestecat cu Martini alb. Turneele lungi, acoperite de foi xeroxate cu cronici imaginare îl lăsau mai rece decît cubul de gheață cu care-și garnisea trăscaul de lux. De porniri erotice fusese iertat de două decenii. Bind, pe atunci, exclusiv "Săniută" și "Doi ochi albaștri" impotenta i se instalase trainic de la mijlocul deceniului opt al celui secol sinistru ce-a fost al douăzecileia.

— Comunismul m-a castrat, zicea. Și ce bine mi-a făcut!

Acum se putea dedica exclusiv pasiunii pentru mixtura fericirii sale. El mestesugea totul impecabil, fără să-l mai întrebe pe Cosma. Pe care de fapt îl disprețuia pentru motivul omenesc că nu știa ce și cît să bea. Ordona zecilor de iobagi și mai ales iobage ale scenei în ce ritm și în ce pas să are scena. Criticii de teatru rămîneau înmărmuriți.

Explicația era foarte simplă. Sasu realizase sute de spectacole de balet revoluționar pentru diferite prilejuri în care ochiul iubitorilor conducători trebuia flatat. El misca masele, flutura steagurile, dezvelea coapsele. Și pe atunci era doar "mîna a doua", discret, anonim.

Bietilor hermeneuți teatrali li se întipăriseră atît de adînc pe cortex miscările istorice, tematice reglate de Sasu, încît acum, după cucerirea libertății, subconștientul lor cîinos-pavlovian încă le recunostea cu exces de salivatie. De-aici jubația vecină cu orgasmul ce se vădea în ejaculare de laude nemăsurate. Pe care le colecta Cosma. Lui Sasu îi revenea numai combinația de alcooluri și nici că-i trebuia mai mult.

În ceea ce-l privea pe Iacint, el intrase la teatru din întîmplare. Meditatorul care-l pregătea pentru fioroasa admitere era, ca atîția alții din breasla lui, om de legătură pentru un smecher de membru al comisiei. Cu cîteva săptămîni înainte de examenul fatal, omul din juriu se prezenta la lecție ca să vadă candidatii. Aceștia trebuiau să-i pună în plic un avans consistent pentru a fi pretăluți și a li se prezie viitorul: unii puteau fi sustinuti în sesiunea curentă și urmau să dea restul sumei după fericita afișare a listelor. Alții "mai trebuiau lucrați" vreo cîțiva ani și deci scăpau numai cu arvuna.

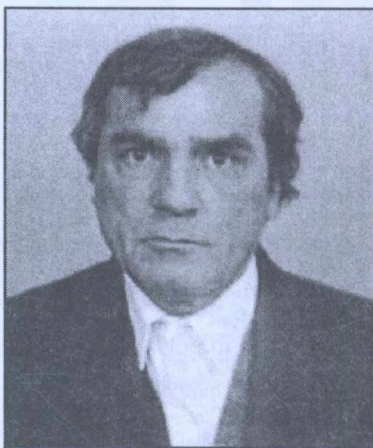
Tocînd banii destinați marelui moment, lui Iacint, care nu-și dădea șanse, nu-i rămăsese decît să înhăte două sticle pretioase din colecția de țării a lui taică-su și să le ofere maestrului. Desi, valoric, ele nu împlineau tariful legiuit, turtorul intrărilor, care nu de bani ducea lipsă, ci de un trăscau mai fin, îl țineu minte. Astfel, profitînd și de răzgîndirea unui favorit, Iacint se trezise în rîndurile studentilor.

La concursul pentru ocuparea postului, Iacint fusese din nou norocos. Aici pretul era fixat din vreme, printr-un interpus, un fel de slugă a directorului, aparent bleg-unsuros dar iute la mușcătură ca vipera. Cînd auzise suma, actorasului i se muiașeră picioarele: iar n-avea banii. Îi veni însă o idee simplă și eficientă. Îl luă deoparte pe ticălos și, împărțind bănuții, cîți avea, în două, îi dădu jumătate dintre ei. Îl convinse apoi să dijmuiască picurile celorlalți și să adauge la al lui Iacint pînă la echilibru. Apoi să ia asupra lui vina de-a fi transmis greșit cifra.

Tipul prinsese miscarea din zbor și astfel Iacint, căruia-i cădeau cuvintele din gură precum cojile de semințe, se trezi reușit la concurs alături de cei ale căror pungute fuseseră ciugulite. Alți doi colegi, mai cu experiență și de vreo zece ori mai buni, care se prezentaseră ca fraierii doar cu talentul, fură felicitați călduros de întreaga comisie dar rămaseră, firește, moflujii.

Ei au avut destine diferite. Primul mai încercase de trei ori și-apoi își pusese streangul de gît. Al doilea se cărase în Germania înșurîndu-se cu o nemtoaică bogată. Se îngrășase și, la petreceri, făcea deliciu oaspetilor prezentîndu-le, între tort și cafele, numărul de pantomimă cu care fusese respins la prima și ultima lui tentativă de a pătrunde într-un teatru de elită.

ION DRAGOMIR

casa

Casa se îndepărtează în lume
și cu cât se îndepărtează
se zideste
mai trainică...
Nimeni
nu trece
să anunțe
durerea mea...
din când în când
doar tu
m-asezi în temelia de bucurie
a trandafirului...

casa din răsăritul inimii

Casa noastră
măr e rouă
dat în două
jumătatea ta
ram înflorit pe buzele mele,
jumătatea mea
gutuie coaptă-n sânul tău.
Casa noastră,
roată prin care pământul
în fiecare zi
își strecoară osia.

te chem

Te chem
să-mi visezi visul,
să vezi cum plouă cu păsări
peste tei,
să-i iau cu inima și inimii tale
să-i dăruiesc!
Te chem să scrii poezia bratelor
pe oglinda din cofetărie,
Te chem să poti uita
pe altcineva,
s-alinti florile,
s-alinti zâmbetul serii...
Bunăte te chem
la fereastra teiului început de toamnă,
te chem să fii bugetul serii
în uleiurile lunii...

strigătura

Nu de-acum mă-ncearcă gluma
să strig florilor întruna;
Du-te trandafirule la ea
și-o-nrăgeste așa
pe altul să nu vadă
pe altul să nu creadă
și pentru mereu
trupul să-i fiu eu...
Du-te garofito du-te
fă-i drumurile multe
toate s-o ducă-ncoace
să-i fiu de pace,
să-i fiu aerul,
să-i fiu apa
caierul și pleoapa
văzul și auzul
casa, patul, prânzul
avere
de mângâiere!

fâlfâie-n mine ale tale ramuri

Între noi
un cuvânt își zornăie literele...

Eu sunt, mai timpuriu în bogăția basmului,
Fâlfâie-n mine ale tale ramuri
și-acordând aceeași voce
turma mâinilor tale hrănite-s,
ca mitralierele pocnesc moleculele
suntem primăvara pe ochii lumii
și gerul brutal

Începe-a ne jefui.
... Femeie, rugăciune niciodată volatilă,
mă adaugi prin spornica ta lăcomie
piramidei.

cruce de trecut podul

Nu te uita la mine sunt străveziu,
sunt luna sunt soarele
sunt pâinea pe care-o mănânci
sunt apa
sunt focul
sunt viața ta de-o clipă...
Nu mă privi
fă-ți viața din altcineva
n-am trup, am numai cuvinte
sunt curcubeu
drumului tău...
Vezi-mă piatră de sărbătoare,
plânge-mă în curățenia trandafirului,
zideste-mă cruce de trecut podul,
citește-mă în mine
din ieri până mâine!

subțire baladă de dragoste

Hai vino,
fă-mă creangă-nflorită pe tulpina ta,
să-ți fiu văzul și mersul înainte,
Frumoasa din argații mei de-o iarnă
treacă geruri, zăpezi cearnă,
te plantez dragoste-naltă
numele-ți din mine saltă!
Hai cu mine nu mai sta
nu te du cu-altcineva,
varsă-mă în jug de carne,
varsă-mă în jug de noapte
ceruri să răstoarne
sase-sapte!
Pentru clipa ce-o să vină
îți dau nume de tulpină.

Hai... și nu veni deloc
ca să am noroc!
Hai vino dar mai mult du-te
până-n zările pierdute...

tărm

(ritual)

Pe tărmu-acesta-ncremenit de cretă
tăcerea mare-a lumii mă repetă

să pot răbda oceanul ce-mi depune
sub tălpi întunecatele lui dune

s-aud cum se descarcă alb din valuri
timpul bătrân nesfârșit de maluri

să știu să văd cum dintre zări se strânge
pluta albastră-a serpiilor de sânge

cum izbucnind prin apa-ntunecoasă
ea se va sparge-n lutul de sub casă

cum pruncii dulci din vremuri neîncepute
vor murmura-nțâmplări necunoscute

pe tărmu-acesta-ncremenit de cretă
unde tăcerea lumii mă repetă

lied

(ritual)

Michael

Eu locuiesc în umbre tu-n lumini
eu în decembrie tu în vară
eu locuiesc în pietre tu în crini
tu în amiază eu în seară

să nu-ncercăm să umilim
destinul nostru ca pe-o fiară
iubim pe rând pe rând bolim
aceeași floare dulce-amară

ne strecurăm din vini în vini
desi păcatul ne-nfășoară
să nu renunți să nu înclini
tu în amiază eu în seară

la malul lumii

La malul lumii picură tăcere
desemnul de pe noi se sfarmă-adânc
am început alti evi și alte ere
săgetile-n spinări se sfarmă blând

ce voci subțiri au stelele migrăm
înspre deserturi putrezind în soare
acolo cu o floare-o să arăm
pământul altei lumi nemuritoare

destrămări

(ritual)

Tu care treci prin vocea mea de mult
tu ce m-aduni în steagurile sfinte

GHEORGHE ISTRATE

redă-mă lacrimilor dinainte
și prinde-mi toga-n umărul adult

tu mă încerci cu alte oseminte
tu mă petreci prin marele tumult
tu mă somezi c-am învățat s-ascult
înfricosatul umblet prin cuvinte

nu mai am voce; -n tine mă destram
magnetii tăzii m-adună dintr-un astru
ca pe-o cenușă fulguind albastru
în ochiul care-am fost, eram...

pământ

(ritual)

Eu văd pământ numai pământ
în ochiul meu e un mormânt
în care de vecii durează
o sabie ce scânteiază

eu dacă misc trudit din pleoape
aud troznind în ceruri ape
și-un înger rătăcit și gol
pierzându-si haina de nămol

lumina mea-i cu glasul mic
un clopot strâns peste nimic
un lan cu noptile în spic —

asa cum umblu și mă-nsfânt
sunt doar pământ numai pământ

vânători pierdute

Ce stranie chemare părăsită
pe muntii-acestia palizi în tristeti —
o câprioară voi avea iubită
îmbrățișându-i carnea prin săgeți

eu sunt un om cu vânători pierdute —
din arcurile mele păsări curg
pe ale vremii risipite plute
ce-mi cară leneș măștiile-n amurg

dar iar mi-aud furat într-o maree
galopul blând al sufletului pur —
când veacul brusc tresare în tranșee
mitraliindu-mi caii din azur

ritual

Colindătorii curții mele zac
de-o vreme sub fereastră — nu mai cântă
cocorii scrumă noaptea și frământă
grăunța orei lunecând prin veac

miroase-a lut cernut prin sita lunii
grămezile de ceară s-au topit
e-atâta nord în lume și e frig
se-aude-n scripeti geamățul luminii

tărmi

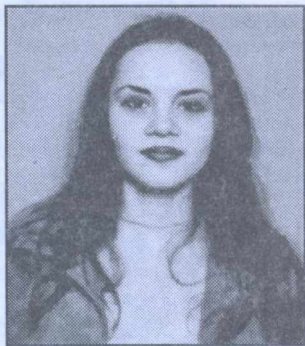
(ritual)

Corăbii stinse-n tărmi se răcesc
pe puntea lor de pulberi mă asteaptă
lumina ta pierind din treaptă-n treaptă
ca resemnarea pasului regesc

îngheată luna-n mal ca o epavă
din care tu ai coborât puțin —
ne vom uni-n petala unui crin
prin care trec emotii mari de lavă

MIHAELA MATEI

neuroni

M-am lovit de un cap de ață
Si fără să vreau mi-am juit ochiul din frunte,
Care desi deschis n-a găsit de cuviință,
Să avertizeze mersul meu legănat si obosit
Fără să creez confuzie as vrea să ridic
deasupra mea
un vis pământean si imposibil,
Pe care să-l percep eu si sufletul pereche,
Fără impurități omenesti și poluare de gânduri.
Am căzut deunăzi pe visul unei flori de mac si
m-am
cufundat într-un somn de nevoie si de
retragere.

Nu puteam să disting plânsul de prunc
de plânsul unui suflet sau de ploaia de vară
acidă și murdară de zâmbete false.
M-am învoit să închei și un pact cu Cerul.
Să-mi ofer lacrima de pe frunte si căldura
coapselor, și n-am cerut în schimb
decât un

strop de inimă si câteva miracole.
Casa mea era goală și umedă când îngerii au
anuntat furtuna, iar privirea mea nu mai
putea distinge aburul prevestitor.
În aceeași zi de altfel, mi-am cumpărat pantofi
cu două numere mai mici ca să-mi intre
sâmbetele la hibernat si glezna să se simtă
regină.

Nu cred în zâmbete pentru că mi-am perforat
pleoapele si mi-am smuls genele, dar cred
în firele toarse de zei si atingerea îndulcită de
milenii a picăturii de dragoste.

Atât implor la îngerii si la demoni să-mi lase
durerea vesnică a pulpei sărutate si sudoarea
muscăturii de viperă a urii.

spre luna...

Mă doare abdomenul de atâtea încercare,
Să uit și să vreau să mă ermetizez.
Mă înțeapă inima, înrăită de gânduri si
contractată de spasme.
As vrea cu jumătatea mea moartă să uit și să
tac,
As vrea cu jumătatea mea vie s-o împart în
două: în dragoste si ură,
Și să aștept să mă răzbun la miez de noapte
c-un cuțit
Pătat de sângele meu si de iubirea ta.

Încă mai pot să cred în ceva. Un ceva
numai de mine știut și fără de care nu pot să
trăiesc. Dacă n-aș crede, aș muri, m-as
îngropa, m-as răsfrânge între stele si praful
mi l-ar culege un vrăjitor cu un fes albastru. Ar
face vrăji cu praful corpului meu si ar blestema
îndrăgostiti.

Ochii mei i-ar dăru unu tigan, care si i-
ar face talisman să-i poarte noroc, dar ar muri
lovit de trăsnet peste două zile. Părul meu l-ar
da unei ghicitoare să prevadă viitorul unei
tinere fecioare, și îi va spune că iubitul ei e
mort în burta mamei și că ea va înnebuni...

Gura mea o va fura un ocnas si va muri
pentru că e claustrofob și gura mea l-a înghițit.
Obrajii mei îi va obține un vânzător ambulant
și îi va vinde pe 30 de arginti, dar va fi ucis de
tigani. Bărbia mea o va împrumuta soției sale,
vrăjitoarea, care de atâtea tinerete va plesni.
Urechile mele le va așeza în jurul Lunii, să
audă mai bine zgomotele produse de morți și
să prindă frecvențele sufletelor.

Corpul produce moarte, sufletul produce
moarte, patima produce moarte, viața produce
moarte, dragostea produce moarte, ura
produce moarte, numai uitarea produce
inutilitate, iar iertarea produce extaz.

Vreau să uit, dar să nu iert ce-am uitat.

Vreau să pedepsesc, dar să nu ucid ce-am
pedepsit. Vreau să iubesc, dar să nu urăsc ce-
am iubit.

Asta vreau, dar nu pot. Nu uit, dar iert, nu
pedepsesc dar ucid, nu iubesc, dar urăsc.

Vreau să câștig, dar pierd. Bani sunt pe
masă, dar cărțile de joc sunt însemnate de
secera...

VERONICA ANGHELESCU

poveste despre pasul

întrerupt

a obosit drumul,
și-atunci s-a așezat la o răspântie,
la marginea unui om, la
marginea mea.

La început, am crezut în pietrele sale,
un milion de zile
fuseseră luminate de glasul tău.
Spre prânz, am adormit sub marele carpen
si am crezut în el.

a obosit cerul,
— temnița pământului —
s-a odihnit pe mâna mea,
și-n jurul meu ai pus zăbrele înalte,
strângeai vorbele mele
într-o sticlă plină deja pe jumătate
cu o licoare amară,
apoi ai îngropat-o sub vie.

era o capcana
poate nu pentru lup
poate pentru mine
pregătită îndelung
Erau si obstacole-nalte
si un scaun răsturnat
și mai ales nici un sunet

pasi înainte
dor
niciunde

liniște

doamnei Antoaneta Tănăsescu

I. Iar apoi, după o rătăcire lungă
prin răspântii de gheață,
am auzit zgomotul
unei oglinzi concave.
Era un clinchet
ce urca din camera
pe care o închisesem
de mult

în mine.

II. Port în suflet (mereu!)
o sală de lectură,
are în tavan o lampă
ce risipește lumină
difuză, murdară.
Mese nu mai sunt,
le-au ros încrâncenările,
le-au mâncat valurile literelor.

III. În mine citesc multi oameni,
asezați direct pe podeaua
în formă de ureche
a lumii;
cărțile,
vechi si fumegând,
sunt trecute din mână în mână.
Când oamenii-aceștia
(cu ochelari grosi
de vedere)
dau câte-o pagină,
dureri cumplite,
— de săgeată si pumnal —
îmi aduc aminte
de temnița si gratiile
ce se târăsc peste tot, după mine,
si care nu vor visa niciodată
vreun cântec.

LAVINIA VRÂNCEANU

spirit

Norii mor...
Te simt.
Luminile se sting în calea ta
Lacrimile învie
Pasii ti se înfundă
În pământul
Udat de picăturile mărunte si dese
Ale ploii de mai...
Mă chinuie acelasi cântec trist.
Încerci să mă prinzi de mână,
Iar ochii tăi negri
Visează la o noapte
În doi...
Mă ascund
Într-un bar
În care lumea invizibilă
Te strigă neîncetat.
Te așezi la o masă
Iar ulciorul cu vin

De-abia adus
Se răstoarnă
Pe fata albă de masă.
Te ridici furios
Si... mă lași să plec.

de ce?

De ce-i pământul
Supt și dezgolit
De imaginea trupului tău?

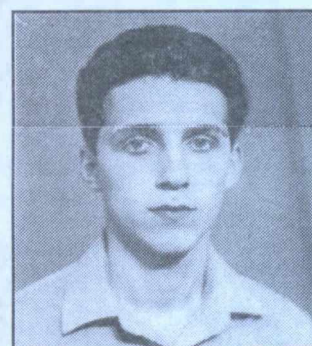
De ce-i nufărul vietii mele
Sprijinit doar de susurul
Izvoarelor pământii?

De ce chiar mersul tău
E ca acrobația unui păianjen
Pe pânza sa?

orbirea muzicii

Bratul mi-e întins
În dansul ploii.
O ploaie, în care mă dezlântui,
Îmi dezlântui acrobații subtile de mister...
Ochiul i-l simți
Și-ți pulsează
Ca acuta dorință
De a dobândi putere asupra universului...
Si totuși pe acea furnică de apă
O stupefiază dorinta ta.
Și-ti sopteste că anul vrajbei
Dansează în tinutul periferic
Al iluziilor,
Al cetei de urias furnici...

CEZAR NICOLESCU

revoltă

Am descoperit că îmi plac roțile tramvaielor
hoinărind nebune pe străzi,
peste tot,
peste iarba din locurile unde scrie
„Nu călcați!”
tăind florile acelea din parcuri
unde scrie
„Nu rupeti florile!”
și oprindu-se în locuri cu parcare interzisă

geometria sentimentelor

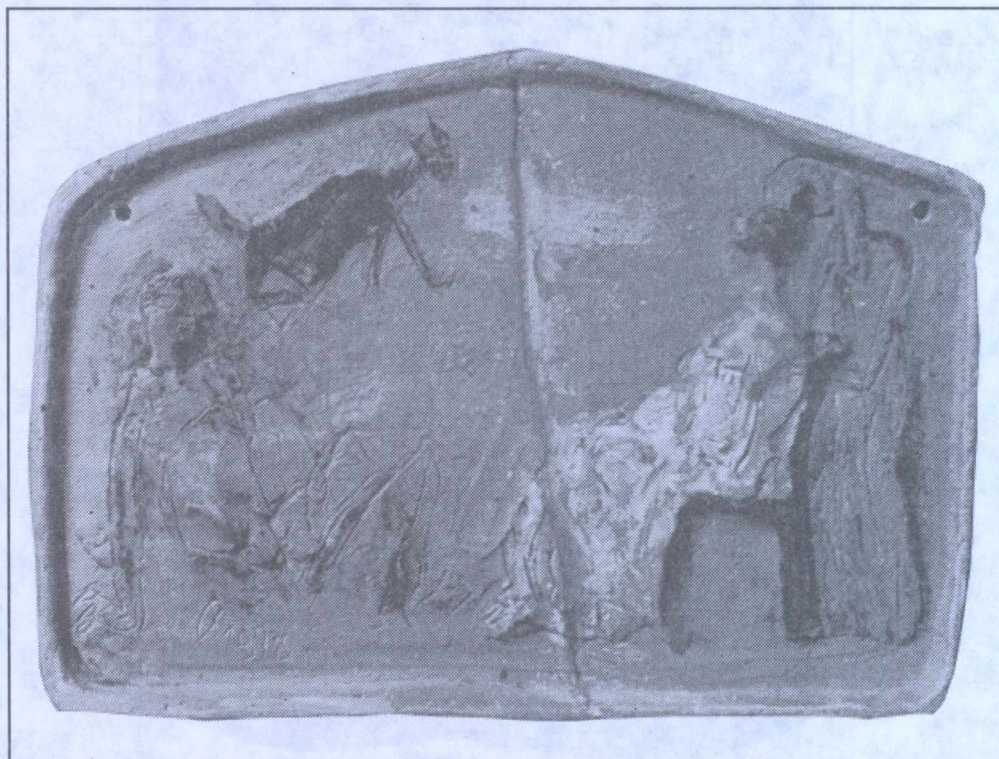
Distanța cea mai scurtă dintre noi
doi
e un arc de cerc
ce sare peste timp

(Există undeva în mine
un plan — tangent la sfera ta)

între plus și minus infinit

Plus infinit se taie-n cruce
Cu minus infinit
Iar punctul lor de intersecție
Apare pe ecranul sufletului meu cu albastru.
Fondul e când alb, când roșu
Dar e mascat de ten
Mai ales când privirea e obosită
De strategii.

În fine, nu e nimic cu care
Să te poți juca în liniște,
Totul obosește
Si se strânge atent în jurul
Punctului,
Năpădind punctul,
Secrestrându-l
În galbenul rece al lunii.

SIMEZA

GHEORGHE I.
ANGHEL

urmare din pag. 1

cel al înșingurării claustrate, cel al istoriei mitice și cel al dragostei pătimase. Spre mijlocul anilor '80, cu povara blândă a mitologiei, Gheorghe I. Anghel picta în fluiditatea și transparența acordurilor sale mate propria-i versiune despre iubirile prea frumoasei Pasiphae, soția regelui Minos din legendă. Zece ani mai târziu, urmărit de poezia modernului alexandrin, el ne propune *Tricliniul pentru Melissa*. Este o sacadată poveste de un erotism profan, care din noaptea de febră a tavernei până pe tărul aceleiași Monemvasii — „locus amoenus” pentru artist, punct de intersecție pentru cele două mari cicluri ale expoziției din 1996 — conduce o sarabandă de personaje drăcești și zeiști, opuse din nou, ca și principiile celor din vechime. Excelent desenate, cu racursuri de foarte bună școală, cu profiluri ce amintesc claritatea nobilă a figurilor cretane sau a celor colorate în negru, pe fondul roșu al vaselor antichității grecești, ele se scaldă, uneori, în lumina reală a unor griuri trandafirii și celebrează iubiri preapământe. Există aici, atotcuceritoare, o viață care exultă, o bucurie care își pune sigiliul de lumină pe o întreagă operă ajunsă la zenit. După cum există mereu la Anghel, chiar și în cea mai angoasă plămădire, o undă de speranță, ca o așteptare a clipei albe a revelației. Și dacă este cumva adevărată bănuiala mea de odinioară — „călătoriile lui Anghel în această lume pe care a năzuit să o convertească în morfologii și cromatici de puritate nespulșă, sunt departe de a fi încheiate” — se cuvine să-l așteptăm pe artistul unei trude tenace și al unei glorii discrete — dar totmai de aceea durabile — în locul acela de excelență ce pare a-i fi fost predestinat de harul său meridional, deopotrivă solemn și exuberant, clasic și arhaic, teluric și solar.

De câțiva ani încoace, după marea sa expoziție de la Muzeul Național de Artă din București, Gheorghe I. Anghel, artistul meridional prin excelență al picturii noastre contemporane, stăpânind constant de rafinate ecouri de Mediterană a istoriei, a geografiei și a mitului trăiește, îmi pare, o febră a căutărilor stilistice și tehnice înnoitoare. O febră care este unică, poate, în temeinica și lungă construcție a operei sale.

Ni se înfățișează astăzi Anghel cu nobila-i obsesie arheologică, cu reminiscențe arhaice de stepă dobrogeană, de tăruri balcanice și de arhipelaguri grecești — cu nume și semne alfabetiforme ale Eladei din care coboară cumva el însuși, scrijelite pe coloratele sale plămădiri — deopotrivă ca pictor, sculptor și ceramist. Artist complet și complex, el ne oferă acum, sfărâmate și recompuse, întregite cu ipsosul alb, roșiaticile stele de gresie arse în cuptoare pe lângă care Anghel, în plină glorie a artistului consacrat, nu a ezitat să-și facă de curând, din nou, ucenicia.

Cu frontoane amintitoare de temple, cu reliefuri abrupte sugerând efigii etrusce, încovoiate, ondulate, cu pensulații rapide de alburii pe micile suprafețe de albastru și verde adânc, aceste mărunte embleme ale lui Thanatos sunt alcătuite parcă din fragmentele culese din pământ și restaurate, cu siluetele lor omenești sau animaliere repede conturate, în dezordinea voită a unui excelent desenator, cu Anubisul egiptean străjuind mumii și cu lupul dacic, respirând aer de arhaicitate asiatică și de clasicitate atică în același timp.

Și pentru a nu uita că Anghel este un modern în căutare de noi expresii, să-i privim și experimentul picturii pe suportul de hârtie lipită pe pânză, preluând o mai veche temă a desenelor sale: cea a bucuriilor erotice ale lui Hrisantis. Griuri vinetii fulgerate de roșu și negru, cu dăre alburii compunând figuri de femei și bărbați în extazuri orgiastice, sunt fundaluri de scene descinse parcă din ceturile timpurilor și ale mării, ale unei lumi de barbarie exultantă. Pictorul nostru o lasă voit, parcă, să se dezlănțuie într-un haos pe care Anghel îl regizează aproape histrionic și care se prefăce treptat în luminoase geometrii ale celui alt ciclu al expoziției, cel al colajelor. Aici pătrundem într-un univers mai seren, abstract și decorativ, dar plin de tensiuni prin stratificarea, iarăși arheologică, a culorilor în relief și a răzăturilor adânci, nervoase, uneori până la trama pânzei.

Într-o bună zi, presimt, Gheorghe I. Anghel ne va întâmpina cu monumentale fragmente de gresie și ceramică pictate, cu pânze mari și multe ce vor recompune cu minuția anticarului și cu verva creatorului postmodern cioburile unor vase de ofrandă sau ale unor stele funerare, ascultând cu har, prin ele, pulsul unor vremuri ce ne dau până astăzi o magnifică lectie de artă.

Muzicalitate, acuratețe, intuiție stilistică. Glasuri frumoase bine timbrate, mobilitate scenică. Marea bucurie de a cânta a artiștilor lirici autohtoni și a invitaților de peste hotare deopotrivă.

Iată, numai în câteva cuvinte, atmosfera, eminamente artistică dominatoare a ultimului Festival Internațional de Operă și Balet de la Constanța. „De neconceput să fi reușit perfectarea manifestării festivaliere din anul 2000 — ne spunea doamna Doina Voivozeanu, consilier artistic la Opera din Constanța — dacă nu s-ar fi implicat direct și substanțial Consiliul Județean Constanța, desi pe frontispiciul giranților acestei ediții mai apar Ministerul Culturii și Inspectoratul Județean pentru Cultură. Pe durata unei întregi luni (nov. 2000) au fost prezentate nouă spectacole, la care s-a mai adăugat, ca un fericit corolar, un foarte reușit Concert de Gală care s-a situat la polul plus al seriei de spectacole cu

ne-au reținut în mod deosebit atenția: Roxana Briban, de la Opera din București, în rolul principal, Cosmin Marcovici, de la Opera ieșeană în Alfredo și Alexander Krunev din Bulgaria în Giorgio Germont. Desi a avut unele dificultăți în frazare în partea întâi a reprezentației, Roxana Briban a găsit resursele necesare depășirii unor asemenea momente, etalând farmec sonor și o continuă muzicalitate. Oarece trac și nesigurantă a transmis sălii, prin eforturile investite pasager, și Cosmin Marcovici. Vocea sa, în rolul lui Alfredo, a avut un relief personal incontestabil, reverberând curat, clar, atrăgător. Baritonul bulgar Krunev în rolul lui Germont s-a dovedit a fi un veritabil stâlp de susținere al reprezentației etalând splendoare, frumusețe de timbru. Sub bagheta italianului Roberto Misto, orchestra tomitană a sunat perfect, sincronizându-se ideal cu intervențiile corului...

La spectacolul *Aida*, regizat de Eleonora

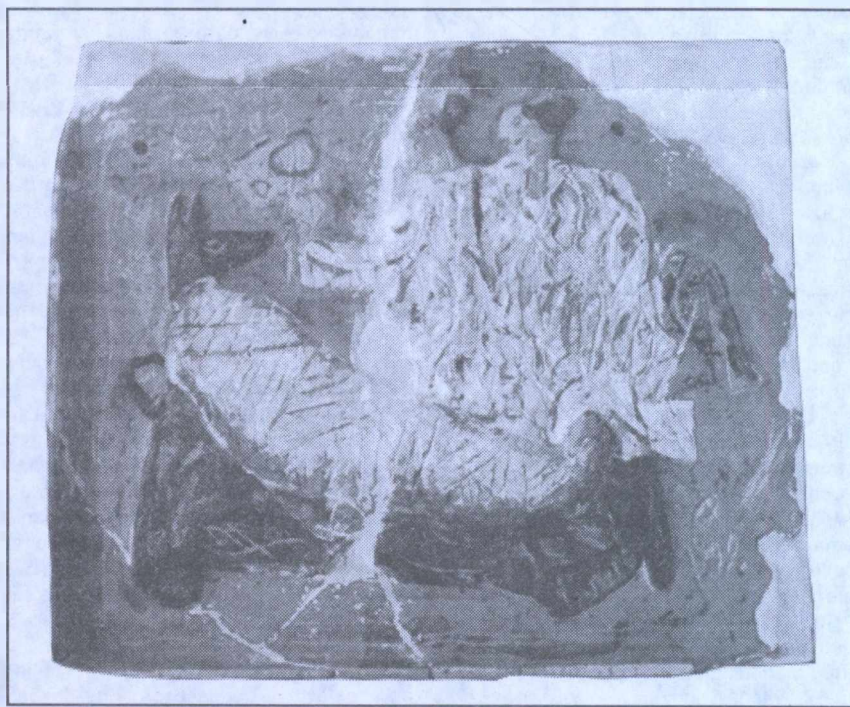
FESTIVALUL INTERNAȚIONAL
DE OPERĂ ȘI BALET

opere preponderent verdiane. Una dintre cele mai aplaudate reprezentații ale celei de a XXVI-a ediții a Festivalului Internațional de Operă și Balet (F.I.O.B.) s-a numit *Othello* de Giuseppe Verdi, o reeditare a unei montări anterioare a Liricului tomitan.

În mizanscena spectacolului, litera și spiritul dramei lui Shakespeare au fost respectate, căci interpretul rolului principal a fost un cântăreț cu o excelență dicție, cu o conducere colorată a intonației, cu o capacitate rarismă de a exprima prin sunet fiecare stare de suflet în parte. Moses Parker, un cetățean cosmopolit, născut în Cuba, absolvent al Scolii de muzică „Juillard” din S.U.A., student la conservatoarele din München și Milano, actualmente rezident în Germania, bun cunoscător al operei verdiane (a interpretat mai multe roluri în *Trubadurul*,

Constantinova, în scenografia lui Grigore Gorduz și în coregrafia lui Fănică Lupu, publicul, care a umplut până la refuz sala, a avut privilegiul să asculte câțiva cântăreți de marcă. Rolul celestiei *Aida* a fost apanajul sopranei ucrainiene Liudmila Sirina, o interpretă stilată, degajând finețe și beneficiind de o personalitate distinsă. Sirina cheltuiește cu profunzime o voce răscolitoare, un temperament dramatic de înaltă clasă și o rutină benefică meritând să fie luată drept model.

În rolul lui Amneris, Ambra Vespasiani din Italia a demonstrat că tragedia a fost nu numai a ei, ci și a celor doi îndrăgostiți — Ramses și Ramphis, interpretați de Constantin Acsinte și Sorin Drăniceanu. Radames, tălmăcit de ucraineanul Anatolii Kapustin, cu metamorfoze spectaculoase

Bal mascat și Aida s-a apropiat de unul din cele mai responsabile și valoroase roluri ale carierei sale. Partenera lui Parker, solista japoneză Ema Yassuda, creează o Desdemonă sensibilă, gingașă, delicată, de o încântătoare suavitate și grație. Într-un rol acaparator și de apreciable dimensiuni, solista își menține timbrul inimitabil și amplitudinea vocală cu unduioase și angelice inflexiuni. În lago, baritonul bulgar Alexandr Krumov, cântăreț cu o bogată experiență scenică în *Don Giovanni*, *Evghenii Oneghin* și *Falstaff*, grație percutanței și incandescentei vocii sale, realizează un lago verosimil. În rolul titular din *Nabucco* de Verdi a apărut, pentru prima dată în România, baritonul bulgar Nicolai Dobrev. Vocea sa colorată are maiestate și dicție regală. L-a secondat cu brio Larisa Malici, a cărei voce minunată, lăsată în voie, a evidențiat înălțimi luminoase de sunet, în rolul Abigail. Cântăreț sigur, cu o voce caldă, tenorul Nicolae Busuioc (Republica Moldova) a dat contur credibil lui Ismaele. Excelând în Carmen, interpreta Gabriela Hazarian a avut meritul de a ne dăruir Fenena plină de distincție, fără o umbră de soviaială.

Dirijorul orchestrei, bulgarul Metodi Matakiev, a dovedit siguranță și stăpânire de sine în conducerea orchestrei Operei conștăntene, posedând un simț al nuanțelor și al proporțiilor cu totul aparte.

O altă operă verdiană jucată cu un public record a fost *Traviata*. Cum era și firesc, trei interpreți

în registrul acut, transmiteau fiorul dramatic al controversatei personalități. În spectacol ucrainean Vasyl Vasilenko a condus orchestra, făcând insesizabilă aproape trecerea de la registrul liric la cel triumfal, eroic, al partiturii muzicale.

După un veritabil tur de forță cu creația verdiană de operă, penultima mizanscenă de la Festivalul Internațional de Operă și Balet, ediția 2000, de la Constanța, a reprezentat-o *Tosca* de Giacomo Puccini. În rolul Floriei Tosca, soprana Emanuela Salucci a acoperit ireprosabil cerințele și exigentele partiturii solistice, grație unei înzeștrări vocale cu o pecete timbrală agreabilă și cu o capacitate impresionantă de modulare în toate registrele. Un Scarpiă beltenebros și cinic a izbutit să configureze baritonul Alfio Grasso care a angajat o cursă contracronometru cu rolul său extrem de consistent și solicitant.

Nicolae Busuioc a conturat în linii sigure rolul pictorului Cavaradossi, slujindu-se atât de vocea sa vibrantă, cât și de talentul actoricesc cert pe care-l are. Ansamblul orchestral încheagat cu eleganță și discreție de italianul Massimo Scapin a beneficiat de subtilități procedurale care i-au conferit dinamism, mobilitate, suplete.

Festivalul Internațional de Operă și Balet — noiembrie 2000 — s-a încheiat apoteotic cu un Concert de Gală.

VIRGIL MOCANU

Galele comediei,
teatrului și artelor

Sub această egidă s-a desfășurat recent, o conferință de presă ce a premers spectacolul *Toujour l'amour* al cunoscutului actor Dan Puric. În sala „Foaiet” a teatrului conștăntean au luat loc protagoniștii Dan Puric și Carmen Ungureanu, Marian Ștefănescu, directorul Fundației enciclopedice „Amza Pellea”, organizatorul turneului în țară și străinătate, directorul Filialei Constanța a „Loteriei Naționale” Cornelia Luban în calitate de sponsor principal, Vasile Cojocaru și Vasile Gherghilescu, din partea gazdelor, și câțiva reprezentanți ai mass-media locale, conferința de presă aflându-se la concurență cu cea a „Holograf”-ului.

Scopul declarat al Fundației, după cum spunea directorul său, este comunicarea artistică internă și internațională pe toate planurile, astfel ca realizările din diferitele culturi ale țării să nu rămână izolate și ignorate. S-a făcut un scurt istoric al spectacolului ce urma să fie jucat peste câteva ceasuri, subliniindu-se cariera internațională excepțională avută până în prezent (numeroase turnee pe mai multe continente, cu un succes de anvergură). În putine, dar calde cuvinte, Dan Puric și-a expus crezul său de artist și realizator de spectacole de o factură specială, amintindu-ne de debutul său la teatrul din Botosani, cu prezentarea unor spectacole de pantomimă foarte bine primite de un public neinițiat într-un astfel de gen teatral, dar receptiv la simbolul artistic, subliniind rolul special al schimbării limbajului artistic în domeniul teatrului. Piesa ce a urmat se poate, fără tăgadă, include sub motto-ul *Comedia dăunează grav tristetii* aflat pe materialul oferit publicului de către organizatori.

Spectacolul *Toujour l'amour*, realizat integral de Dan Puric și jucat alături de consoarta sa, Carmen Ungureanu, a făcut ca întreaga seară să fie presărată cu surprize dintre cele mai plăcute. Sala teatrului a fost plină, majoritatea spectatorilor fiind tineri, fapt ce ne face să apreciem că nu e încă totul pierdut în materie de artă. Și asta cu atât mai mult cu cât sus-numita reprezentație nu era una clasică, ci una neobisnuită, care nici nu poate fi bine încadrată într-un anume gen teatral. A fost pantomimă să-i spunem clasică, gen Marcel Marceau, în care au dominat elementele de alb-negru și mișcarea scenică specifică, inclusiv jocul păpușilor mecanice dintr-un imaginar orologiu, elemente din commedia dell'arte, reproducerea cu mare succes de scene din filmul mut al anilor de început de secol, unde alături de mișcare și gestică au contribuit foarte mult și lumina, dar și costumatia, simplă și extrem de sugestivă pentru tabloul creat, ca și pentru toată desfășurarea piesei, dans clasic ori modern, uneori cu elemente populare, sugerate nu numai prin muzică, dar și prin pași, step à l'américaine, multă mișcare și gesturi ce doar aminteau, iluzionau. S-au auzit foarte puține cuvinte, această latură a exprimării artistice fiind aproape ostentativ ocolită și substituită cu mișcare, gest și simbol, limbajul mimico-gestual și atitudinal fiind mijloacele dominante de comunicare. Întreaga reprezentație poate fi inclusă fără frică sub umbrela atât de adulatului și contestatului postmodernism, discontinuitățile, ideea de teatru în teatru fiind doar două din componentele esențiale ale acestei clasificări. Publicul a asistat uluit, dar și încântat deopotrivă, la aproape două ore de reprezentare artistică totală, în care, la final, singurul regret a fost acela de a se fi terminat prea curând.

Pe tot parcursul spectacolului, nu s-a pus nici un moment problema receptării simbolului artistic, publicul răsând în hohote sau contaminându-se de lirismul unora din scene, întreg spectacolul, realizat prin colorarea a numeroase mici tablouri vivante, fiecare cu ideea și regia proprie, fiind axat în jurul vesnicei, dar generoasei teme a iubirii, reprezentată duos, liric, dar nu siropos, ironic, și nici vulgar, glumet, în pas de vals, de horă sau de step.

Aducerea la Constanța a acestui spectacol a fost probabil cel mai frumos și generos cadou oferit nouă de Teatrul „Ovidiu” care, doar în câteva luni de la schimbarea conducerii, ne arată o altă față, ce este mult mai aproape de ceea ce așteaptă publicul local.

Profitând de prezenta actorului Dan Puric în urbea noastră, i-am adresat câteva întrebări:

• *Având în vedere ceata economică în care ne aflăm, turneele, puține câte se fac, ocolesc aproape sistematic Constanța. De ce voi ați ales tocmai Constanța?*

• *Pesemne că s-a creat o prejudecată despre acest oras, în sensul că ar fi mai puțin receptiv la cultură și mai mult la comert. Cred că trebuie schimbată și mentalitatea celor ce conduc cultura în Constanța, pentru a da semne că aici se întâmplă altceva. Cred că acesta este motivul real.*

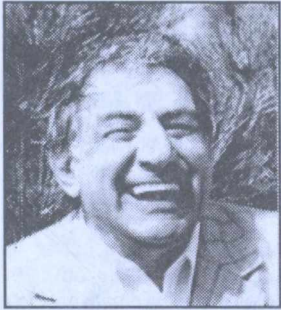
• *Apropos de mentalitate și de percepție, cum receptează publicul român, comparativ cu cel*

VICTOR GAVRILĂ LOGHIN

continuare în pag. 14

redescoperirea unui actor

Jean Badea, secretar literar la teatrul „Fantasio”, excelent cunosător al fenomenului teatral românesc contemporan, slujitor fidel al Thaliei de peste trei decenii, a tipărit la editura tomitană „Leda & Muntenia” o lucrare cu caracter monografic, cu o tinută grafică de excepție, consacrată monstrului sacru al revistei și al rolurilor secundare și episoade din cinematografia românească, Jean Constantin. Intitulată, printr-o parafrază, **Omul care aduce... hazul**, cartea despre popularul actor se caracterizează printr-o riguroasă documentare, îmbinată cu naturalele precizia științifică incontestabilă cu farmecul și savoarea descrierii captivante a unor etape semnificative (*Începuturile, Fantasio, mon amour, N-a fost să fie, ... În pas de drac împielit, The show must go on!*) din cariera artistică prodigioasă a marelui comediant.

Meritul esențial al acestei cărți constă în ceea ce autorul însuși subliniază *ab initio*, ca pe o profesiune de credință a demersului monografic: „O carte (...) fără cancanuri, fără picanterii și bârfe de culise, fără dezvăluiri senzationale despre iubirile și căsătoriile omului”.

Jean Badea definește statutul de antistar al lui Jean Constantin. Actorul, care n-a agreat publicitatea zgomotoasă, a refuzat interviurile sau sedintele foto, și-a ocrotit cu obstinatie viața intimă, repugnându-i „vulgăritatea, indecența, mârșăria, lipsa de pudoare”.

Din monografia lui Jean Badea, ca și din reportajele lui Geo Bogza, desprindem un alt tip de senzational. Nu senzationalul ieftin, izvorât din amănunte scandaloase, ostentative, licentioase, ci senzationalul generat de eforturile sisyfice, de munca până la istov a unui suflet părjolit de patima devoratoare a scenei, care și-a plăsmuit rolurile încredintate cu migală de orfverier și cu fantezie de născocitor.

Senzational e faptul că Jean Constantin a făcut, la începutul carierei sale de actor de teatru și de film, fără studii de specialitate, teatru de păpuși (*Masenska si Ursul* — 1955) și operetă (*Vânt de libertate* de Dunaevski — 1955).

De asemenea Jean Constantin a slujit teatrul „Fantasio” timp de trei decenii (1957-1987, când s-a pensionat), jucând în 39 de premiere sub îndrumarea unor regizori ca Ion Drăgan, Constantin Dinischiotu și Ion Maximilian, și, mai târziu, a lui Nicusor Constantinescu, Valeriu Lazarov și Al Bocănet (ultimii doi din televiziunea română). Cu spectacolul *Săracu' Gică*, în care a jucat rolul negustorului fustangiu Tache Măslăneanu, Jean Constantin a dat 1400 de reprezentări, iar dialogul absurd „Unde se duc mustele iarna?”, realizat în compania lui Gelu Manolache, a constituit momentul de grație al carierei, în care demonstrația inegalabilei sale arte revuistice a fost susținută de un text literar rafinat.

Tot de domeniul senzationalului ține și interpretarea de către Jean Constantin a peste 60 de roluri în 63 de filme, începând cu Gică Hau-Hau din *Procesul alb* al lui Iulian Mihu și încheind cu trei exerciții în tonalitate gravă, dramatică (chiar quasi-eroică) din peliculele *Evadarea*, *Mastodontul* și *Revansa*. Din păcate, dacă la revistă a primit partituri serbede, insipide, miscându-se într-un univers de moravuri spoite (Tache, microbistul tabu, casierul Trifan, Spiridon de la raion, Marinache, inventatorul celei de a 13-a luni, a dragostei), iar în cinematografie i s-au încredințat roluri modeste, din care n-a refuzat nici unul, Jean Constantin a depășit pendularea între mediocritate și suficiență a textelor, dând viață, cu hazul său irezistibil, contaminant, personajelor care au devenit simpatice. Jean Constantin a evitat cel mai adesea, cu știința artei scenice însușite până la cel mai mic amănunt, prefacerea personajelor sale în clovni ridicoli, stupizi, dezabuzati. Și dacă scenaristii și regizorii au multiplicat până la saturatie rolurile evocate, Jean Constantin a evitat asemenea capcane, făcând din Mistică (*Eu, tu și Ovidiu*), Bluerini (*Al treilea salt mortal*), Bulbuc (*Secretul lui Bachus*), Temistocles (*Pruncul, petrolul și ardelenii*) personaje credibile, schimbând registrul comic de la aluzia subtilă la sarcasmul acut. Culminația firească, lumina de apoteoză pe care Jean Badea le proiectează examinând destinul artistic al lui Jean Constantin rezidă în afirmația că „Omul care aduce... hazul” e un personaj de mitologie comică. Cartea lui Jean Badea ne ajută să-l redescoperim pe Jean Constantin și, redescoperindu-l, să-l pretuim așa cum se cuvine, ca pe un mare actor român.

VIRGIL MOCANU

Contrar afirmațiilor lui Karl Strobel, în trecut, ca și astăzi, arheologii români au utilizat corect — în marea lor majoritate — termenii de *geti* și *daci*. Cu foarte puține excepții (unele amintite de cercetătorul german), prin *geti* a fost individualizată — cel mai adesea — populația extracarpatică (mai puțin zona centrală și nordică a Moldovei, pentru care se utilizează adesea numele triburilor reprezentative care le-au populat în anumite perioade: *daci*, respectiv *daci liberi*, după cucerirea romană — *costoboci*, *carpi*, *alături de populații intrusive — sciti, bastarni, sarmatii-roxolani etc.*). Prin „*daci*” au fost numiți mai ales locuitorii spațiului intracarpatic. De asemenea, Dacia ca mărime istorico-geografică este de identificat cu regatul lui Burebista, iar mai apoi al lui Decebal, inclusiv cu zonele de vest și de sud-vest, până la Dunărea Mijlocie (în vremea lui Burebista), iar mai apoi până la Tisa. Nu considerăm justificată opinia lui Karl Strobel potrivit căreia Dacia antică s-ar putea identifica doar cu Transilvania de astăzi, cu zonele din fața Carpaților de vest și sud-vest până la Tisa și că singura folosire precisă a acestei națiuni privește regiunile provinciale române. Obiectiile sale privind extinderea numelui geografic al Daciei și pentru tinuturile „*dacilor liberi*” din afara granițelor provinciale, de exemplu din Moldova și din spațiul nord-carpatic, nu se susțin.

În acest context, există însă și elemente importante care diferențiază zona extracarpatică de cea intracarpatică și care demonstrează individualitatea proprie a *getilor* și a *dacilor*, cel puțin pentru etapele istoriei lor mai vechi. Poate fi menționată, spre exemplu, arta traco-getică, pe care nu o întâlnim în regiunile intracarpatică. Dacă datele arheologice privind Hallstatt-ul timpuriu lasă să se

Considerăm îndreptățită opinia (Vulpe, 1998, p.10) potrivit căreia „ar fi cel puțin o naivitate să renunțăm la termenul *geto-daci* lăsându-ne influențati de discuții terminologice care nu pot fi calificate decât ca sterile”, atât timp cât se respectă înțelesul conventional pe care l-au utilizat și-l utilizează specialiștii. El este doar un sinonim pentru grupul nord-tracic, sub toate aspectele lui.

Extinzându-și asertiunile și asupra altor aspecte ale cercetării și interpretării istoriei noastre vechi, Karl Strobel consideră imaginea despre dezvoltarea limbii și a poporului român ca o dogmă națională creată încă din secolul al XIX-lea, intitulată „originea și patria românilor” și care ar fi înconjurată de o zonă largă de *tabu* (Stroebel, 1998, l.p.69-71). Dogma autohtoniei și continuității n-ar permite nici o discuție și nici o confruntare adevărată cu pozițiile adverse, în special cu cercetarea din afara României.

Pe linia deja cunoscută și reactivată în ultimii ani de unii cercetători (ex. Fiedler, 1992, cu recenzii sale la Sâmpetru, 1993, și Diaconu, 1993), Strobel pune în evidență acele cercetări și operele care susțin originea predominant sud-dunăreană a limbii române. El consideră că la români, transhumanta „chiar la mari distanțe” ar fi reprezentat „un mod dominant de viață chiar de veacuri”, ceea ce face ca binecunoscutul concept al autotohniei să nu fie aplicabil. Așadar, transhumanta și migrația populației ar constitui baza formării noii comunități românești. Dezvoltarea limbii române este privită sub influența limbilor neromane și în contextul transhumantei romanofone, ca și al tendinței de sedentarizare a slavilor. De asemenea, opinia potrivit căreia limba română ar avea o individualitate proprie, cu rădăcini dacice, în evoluția limbilor romane, ar fi o simplă legendă. Într-o măsură considerabilă, romanizarea este supraestimată, iar o

GETI, DACI, GETO-DACI (V)

Întelegă că încă de la începutul mileniului I î.Hr. în lumea tracică exista o tendință pronunțată de stratificare, pentru secolele VI-IV î.Hr. se poate vorbi de o aristocrație militară, poate și de o castă sacerdotală în toată puterea cuvântului. Mormintele princiare, cum sunt cele de la Agighiol (jud. Tulcea), Topraisar (jud. Constanta), Făcău (Ilföv), Peretu (jud. Teleorman), Găvani (jud. Brăila), Chirnogi (jud. Călărași), Craiova, Portile de Fier, Poiana Cotofenești — cu toate că pentru ultimele descoperiri nu există informații sigure privind descoperirea lor în complexe funerare — Bubueci (Rep. Moldova) ori Vrata (în nord-vestul Bulgariei), multe conținând obiecte valoroase (piese de argint, coifuri, cupe, cnemide, numeroase amfore sau vase de lux grecești) și animale sacrificate, constituie indicii pentru existența unor formațiuni politice.

La *geti*, apariția unor monumente fastuoase (mai puțin prin arhitectura lor, cu excepția celor regale de la Svestari-Sborjanovo, cât mai ales prin inventarul funerar), care imită uneori pe cele ale dinastiilor traciilor sudici, reflectă tendința aristocratizării *getice* de a se deosebi și pe această cale de luptătorii de rând. Așa se explică și prezenta în morminte a unor elemente de artă specifică aristocrației circumpontice (scite, traco-gețice etc.). Tezaurile sau piesele izolate de aur și de argint de la Cucuteni-Băiceni (jud. Iași), Stăncești (jud. Botosani), Cotofenești (jud. Prahova), Bunești (jud. Vaslui), Poroina (jud. Mehedinți) ori Letnita (reg. Lovci), Lukovit (reg. Lovci), Rogozen (reg. Vrata) etc. în Bulgaria sunt la fel de semnificative pentru ilustrarea tabloului deja conturat al dezvoltării socio-economice a *getilor* și tribalilor (situați în nord-vestul Bulgariei de astăzi) și a forței aristocrației lor. Toate aceste elemente, atât de evidente la *geti* în sec. IV, începutul sec. III î.Hr. nu se cunosc în spațiul intracarpatic, în care mai târziu vor fi localizați cu predilecție *dacii*.

Desigur, realitățile istorico-arheologice nu sunt atât de simple, cum ar părea la prima vedere. Spre exemplu: cui pot fi atribuite grupurile culturale din sec. VI-IV î.Hr. de tip Sanislău-Vekerzug-Chotin din Pannonia și sud-estul Slovaciei, care se apropie mai mult de lumea *getică* vest-pontică, atât de îndepărtată geografic, decât de cea intracarpatică? Există încă și alte întrebări și nedumeriri.

În ceea ce privește termenul de *geto-daci*, cea mai mare parte a istoricilor și arheologilor români l-a utilizat fără preconceptiile sugerate de Karl Strobel. La Vasile Pârvan, îl găsim când sub forma de *geto-daci*, când sub cea de *daco-geți* (*Getica*, *passim*), ceea ce dovedește că termenul reprezintă pentru el o convenție, care putea fi folosit, după caz, ca sinonim pentru termenul de „traci nordici”.

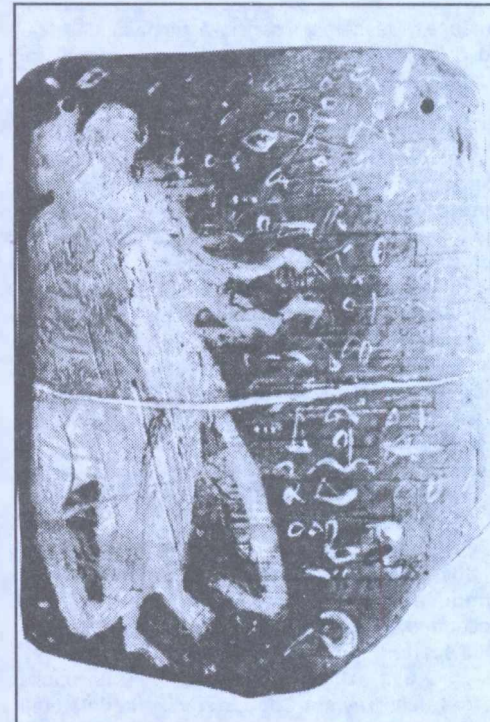
În același sens, el a fost utilizat și de istoricii de după V. Pârvan până astăzi. Cercetătorii autentici nu au dat și nu dau alt înțeles termenului decât cel conventional. Când, în perioada dictaturii comuniste, apăreau presiuni prea mari din afara cercetării, se utiliza sintagma „populația autohtonă” sau „populația băstinașă”, fără a se pune problema unei unități etnice absolute între *geti* și *daci*.

slavizare a spațiului românesc, atât la nord, cât și la sud de Dunăre n-ar putea fi, după opinia lui, negată. O latinizare a regiunilor locuite de grupele dacice în afara granițelor provinciale nu este plauzibilă, iar o imigrare românească ulterioară din sud este certă pentru nucleele românești de mai târziu din Muntenia (Strobel, loc. cit. cu bibliografia).

Teoria imigraționistă, al cărei adept este și cercetătorul german, este contrazisă de numeroși factori, pe care doar îi vom aminti. Nu se cunoaște, cu o anumită exactitate, teritoriul sud-dunărean în care s-ar fi format și de unde ar fi emigrat români (teritoriu care trebuia să fie, oricum, destul de întins). Ea nu explică nici identitatea dintre teritoriul vechii Daciei (respectiv al spațiului locuit în principal de *geti* și *daci*) cu cel locuit de români în Evul Mediu și în prezent, faptul că români „imigrați” din Balcani ar fi ocupat exact teritoriul *geto-dacic* (devenit, într-o bună parte a sa, *daco-roman*). Transhumanta însăși, chiar „la mari distanțe”, presupune revenirea ciclică a păstorilor la vechile lor vetre (comunități), ceea ce ar slăbi mult din eficiența rolului lor de vectori ai românității sud-dunărene. Apoi, cronicile nu înregistrează nici o deplasare notabilă de populație din Balcani în nordul Dunării în secolele VIII-XII, iar o astfel de migrație ar fi în contradicție cu direcția migrațiilor din Evul Mediu, care s-au produs în general de la nord la sud și de la est la vest.

Dar originea și evoluția limbii și a poporului român, ori opiniile discutabile care continuă să apară pe aceste teme, depășesc cadrul dezbaterilor de fată.

MIHAI IRIMIA

Conflict și diversitate în istoria intelectuală a naționalismului românesc (V)

Pe de altă parte, trebuie amendată și perspectiva unei asimilări imediate și neconditionate, nu pentru a „salva onoarea” pionierilor modernității românești, ci pentru că „imitația mecanică” nu poate reprezenta, în nici un proces de difuziune culturală, modalitatea unică și dominantă de a „asimila”. Evident, există o forță a imitației, supralicită de comparații în începutului de secol (aflați sub influența lui Gabriel Tarde) și „refulată” până la completa dispariție din discursul academic, „corect din punct de vedere politic”, de la sfârșitul secolului. Dar imitația, ca orice învățare, se bazează pe mecanismul mental al *asocierii*, care o „personalizează” aproape inevitabil, și nu poate rezista în condiții de ostilitate decât prin asumarea ei morală de către subiectul „imitator”.

Din acest punct de vedere, trebuie să considerăm că diferențele expresiei ideice sau ideologice ale naționalismului sunt, într-o măsură importantă, determinate de opțiunile „*tari*” făcute în alte zone ale reflecției despre societate, iar contradicțiile înregistrate la nivelul opiniilor fundamentale (despre stat, individ, contractul social, libertate, relația dintre stat și individ etc.) se traduc în incompatibilități ale modurilor de a concepe și „instituționaliza” națiunea.

Mai direct spus, în spațiul cultural românesc, ca oriunde altundeva, reprezentarea despre națiune este legată de antinomiile, probabil irezolvabile, ale modernității: libertate vs. egalitate; responsabilitate vs. solidaritate; cooperare vs. competiție; deliberare vs. mobilizare; inovație vs. conservare; fapte vs. valori; teleologie vs. scepticism; relativism vs. fundamentalism; individualism vs. etatism etc. În majoritatea acestor situații, opțiunea nu poate fi motivată exclusiv în termeni raționali, deoarece argumentele se acumulează continuu — „de secole”, am putea spune, referindu-ne la întreg spațiul, mereu mai vast, al modernizării — și de o parte și de cealaltă. Devine astfel evident că poziționarea în planul acestor inevitabile tensiuni între stilurile de gândire și viață este determinată de o opțiune mai degrabă *morală*, ale cărei condiții pot fi până la un punct refăcute, dar a cărei sursă rămâne una *interioară* — de unde și, ca să spunem așa, „posibilitatea imprevizibilului” în istoria socială și culturală.

Pentru a ilustra acest tip de diferențiere, îmi voi alege exemplele atât din etape ale modernizării românești care se plasează deja într-o perspectivă istorică suficient de „comfortabilă”, cât și dintr-o istorie „imediată”, al cărei contur se află mereu în mișcare. Mă voi referi mai întâi la separarea de principii dintre viziunea liberală și cea conservatoare, determinantă pentru înțelegerea modernizării României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Chiar dacă o analiză aplicată poate ușor dovedi nu doar relații familiale și afinități de socializare și educație care făceau dificilă distincția dintre liberali și conservatori, ci și sensibile suprapuneri în politicile elaborate de cele două tabere rivale, în plan cultural diferențierile sunt clar alimentate de opțiuni filosofice incompatibile. Viziunea voluntaristă și „constructivistă” asupra modernizării, care a făcut posibil un împrumut masiv și rapid la nivel instituțional (oarecum asemănător cu ceea ce se cere astăzi de la țările Europei de Est în privința adoptării *acquis*-ului comunitar) pornea dintr-o încredere în autonomia rațiunii ireconciliabilă cu o viziune gradualistă și „organicistă”. În plan cultural, radicalii acestor două opțiuni dezvoltă, în consecință, reprezentări asupra națiunii nu doar diferite, ci de-a dreptul, și în mod substantial, conflictuale. Fundamentalismul democratic al unor C.A. Rosetti sau Cezar Bolliac, spirite plasate în avangarda liberalismului secolului al XIX-lea, propunea o națiune direct dedusă din corpul de cetățeni teoretic liberi și egali exaltat de Revoluția Franceză. Chiar dacă, formulată în acești termeni maximi, națiunea civică părea mai degrabă o utopie decât un program politic, ideea nu va părăsi niciodată liberalismul românesc, chiar în perioadele sale cele mai clar marcate de *Realpolitik*. În opoziție cu acest *proiect* (în sensul fenomenologic al termenului) prinde contur, începând din anii '60 ai secolului al XIX-lea, o reacție neo-conservatoare, bazată pe o concepție organicistă a societății și pe condamnarea morală a planurilor raționale de a o revoluționa. Junimismul, agentul principal al acestei prime „revoluții conservatoare” din istoria noastră modernă, asază în centrul viziunii sale cutuma morală, empatia socială, instinctul sigur, loialitatea și spiritul de sacrificiu al „claselor tradiționale”, boierimea și țărâna liberă. Această viziune avea să fie asociată cu un ideal al *autenticității*, legat de gândirea critică, la Titu Maiorescu, și de reflexivitatea introspectivă, la Mihai Eminescu.

CAIUS DOBRESU

O carte în discuție

MOMENTE DIN BIOGRAFIA SUFERINȚEI
ÎN DOBROGEA

De curând, la Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România, a fost lansată cartea **Rezistența anticomunistă în Dobrogea** de Constantin Ionascu. Manifestarea a fost condusă de dl. Osman Nihat, secretar general al U.D.T.T.M.R.

Au luat cuvântul următorii: ec. Sali Negiati — președintele U.D.T.T.M.R.; prof. Ioan Popișteanu — directorul editurii „Ex Ponto”; Nicolae Andreescu — Președintele Asociației Fostilor Detinuti Politici din România; lector dr. Marian Cojoc, prof.dr. Mamut Enver și conf.dr. Mamut Nedret Ali de la Universitatea „Ovidius”; prof. Acmla Ghiuner; Negiati Sari-Imam — Turcia; Osman Bekmambet Ali — supraviețuitor al rezistenței anticomuniste; Siri Haidedin — urmaș al fostului căpitan Galip Haidedin din armata regală; Gevat Ziyadin — învățător pensionar din Mangalia.

Osman Nihat: Trăim un moment de mare încercătură emoțională. Se află între noi dl. Constantin Ionascu, autorul volumului recent apărut, omul care și-aduce prinosul de recunoștință pentru cei care au suferit în „gulagul” din România. Cu unii a stat în temnițele comuniste. Printre aceștia s-au aflat mulți aparținând etniei turco-tătare. Cei din Dobrogea sunt diaspora Crimeii, „vânați” și duși în Siberia, odată cu românii sau cetățenii altor comunități.

Sali Negiati: Este o excepțională carte, de o importanță deosebită nu numai pentru Dobrogea, ci pentru toată țara. Un întreg capitol se referă la lupta din rezistență a etniei tătarilor, care și-au adus o mare contribuție la istoria ținuturilor dintre Dunăre și Mare și la instaurarea adevărului în România. Numai adevărul ne poate salva țara din colapsul în care se află. Propun o rugăciune pentru cei care și-au sacrificat viața, indiferent de etnie, pentru ca sufletele celor căzuți în aceste locuri să-și găsească odihna veșnică.

Ioan Popișteanu: Mărturisesc și eu că rugăciunea rostită anterior de dl. Negiati Sali m-a impresionat profund și m-a trimis cu gândul la mănăstirea „Sâmbăta”, unde, cu o zi înainte, am ascultat altă rugăciune, tot atât de frumoasă, de astă dată a românilor. Acum îmi dau mai bine seama că nu m-am aplecat cu destulă atenție asupra fenomenului religios al turco-tătarilor. Mergând la Ierusalim am realizat, practic, valoarea fenomenului religios pentru întreaga umanitate, ceea ce înainte nu puteam spera decât cu ochii mintii.

Realizarea valoroasei cărți, pentru mișcarea de rezistență din întreaga Românie, a constituit un element de orgoliu și totodată de mândrie.

„Ex Ponto” a debutat cu „Memorialul” Radu Gyr, despre care sunt sigur că au putut auzi și cei din pușcării, versurile sale întretinând spiritul rezistenței românești anticomuniste; apoi, au apărut cărțile scrise de Arthur Porumboiu și Vasile Gavrilescu. Avem certitudinea că nu peste multă vreme vom publica „Memorialul” scriitorului Pericle Martinescu.

Despre mișcarea de rezistență din Dobrogea ne amintim din copilărie. În satele unde-mi duceam existența, am trăit această prigoană, prin părinții mei, prin rude și prin toți cei care încercau să mențină verticalitatea coloanei vertebrale românești. Am, deci, niste experiențe personale. Ulterior, comunismul poate le-a deformat; școala s-a străduit să adâncească deformările. Oricum, pentru cei care au luptat să mențină integritatea pământului românesc și a zonei dobrogene, s-au păstrat neschimbate sentimentele de stimă și respect. Deși sunt anumite neînțelegeri, totuși, anii din urmă înseamnă o descătușare. Există speranță.

Discutând, în timpul editării, cu dl. Constantin Ionascu, am rămas uimit de vastitatea informațiilor, de timpul petrecut pentru investigații. Cartea e organizată în mai multe compartimente. Se constituie într-un aparat aproape enciclopedic. Dar se vor mai adăuga, cu siguranță, alte sute de pagini. Datele ce lipsesc vor completa noua ediție. Iconografia, de asemenea, va fi sporită.

Volumul a cunoscut un succes deosebit la Sighet, unde s-a făcut o primă lansare.

Sunt foarte mulți eroi ai neamului dumneavoastră care au împământat în Dobrogea, un spirit de colaborare, o viață normală, demnă, cinstită. Cu turco-tătarii m-am înțeles foarte bine și am colaborat, în plan științific, având rezultate remarcabile.

Dincolo de valoarea datelor arhivistice sunt elementele de continuitate, toate îndreptându-ne să mulțumim autorului *Rezistenței anticomuniste în Dobrogea*.

Marian Cojoc: În calitate de istoric, în general, și specialist al istoriei rezistenței anticomuniste în special, îmi permit să fac unele considerații de strictă necesitate, prezente și în studii sau comunicări anterioare („Europa după Yalta — Experiența totalitară”, „Regionala Marea — Un episod al rezistenței anticomuniste din Dobrogea (1948-1952)”; „Rezistența

anticomunistă în Dobrogea. 1948-1958. Coordonate istorice”; „Canalul Dunăre-Marea Neagră. 1949-1953”, scrise desigur, după revoluția din 1989. Ca membru fondator și colaborator al Institutului Antitotalitar de la București, am avut posibilitatea cercetării Arhivelor fostei securități. Astfel, în cunoștință de cauză, afirm că oricine a răsoit lucrarea d-lui Constantin Ionascu a putut constata necesitatea participării unei întregi echipe la realizarea volumului, nu doar a unui om. Cu atât mai mare e, credem, meritul său. Dumneavoastră, care ați avut de suferit de pe urma regimului comunist totalitar, puteți aprecia cât de fără temeii rămâne efortul unora de-a înlocui cu sintagma „regim totalitar” pe cea de „comunism ilegalist”, pentru a putea face o mișcare neîntreruptă. Rezistența anticomunistă nu e o simplă frază, ci o realitate. Asimilarea, făcută cu așa-zisa mișcare ilegalistă din 1944-1949, e forțată. Ei se declară a fi „rezistenți” fără a fi avut de suferit de pe urma nedreptăților; la fel urmașii acestora.

Cartea înseamnă un tot inseparabil. Or capitolul *Victimele comunității turco-tătare* nu reiese ca o componentă esențială pentru Dobrogea. Nu mi-a lăsat impresia că este integrată în toată suferința acestui mozaic dobrogean, care a îndurat, alături de toate celelalte șaisprezece comunități. Este bine de știut că în multe din „loturile rezistenței”, apar turci și tătari ce au fost deopotrivă judecați și condamnați pentru „nesupunere” față de autoritatea comunistă și pentru „spionaj în favoarea Occidentului”.

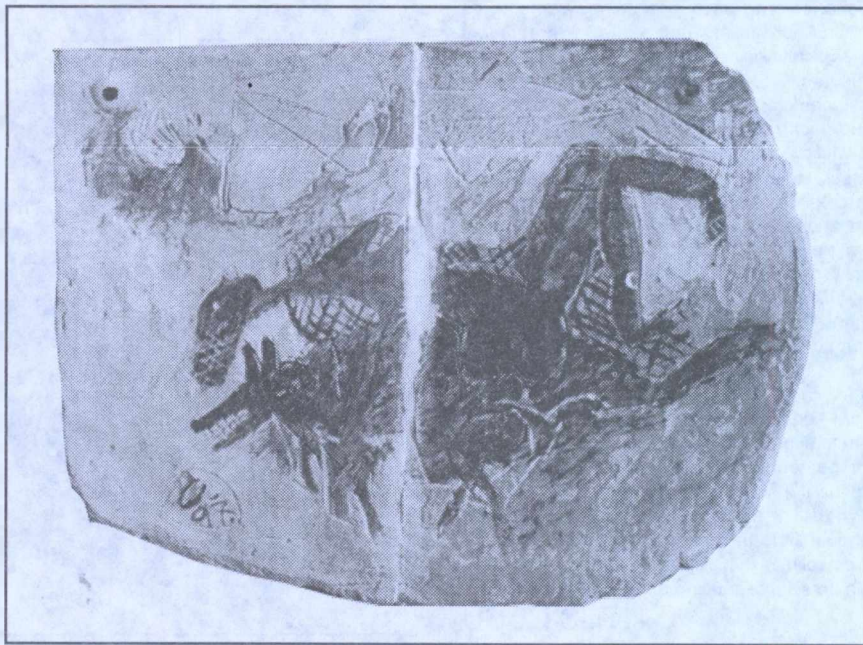
Se impune atenției faptul că acele sentințe

Armata Rosie, contra nazismului, iar alți 50.000 au fost înrolați în detașamentele bolșevice. Acest lucru vrem să-l iertăm, dar nu să-l uităm. Să-i evocăm pe turco-tătarii care și-au adus contribuția la înlăturarea regimului sovietic. Un exemplu va fi grăitor pentru capacitatea de sacrificiu. În 1987, în plină putere sovietică, peste 1000 de tătari manifestau, în Piața Rosie, contra regimului sovietic, cunoscând deja cruzimea detenției. Tatăl meu, condamnat la 10 ani de muncă silnică, primii șapte i-a stat în carceră, iar ultimii trei a lucrat la lumină.

Multe adevăruri trebuie spuse de istorici. România va scăpa de problemele pe care le are spunând adevărul. Să cunoaștem tot adevărul și-n funcție de acesta să ne câștigăm verticalitatea.

lată-mă într-o situație nefirească. Știam că pe 10 martie 1953 tata fusese ridicat. Mama rămăsese cu sase copii. Era gravidă cu mine. Din carte aflu, însă, că și dânsa primise trei ani de închisoare. Detenția n-a făcut-o. Probabil că eu, care trebuia să vin pe lume, am salvat-o. Dar tata, Eyup Menali Sali, hoga în comuna Valea Seacă, a fost condamnat la 10 ani muncă silnică „pentru crimă de uelire”.

N. Andreescu: Cartea tratează altfel problema rezistenței anticomuniste din Dobrogea. Sunt oferite date certe din anchete primare; aduce nume necunoscute, etnii, locuri de detenție; este un adevărat izvor de documentare, incitant prin datele sumare. Te trimite să descoperi date despre cel condamnat, implicit despre viața lui. Simbolul

finale au fost pregătite de referate introductive, pentru care ofiterul anchetator N. Doicaru — comandant al securității Constanta — a făcut să fie date măturii sub presiune, în perioada 1949-1960, și chiar după aceea.

Refugiații de pe front, din 1943, sunt urmăriti, apoi redati Uniunii Sovietice, care-i cerea pentru repatriere. În realitate, cetățenii Crimeii sunt deportați. Avocatul comunist Victor Dușă — primul prefect al Constantei între 1945-1946, a întârziat deseori retrocedarea.

Întorcându-ne la efortul autorului, trebuie precizat faptul că numai trecerea prin închisorile comuniste, privațiunile suferite i-au dat forța să dăruiască o lucrare de mari proporții.

Sali Negiati: Regimul comunist din România s-a instaurat cu tancurile în urma ocupației sovietice, deoarece fără ajutorul rușilor n-ar fi reușit niciodată. S-au făcut multe condamnări pentru „uneltiri contra străinilor” și „contra ordinii sociale”. Străinii nu erau alții decât sovieticii. Pentru faptul că unii cetățeni ai Crimeii sunt împotriva comunizării, ei au fost considerați „trădători”. Chiar dacă o parte dintre turci și tătari au „cochetat” cu regimul comunist, aceștia nu vor fi excluși din planul pentru curățirea Dobrogei de etnia turco-tătără. Din 1950 până în 1960 n-ar mai fi existat nici unul. Chiar dacă erau membri de partid. Se cunoaște că genocidul din Crimeea cuprinde și membri ai partidului bolșevic. Era planul diabolic împotriva tuturor acelor care s-au opus regimului sovietic. Politica bolșevică a fost continuarea politicii tariste. Numai într-o noapte (18 mai 1944) au fost duși în surghini toți turco-tătarii din Crimeea pentru pretinsul colaborationism cu germanii, deși peste 80.000 au murit luptând în

comportamentului comunist față de acești oameni, era băta, împrumutat de la primitivi. Dincolo de gratii se manifestau sălbatic. Indiferent că erau condamnați pentru „muncă grea”, „muncă silnică pe viață”, „corecțional”, deținutii erau tratați la fel. Făceau aceeași temniță și pentru învinuirea că au încercat să lezeze un alt stat. Care altul decât Uniunea Sovietică? Cineva spunea că la noi regimul comunist a fost adus cu tancurile rusești. Asa e, numai că pe tancuri erau și români sau fii ai altor etnii. Slugărnicia față de ruși era exagerată. Unii au slujit statul rusesc cu un servilism greu de imaginat. Indiferent că aparțineai unei etnii sau alteia, te supuneau aceleiași ostracizări. Condiția salvării era să accepți orbeste, să nu te abati de la „porunca” lor.

Scoaterea la muncă era, de fapt, o altă formă a exterminării. De aceea multi doreau să se întoarcă în celulă.

În 1957, a fost chemat la anchetă, la securitate, un pensionar de 67 de ani, suferind de multe boli: gastrită, aortă mărită, prostată, cataractă. Se numea Tandafir, dacă-mi aduc bine aminte. Îi dăduse fiică-sa 25 de lei. A mers la bodegă, unde, găsind câțiva consăteni, a dat de băut. În discuție, glumind, folosește o injură pe care o auzise de la bunicul său: „Tui guvernarea măsii, eu plătesc și voi betii!” Cineva îl aude, îl „toarnă” și este arestat. El trebuia să dispară cât mai multă vreme. Să nu mai fie văzut. Astfel, induceau frica în popor. Asta era sistemul de guvernare. Până-n 1948 furia s-a ndreptat către legionari, dar și contra partidului istoric. După rebeliunea din Ungaria, între 1957-1958 teroarea a atins cote maxime. În mai 1958 rușii plecau.

Pentru cei din pușcării teroarea s-a prelungit până în 1960, după care situația cunoaște o ameliorare, metodele fiind acum sofisticate, unele dintre acestea fiind descrise în „Patimile după Pitești”.

Si eu cred că singura speranță de vindecare va fi aceea de-a spune adevărul. Si-n felul acesta să dea socoteală cei care au contribuit la oprimare.

Constantin Ionascu: Permiteți-mi să evoc pe femeia care m-a legănat și m-a nvătat să merg în picioare, o tătăroaică, pe nume Abașa. Tot ce nu te omoară te-nțărește, spun gândind la închisorile prin care am trecut și la camarazii de celulă. Asa se-nțămplase și cu ei. Mi-a fost utilă colaborarea cu Al. Ștefănescu și Cicerone Andrițoiu, la un dicționar al celor din rezistență și la alte lucrări pe tema dezbătută. Au fost spuse lucruri interesante în legătură cu volumul, așa că nu voi mai adăuga nimic. Solicit, însă, noi date și fotografii de grup sau individuale. Aceste materiale servesc și amenajării celelei, repartizată ținutului dobrogean, la „Memorialul durerii” din Sighet. Aceasta, pentru ca cei care vin după noi, să-nțeleagă mai bine adevărata istorie.

Mamut Enver: Ura, de care aminteați, e mai departe de tarism, e ura popoarelor slave pentru o țară care a rezistat, de-atâtea secole, înconjurată de acestea. Fără Imperiul Otoman, fără Marea Neagră, sacrificiul românilor și al celorlalte comunități de pe aceste meleaguri, independența națională și viața spirituală ar fi fost mult amenințate, pentru că istoria este o sabie mânăjită cu sânge.

Omul trebuie să creeze, să se exprime pe sine, ori tocmai acest lucru este oprit. Comunitatea noastră a cunoscut, din plin, în anii totalitarismului, acest fenomen. După 40 de ani, în 1987, a fost scrisă prima revistă. Cu excepția câtorva manuale, interdicția editării lor era categorică. Scolile s-au distrus, iar profesorii, trimisi pentru predarea limbii române. Se realiza, în felul acesta, un sistematic proces de intimidare spirituală, de asimilare prin cultură. După eliminarea personalităților, au pus în aplicare politica de lichidare a etniei turco-tătare. Colectivizarea Dobrogei a fost însoțită de o nemiloză colectivizare a culturii.

Mamut Nedret Ali: La unul din Congresele ținute în străinătate, la care am participat, un profesor din Azerbaidjan (Bacu), se născuse și copilărise în orașul Ghenge. În apropiere s-a găsit un sat — Tașkeser. Aici au muncit mulți români în timpul reprimării totalitare. Soldații români lucrau în carierele de piatră. Cei morți au fost îngropați într-un cimitir la marginea satului. Viața lor era foarte grea. Un român, de prin părțile noastre stîind turca, media între localnici și militari schimburi anumitor bunuri. Dădeau săpunul economisit și primeau pâine ori alte alimente. La nivel diplomatic, prin ambasade și consulate, e bine să fie cercetat acel cimitir, unde-s conservate datele pe cruci (nume, prenume, anul nașterii, al morții etc.). Prof.dr. Tahsin Gemil — ambasadorul României la Bacu ne poate sprijini. Ne-am îndeplini în acest fel o datorie față de cei care au ales jertfa în schimbul trădării de neam.

Siri Haidedin: Tata a fost prizonier din 1943 până în 1953. N-a plecat în țară nici cu divizia „Tudor Vladimirescu”, nici cu „Horea, Cloșca și Crișan”. Cunoștea prea bine rostul acestora. A evadat din pușcarie cu soldatul tătar care-i păzea. L-au prins și l-au condamnat la moarte. Spre norocul său, când trebuia executat, un general tătar aflate și dăduse ordin să fie trimis înapoi la închisoare. Sângele apă nu se face! Oricât a fost amenintarea de mare tot n-a cedat. El așa gândea, alții nu.

Acmla Ghiuner: Ca fiică a lui Abdula Veli Saip — hoga, condamnat în 1953 la 7 ani detenție „pentru pregătire de tineri naționaliști”, aduc un alt exemplu de solidaritate umană. Totul s-a petrecut într-o celulă din Aiud, unde se aflau cinci deținuți, patru români și un tătar. Moare preotul român, înainte de miezul nopții. Hoga a cerut permisiunea să slujească. Până la ziua a durat acea slujbă, pentru românul trecut în lumea celor drepti.

Gevat Ziyadin: Referitor la spunerea deschisă a adevărului, vă fac o destăinuire, destul de tristă. N-am vorbit, în anii cruzimii comuniste, de frică. Am transmis sentimentul fricii și copiilor. Azi am auzit, pentru prima dată afirmându-se liber despre înaintașii noștri. Un unchi, cadru didactic, a fost de băiaram la geamie. Iesind, inspectorul îl cheamă, zicându-i: „Negasim Musin, ori dai educație comunistă la copii ori de mâine nu mai vii la școală; desfacem contractul!” Altă situație petrecută la gimnaziul din Limanu: câteva învățătoare, tinere, vin la-nviere, într-o biserică din Mangalia. A treia zi au fost scoase în față și-nțrebat ce-au căutat. Pierdeai pâinea, domnule, și aveai familie, casă grea, iar salariile mizere!

Osman Nihat: În final, mulțumesc celor prezenți, și în special celor care au vorbit. Reamintesc faptul că și-n alte împrejurări au fost spuse adevăruri, chiar dacă nu conveneau unora. De asemenea, reafirm că U.D.T.T.M.R. e o Uniune etno-confesională, și în consecință, trebuie să stim tot adevărul și să ne tolerăm.

ION FAITER

AGOP ARAM (II)

Colegii de facultate ai lui Aram Agop care s-au realizat social, în afara profesiei juridice, sunt Vintilă Horia și I.C.Drăgan.

Cu Vintilă Horia a corespondat după absolvirea facultății. În 1960, a izbucnit scandalul în urma atribuirii premiului „Goncourt” pentru romanul **Dumnezeu s-a născut în exil**. Aram Agop a distrus cele șapte scrisori primite de la fostul coleg, de teama unor represiuni nedrepte. Avocatul bucurestean Radu Poroioreanu, riscând, a păstrat scrisorile primite de la Vintilă Horia, iar după revoluție a reluat corespondența.

În 1972, când cunoscutul om de afaceri, I.C.Drăgan, a lansat volumele **Noi, tracii** (vol.I) și **Prin Europa** (vol.II) la librăria „Mihail Eminescu” din Constanta, l-a avut alături pe fostul coleg Aram Agop. Peste câțiva ani, când a făcut o excursie cu nava „Transilvania” în Mediterana, Aram Agop l-a căutat pe I.C.Drăgan la Palma de Mallorca, însă nu l-a găsit. S-a întâlnit cu Horia Roman, fiul importantului avocat Ioan N.Roman, fost decan al Baroului Constanta, primar și deputat de Constanta. Horia Roman lucra la Fundatia I.C.Drăgan.

Mozaicul etnic dobrogean avea corespondent în avocatură și magistratură. Nu existau prejudecăți rasiale sau naționale. Magistratii greci Demostene Poulopol și Fedon Triandafil erau unanim respectați.

Procurorul general al Parchetului Curtii de Apel Constanta, armean, era căsătorit cu o evreică. Gardianul care-i asigura protecția nu stătea în gheretă, afară, în fata casei, ci înăuntru, într-o încăpere. Bătrânul procuror general era văzut adesea sprijinindu-se de bratul gardianului. Când a fost avansat de Înalta Curte de Casatie, Nacian a spus: „nici nu știu unde e Ministerul Justiției, după 28 de ani de magistratură...”

Lumea respecta magistratii. Oamenii se dădeau la o parte și îi salutau când îi întâlneau.

Decanul Baroului Constanta, I.C.Teodorescu Valahu (fratele celebrului cântăreț), era un democrat autentic. La moartea avocatului Selim Abdulachim, (26 martie), decanul a publicat în revista *Justitia Dobrogei* un necrolog cu titlul „Un frate al sufletului românesc: Selim Abdulachim”. Ilustrul dispărut, reprezentant al populației musulmane din Dobrogea, a fost viceprimar al Constantei și de trei ori deputat. În necrolog s-a subliniat că a fost rănit la Mărășești.

Aram Agop mărturiseste că decanul I.C.Teodorescu Valahu, contrar măsurilor de discriminare din timpul războiului, a menținut în Baroul Constanta avocații evrei Bercovici Plopu, Calmis Ginsberg, Jean Iancu și Israelovici. Secretar al Baroului Constanta a fost Herscovici, jurist.

În revista *Justitia Dobrogei* nr. 5-6 / 1943, pag. 196-201, s-a publicat un comentariu referitor la un proces comercial privind pe Aronov din Constanta, str. Mangaliei nr. 8, în care a apărât și a avut câștig de cauză avocatul Jean Iancu (decizia civilă nr. 7 din 4 martie 1943 a C.A.Constanta, presedinte Demostene Rădulescu, recurent Jean Iancu). Bercovici Plopu, împreună cu Panaitescu și Cioroianu, specialiști în drept comercial, aveau biroul de avocatură în imobilul din Piața Ovidiu, unde astăzi este sediul A.F.D.P. După război, Bercovici Plopu s-a stabilit la Paris, unde a devenit un avocat de succes. Împreună cu avocatul Herant Torosian, a cumpărat cunoscutul hotel „Comodor” de pe bd. Hausman.

După război, Pascal Teodorescu Valahu, fiul decanului Baroului Constanta, s-a refugiat în Occident și a ajuns seful secției din New York a Postului de Radio

Europa Liberă și presedinte al Federației Internaționale a Ziaristilor Liberi cu sediul la New York, care are rol consultativ în Comisia pentru Drepturile Omului a O.N.U.

Aram Agop, după Revoluție, i-a recomandat lui Pascal Teodorescu Valahu ca, în procesele privind revindicarea unor bunuri, să apeleze la Ione! Hasotti, decanul actual al Baroului Constanta.

În toamna anului 1944, armata sovietică a ocupat sediile Judecătoriei, Tribunalului, Curtii de Apel și Baroului din Constanta. Avocații au rămas în stradă. Li s-a atribuit apoi un grajd pe str. Ecaterina Varga, pe care l-au renovat și compartimentat. Avocatura era privită ca ultima profesie, alături de prostituție. În 1959, cu bani proprii, si-au construit un sediu (primul din țară), pe str. Constantin Brătescu, fostă Vintilă Brătianu.

Judecătorul Alexandru Constantinescu, de la Tribunalul Tulcea, în iarna anului 1945, a fost atacat de militari rusi, dezbrăcat și jefuit. A murit înghetat.

Avocatul Radu Rosculeț, fost primar al Constantei, deputat și ministru, încarcerat, a murit la Sighet pe 7 februarie 1951. Avocatul Voicu Rosculeț, fost deputat, a murit la Colonia Cap Midia pe 4 septembrie 1951. Tot în acel lagăr au mai murit avocații Călin Dinescu și Dumitru Gheorghiu. Primul făcea parte din același birou de avocatură cu avocatul poet Dumitru Olariu și cu Traian Seitan. Dumitru Olariu a murit pe frontul caucazian pe 6 octombrie 1942 și a fost înmormântat în curtea unei biserici din localitatea Abienskaia. Într-o scrisoare către prietenul său Ioan Micu din Constanta, Dumitru Olariu se referă și la colegii săi Traian și Călin (apud **Corabia de fildes — poezi ai sudului** de Ovidiu Dunăreanu și Victor Corches, Ed. Ex Ponto, Constanta, 2000).

Hürmüz Asnavorian, avocat în Constanta, apoi în București, unul dintre cei mai importanți avocați din România, fost ministru al Justiției, a murit în închisoare.

Herant Torosian, avocat în Constanta și în București, doctor în drept la Sorbona, a fost implicat în procesul Pătrăscanu și condamnat la 15 ani muncă silnică. Avocatul Menelaos Farmache, un personaj distins, elegant și inteligent, a fost condamnat la muncă silnică pe viață. Ion Ioanid, care i-a fost coleg de detenție la mina Căvnic, îl descrie cu simpatie în **Închisoarea cea de toate zilele** (5 volume). Avocatul Dan Alecu, cunoscut om de cultură, a fost condamnat la 10 ani muncă silnică. Au mai fost închiși avocații Done Pascu, Ion Boantă, Peride, Dumitru Voicu și Nicolau Vladimir.

Avocatul Done Pascu a fost coleg de detenție cu vărul meu, Gh.Andrisan, arestat în 1948 când era student în anul IV la Facultatea de drept din Iași și condamnat la 8 ani închisoare. Gh.Andrisan a trecut prin „reeducare” la Pitești și, nemaiputând suporta tortura, a avut două tentative de suicid (apud *Memorialul Oronii. Documente ale procesului reeducării din închisorile Pitești, Gherla*, Ed. „Vremea”, 1995, 924 pagini). Pe la jumătatea anilor '70, după ce-si crease o situație bună, fiind din nou chemat la anchetă, s-a sinucis. De atunci sotia lui, profesoară, de câte ori aude clopotele trăgând a mort, se îmbracă în negru și conduce convoiul funerar până la cimitir. Locuitorii urbei s-au obisnuit și o privesc cu compasiune. Am evitat să discut cu Done Pascu despre sfârșitul tragic al fostului său coleg de detenție. Am impresia că stia din alte surse despre desfășurarea evenimentelor.

Aram Agop se bucura de o tinerete prelungită și a participat la cursa dintre generații. Face parte dintre acei juristi, oameni dedicați oamenilor. Informațiile pe care le detine îl înscrise în patrimoniul nostru juridic și cultural. Profesia de avocat necesită măiestrie, răbdare de ceasornicar și bijutier, calități cu care divinitatea l-a înzestrat din plin. Aram Agop reprezintă istoria vie, nescrisă, a unui secol zbuciumat.

TITUS RUSU

Exilul politic

românesc (II)

O altă chestiune care a avut de jucat un rol important a fost cea a subvențiilor primite din partea autorităților germane. Subvenții pentru activități culturale.

Existau desigur niste fonduri — si la Landuri si la Federatie — care erau acordate diferitelor asociatii de străini în scopul mentinerii identității lor culturale, al apropierii între culturi si popoare etc. Nu era însă nici un fel de regulă pentru împărțirea acestor subvenții, la ele ajungându-se prin insistente ori relații, cunostinte. Ele erau acordate de către un director ministerial, să zicem, și tot de el erau retrase. Nu constituiau un drept, ci o favoare. Prin urmare, asociatiile românești erau rezultatele unor initiative individuale ce reuseau să adune în jurul lor un număr de aderenti și existau atâtea vreme cât initiatorul avea interes, putere, dorință, vigoare. Dacă el nu mai funcționa ca element coagulant și inițiativa lui nu era preluată de vreun aderent, asociatia se stingea, fiind desființată sau, si de cele mai multe ori, trasă pe vreo linie moartă. Sigur că în locul ei își făcea apariția o altă asociatie — sau chiar mai multe, în funcție de inițiativele apărute la fata locului. Cum răul e întotdeauna spre bine, acest caracter inconsistent al asociatiilor românești din exil avea și unele aspecte pozitive, deloc lipsite de importanță: sistemul era mobil, elastic, pluralist — totul fiind bazat pe libera asociere a persoanelor. Si, fără discutie, ele erau o școală la care se învăța abecedarul democrației.

Asistenta socială, sau măcar o bună parte din ea, s-ar fi putut face în cadrul bisericii. Asta, dacă biserica ar fi avut fonduri. Pentru că, fără resurse materiale, asistenta socială nu putea fi decât un deziderat. E adevărat că bisericile ortodoxe nici n-au avut vreodată tradiție în această privință. Dar chiar dacă ar fi avut-o, le-ar fi lipsit fondurile, pentru că nu erau recunoscute în Germania ca biserici "oficiale", a căror funcționare să fie susținută material din sume încasate prin impozite, ca cele două mari biserici — catolică și luterană.

În privința serviciului religios, încă de la primul val de refugiați (în mare parte, legionari fugiti din țară după esuarea rebeliunii din ianuarie 1941), exilații

galele comediei...

urmare din pag. 11

occidental, spectacolele de genul dumneavoastră?

• Au o viteză de reacție mult mai mare. Acolo unde s-a zis că noi nu avem tradiție în așa ceva, a funcționat coeficientul înalt de inteligență, rezolvându-se astfel problema. În România există un public ce amendează gesturile echivoce, este un public inteligent, sensibil și alergic la speculații, motiv pentru care acest spectacol e o probă de foc.

• *Cum vezi acest spectacol, atât de deosebit ca limbaj artistic, în contextul general prin care trece cultura de la noi?*

• Asistăm, din păcate, la furajarea populației cu aceleași subproduse ale televiziunii naționale și nu numai, la educarea prin telenovelă și kitch. Din cauză că teatrul văzut în mod static, clasic, si-a epuizat poate ceva din mesajul său, trebuie neapărat schimbat ceva și în limbajul artistic și în mentalitatea noastră sau a spectatorilor. Totul tine, cred, de un gen de toaletă intimă a unei națiuni. Dante a spus despre artă că „este ca o pâine și fiecare mănâncă ce vrea din ea”.

• *Care sunt proiectele pentru lunile ce vin?*

• Pregătesc un spectacol *One man show* pe care l-am prezentat numai în Occident și, împreună cu trupa cu care am făcut „Costumele”, pregătesc ceva nou.

montpellier

urmare din pag. 16

simbolizând marea, concepute de designerii Garouste și Bonnetti. Capriciu? Nicidecum: încă o marcă de respect pentru omul de pe stradă și pentru

români organizaseră diferite parohii, care aveau ca slujitori preoți legionari. Aceste parohii erau grupate în una sau două episcopii — având în frunte tot episcopi sau vicari episcopali legionari. Nu insist întâmplător asupra orientării politice a prelatilor români din exil, căci, dacă în viața religioasă a unei comunități obisnuite, asta nu are nici o relevanță, în schimb atât viața culturală, cât și cea religioasă, a comunității românești din exil erau puternic politizate. Unii preoți legionari refuzau să pomenească în liturghie numele regilor României, alături de cele ale Patriarhului de la Constantinopol și Mitropolitului pentru Europa Centrală, și celebrau, cu diferite prilejuri aniversare, comemorări pompoase ale eroilor miscărilor: Codreanu, Mota și Marin, dar și Nicadorii, Decemvirii — criminali dovediti, a căror pomenire sub cupola bisericii era absolut deplasată. De aceea, nu e de mirare că, atunci când numărul de etnici români stabiliți în Germania a sporit simțitor și când printre cei refugiați s-au numărat și preoți, au putut fi constituite parohii nelegionare.

Un element nou apărut în anii '70, a fost acțiunea susținută de regimul comunist de la București, de a controla viața românilor stabiliți în străinătate, nu numai prin ambasade și o rețea de asociații așa-zis "culturale", ci și cu ajutorul unor asociații parohiale, a unor biserici aflate sub jurisdicția Patriarhiei de la București și sub supravegherea unor preoți trimisi din țară. O rețea complexă, care mai cuprindea, de pildă, și o serie de hoteluri sau restaurante "tinute" de unii români.

Presiunea creată în felul acesta asupra românilor stabiliți în străinătate era, dincolo de orice discutie, foarte puternică. Ea se baza, înainte de toate, pe controlul circulației către și dinspre țară a celor aflați în străinătate ca și a rudelor ori prietenilor lor din țară. Și nu numai a circulației, ci și a comunicării propriu-zise — cei din țară putând face, dacă era cumva cazul, presiuni asupra celor aflați în străinătate, în sensul de a se „cuminti”.

Metoda folosită de regim, respectiv, de Securitate, si prin intermediul unora dintre acești preoți trimiși din țară, era de tipul "Zucker und Peitsche" (zahăr si bici): de exemplu, preotul putea să intervină dacă vreun vizitator nu preda la timp pasaportul, putea mijloci trimiterea unui pachetel urgent — direct, prin pilotii TAROM — și încă multe asemenea facilități. E adevărat, preotul respectiv se ocupa și de trecerea enoriasilor în rîndul "dreptilor", mai întotdeauna făcea, cu discreția cuvenită, un sumar inventar al bunurilor rămase de pe urma decedatului, mai cu seamă când nu existau prin preajmă mostenitori direcți; după care "cine trebuia" se îngrijea de găsirea unor eventuali mostenitori în țară, dispuși să accepte doar contravaloarea în lei a bunurilor mostenite. O sursă de valută, desigur.

În ultimă analiză, viața religioasă a românilor stabiliți în străinătate își avea și ea "farmecul" ei, fiind strîns legată de cea culturală și, împreună cu ea, de cea politică. Așa de pildă, biserica "liberă" sau "de exil" de la Frankfurt a fost înființată după ce Patriarhia de la București a pus mîna pe biserica de la Offenbach — orasul vecin — care fusese înființată ceva mai înainte tot de refugiați. La începutul anilor '80, în vreme ce biserica "comunistă" de la Offenbach făcea "sală plină" — că așa-i românul, impartial... — la Frankfurt veneau la slujbă, în fiecare a doua duminică, cam o duzină, poate două, de refugiați. (Familia mea reprezenta uneori, dacă nu un sfert, atunci o cincime din numărul total al enoriasilor). Prezența noastră regulată la slujbe era pentru mine un *act politic*. Mai tîrziu, în a doua parte a anilor 80, cînd numărul celor ce luau parte la slujbe a sporit sensibil, proportional cu degradarea situației din țară, prins și în alte activități, nu m-am mai dus la slujbele din fiecare a doua duminică: semnificatia politică a gestului, într-un fel, se estompase...

ION SOLACOLU

orasul a cărui casă este.

PÂNĂ SÎNENOROCIREA E BUNĂ LA CEVA.

La 19 septembrie 2000, o tornadă — fenomen rarissim în această zonă a Mediteranei — a devastat orasul. Au fost distruse case, smulse acoperisuri, au murit trei oameni. Cartierele Richter, Antigone și Pompignane au fost greu lovite. Sinistrații au primit imediat adăpost, toate serviciile municipale au fost mobilizate, iar după o săptămână totul reîntra în normal. Dezastrul, ca si acțiunile de combatere a urmărilor, au fost pe larg prezentate într-un pliant de formatul unui ziar, editat de Oficiul de Turism Montpellier: imagini și texte care imortalizează extraordinara solidaritate cu cei lovitii de nenorocire. L-am primit, împreună cu alte materiale dintr-un fond documentar extraordinar de bogat, prin amabilitatea doamnei Françoise Cros, directoarea adjunctă a Oficiului. Cum orasul este capitala importantă regiunii Languedoc-Roussillon, tot ce privește viața acestui întins teritoriu din sudul Franței se reflectă în sutele de broșuri, fotografii, prospecte, hărți, plante pe care OTM le oferă gratuit vizitatorilor. De pildă, am avut la dispoziție ampla documentație privind serbările prilejuite de aniversarea a 650 de ani de la nasterea Sfântului Roch de Montpellier, putând asadar să asist la ele în deplină cunostință de cauză, ca si la manifestările Tărgului de Toamnă, unde localitatea si-a dovedit din plin vocatia de oras al vinurilor de talie europeană, zămislite de vilele dintr-un bazin de 12.000 ha, înnoibilat de nume ca Picpoul de Pinet, Murviel, Frontignan, Mireval, St.Jean de Minervois, lăudate de rafinatul cunoscător care a fost doctorul Rabelais. Vinuri născute sub soarele generos al Mediteranei, pe care romanii, strămoșii comuni ai românilor si occitanilor, o numeau *Mare Nostrum*.

câteva repere

urmare din pag. 2

colaborat cu o rubrică permanentă (*Lampa lui Aladin*) si Ion Negoitescu.

Revista a fost chiar obsedată, în primul ei deceniu de existență, de definirea "actului critic". În cadrul unei rubrici permanente, de pagina întâi, au fost invitați să scrie pe această temă mai totii criticii importanți din țară.

O altă direcție urmărită cu consecvență de revistă a fost afirmarea talentelor spațiului dobrogean în context național. În *Tomis* au publicat, în perioade diferite, texte strălucite care le-au probat talentul: Alex Ștefănescu, Al.Protopopescu, Vasile Petre Fati, Eugen Lumezianu, Enache Puiu, Constantin Novac, Arthur Pumberioiu, Marin Mincu, Nicolae Rotund, Ion Roșioru, Gabriel Rusu, Ovidiu Dunăreanu, Valentin Serbu, Doina Jela, Marian Drăghici, Sorin Roșca, Gabriel Bădica, Florin Slapac, Ion Dragomir, Dan Persa, Amelia Stănescu, Gabriela Apostol, Radu Suii s.a.m.d. Desigur, profilul revistei este mult mai complex. Eu nu m-am referit decât la literatură. Multi ani, sub titlul ei a figurat indicația care atrăgea atenția cititorului că are de-a face cu un *lunar social cultural*. Iar cine ar dori să răstoiască miile de pagini ale colecțiilor ei din cei 35 de ani de la apariție ar avea surpriza să constate că revista *Tomis* a dat seamă, cu seriozitate și competență, despre toate artele, dar și despre filosofie și știință; în acest din urmă caz inițiind numeroase anchete legate de problemele cercetării Mării Negre, ale Deltei Dunării sau ale arheologiei dobrogene, toate de interes național.

Salonul literar de la Buzău

Cu trei decenii în urmă un grup de entuziaști — scriitori și oameni ai bibliotecii — avându-i în frunte pe Alexandru Oprescu și Nicolae Havriliuc — înfiintau, în cadrul Bibliotecii Județene din Buzău, un redevabil salon literar. Acesta se naște dintr-o necesitate firească de afirmare în plan național a valorilor literar-culturale din spațiul de la curbura Carpaților. Patronat de biblioteca mai sus amintită, „Salonul” s-a impus, în scurt timp, ca o manifestare de elită, constituind în timp, în lipsa unei publicații de profil, o revistă „vorbită”, o exigentă școală literară, o rampă de lansare pentru mulți tineri de talent, un prilej inedit de întâlnire, pe viu, cu personalitățile literelor și culturii românești, invitate constant la reuniunile sale și nu în ultimul rând o formă de rezistență intelectuală, în perioada totalitară, a creatorilor din orașul de pe malul Buzăului.

Momentul aniversar al celor treizeci de ani de existență ai „Salonului” s-a desfășurat pe durata a două zile la Buzău, Pârscov și Beceni.

Neobositul cărturar și director al Bibliotecii Județene „Vasile Voiculescu”, fermentul acestei manifestări, Alexandru Oprescu a avut inițiativa, ca în afara unor personalități din capitală, să invite și un grup de scriitori și editori din Constanta, membri ai Filialei „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor, reprezentanți ai revistei *Tomis*, unii dintre ei legați prin destin sau prin afinități sufletești de tinutul buzoian. Au onorat invitația: Arthur Porumboiu, Ovidiu Dunăreanu, Nicolae Rotund, prof. Ioan Popisteanu (directorul Editurii „Ex Ponto”), Paul Prodan (directorul general al Tipografiei „Infcon”). Aniversarea „Salonului” a coincis cu deschiderea „Zilelor Vasile Voiculescu” la care a participat lonică Voiculescu, fiul marelui scriitor.

Invitatul de onoare, profesorul univ.dr.doc. Gheorghe Bulgăr a fost aniversat la cei optzeci de ani de viață ai săi și distins cu premiul „Omnia” din partea Bibliotecii „Vasile Voiculescu”.

În cadrul unui medalion special, poetul Arthur Porumboiu — născut la Dimiana — a primit premiul de excelență pentru toată activitatea scriitoricească. În aceeași seară s-au lansat, în prezența autorilor, cărțile: *Detenția și sfârșitul lui Vasile Voiculescu* de Florentin Popescu; *Corabia de fildes* — antologie a poeziilor dobrogeni uitate — de Ovidiu Dunăreanu și Victor Corches; *Clopotele Atosului* de Bucur Chiriac. De asemenea s-a acordat peste treizeci de premii scriitorilor buzoieni și susținătorilor „Salonului”.

La Pârscov s-a vizitat casa-muzeu „Vasile Voiculescu”, iar cititorilor Bibliotecii comunale le-a fost prezentată noua carte semnată de Florentin Popescu. La Beceni, primarul Dorel Porumboiu a ținut să organizeze pentru elevii și cadrele didactice ale liceului din localitate, o sezoătoare literară de suflet în care „protagoniști” au fost unchiul său, poetul Arthur Porumboiu și cartea acestuia *Nume pe apă* (Ed. „Ex Ponto”).

O.D.

calendar dobrogean ianuarie

- 3.01.1951 — S-a născut Valentin Sgarcea, prozator
- 5.01.1889 — S-a născut Ioan D.Chirescu, compozitor, dirijor (d.25.03.1980)
- 5.01.1940 — S-a născut Cola Fudulea, poet, prozator
- 6.01.1883 — S-a născut Stavru Tarasov, pictor (d.18.01.1961)
- 6.01.2000 — A murit Mihai Bucovăla, arheolog (n.3.06.1939)
- 7.01.1936 — S-a născut Varujan Cozighian, violonist
- 8.01.1969 — A murit Gh.Brătescu, arhitect (n.22.02.1891)
- 9.01.1898 — S-a născut Sandra Cotovu, prozatoare (d.17.07.1987)
- 9.01.1909 — S-a născut Al.Popescu-Scărisoreanu, poet
- 9.01.1922 — S-a născut Stefan Mangoianu, compozitor (d.1979)
- 9.01.1942 — S-a născut Olimpiu Vladimirov (Vladimir Alenjin), poet, publicist
- 10.01.1906 — S-a născut Grigore Moisil, matematician (d.1973)
- 11.01.1906 — S-a născut Boris Caragea, sculptor (d.1982)
- 12.01.1888 — A murit Emilia Căldăraru, poet (n.7.08.1931)
- 13.01.1879 — S-a născut Ion Borcea, naturalist (d.30.06.1936)
- 15.01.1932 — S-a născut Sandra Ghinea, poet
- 15.01.1937 — A murit Anton Holban, scriitor (10.02.1902)
- 16.01.1909 — S-a născut Alexaândru Aldea, poet
- 16.01.1923 — S-a născut Lidia Radian, scenograf
- 16.01.1932 — S-a născut Mircea Popescu, epigramist, dramaturg
- 17.01.1950 — S-a născut Vasile Cojocaru, actor, poet
- 20.01.1943 — A murit Pericle Papahagi, lingvist, folclorist (n. 1872)
- 21.01.1943 — S-a născut Petru Văluoreanu, poet, publicist (d.31.10.1995)
- 23.01.1934 — A murit Dimitrie Crutiu-Delasăliste, poet, publicist (n.1882)
- 24.01.1916 — S-a născut Wanda Sachelarie-Vladimirescu, pictor, grafician
- 26.01.1960 — S-a născut Dan Persa, scriitor, publicist
- 28.01.1938 — S-a născut George Leolea, grafician (d.18.11.1983)
- 29.01.1952 — S-a născut Viorel Măgureanu, autor dramatic
- 30.01.1990 — A murit Eugen Lumezianu, prozator, autor dramatic (n.22.04.1937)
- 30.01.1938 — S-a născut Eugenia Văjiac, poet
- 30.01.1942 — S-a născut Ioan Popisteanu, bibliolog, editor

GELU CULICEA

Revista *Observator* din München, în numărul său dublu (3-4) apărut la sfârșitul anului, secolului și al mileniului trecut, consideră, sub semnătura poetului și publicistului Radu Bărbulescu, că „este vremea potrivită bilanțurilor personale și colective, punerii pe două coloane a succeselor și a insucceselor”. De aceea, probabil, sumarul revistei acordă un spațiu generos unor prozatori (Ovidiu Dunăreanu, Ilie C.Nan din Constanta) și poezi (Gheorghe Mocuta din Arad, Nicolae Motoc, Arthur Porumboiu, Sorin Rosca, Amelia Stănescu din Constanta, Constantin Mârza din Berna), aflați într-un moment important al destinului lor literar. Lor li se alătură câțiva poezi de limba română din Israel: Shaul Carmel, Solo Har, Bianca Marcovici și Luiza Carol. Un eseu semnat de Gheorghe Mocuta *Despre limitele poeziei* sună ca o *postfată* la numeroasele grupaje de texte lirice, amintind cititorilor opiniile unor mari poezi despre poezie: „toute l'écriture est de la cochonnerie” (Antonin Artaud), „poezia este o limbă spartă pe care poezi pot s-o vorbească fără teama de-a fi auziți” (Jean Cocteau), „poezia este viața sufletului, puterea de a visa și a pieri în propria sa imaginație” (Robert Duncan), „poezia este singura cale de a spune un lucru gândind altceva” (John Robert Colombo).

@ În numărul imediat următor (5), revista *Observator* din München, aflată la „Vremea bilanțului” — cum scrie neobositul ei redactor șef, Radu Bărbulescu, vizitat de un sentiment ușor mizantropic, de care ar putea fi de vină și starea vremii de lângă Alpii Bavariei — ne anunță premiile acordate „de la începuturile aventurii sale editoriale, în exil”, care încununează activitatea unor poezi și prozatori din România (ea însăși redevenind în anii tranziției, prin nenumăratele semne ale izolării ei față de restul Europei, un loc de exil). *Pentru poezie*: Iv Martinovici din Hunedoara (1995 / 1996), Gheorghe Istrate din București (1997 / 1998), Vasile Dan din Arad (1999 / 2000). *Pentru proză / eseu*: Doina Jela din Constanta (1993 / 1994), Mihai Ursachi din Iasi (1995 / 1996), Alexandru Ecovoiu din București (1997 / 1998), Constantin Novac din Constanta (1999 / 2000).

@ Continuă să încante *Jurnalul lui Alceste* semnat de Gheorghe Grigurcu în *România literară* (nr.1, 10-16 ianuarie 2001) prin subtilitatea analizei secvențiale și frecvența întrebărilor esențiale: „Un fapt uimitor: printr-o anume angajare în procesul bolii, diferența dintre existență și nonexistență se reduce considerabil. Să fie acel instinct al stingerii vieții despre care vorbește Freud, adică marele eveniment ce încunună viața? Ori e un sârman miraj, o butaforie de umbre între cele două încă incomunicabile tărâmurii?”

@ În același număr al *României literare*, apar fragmente din *Jurnalul lui Mircea Ciobanu*. Dacă cel al lui Gheorghe Grigurcu este unul de idei (multe dintre secvențe sunt chiar aforisme) cel al lui Mircea Ciobanu este un *jurnal-jurnal* în care autorul își notează preocupările și întâmplările zilnice. Asta nu înseamnă că în paginile *Jurnalului* (1980) nu se interferează și câte un pasaj de analiză scris c-o mână sigură, de prozator: „La *Consiliul culturii* ...discuția cu V.Niculescu — penibilă de-a dreptul. Otrăvit. Mă întreabă dacă *Tăcerea și fosnetul* e un titlu inspirat? Răspund: Nu; pentru că mi-aduce aminte de *Pumnul și palma*, de *Puterea și adevărul*. Îmi mulțumește străduindu-se să fie distant(?) — dar între timp îi cade manuscrisul de pe birou și toate foile i se răspândesc. Nu ies din cameră decât după ce și le strânge pe toate (grăbit, cu morgia festilită) de pe covor. Eu i-am răspuns cu sinceritate (cine nu știe că tocmai de asta n-are nevoie un veleitar păcătos?). Titlul și-l va păstra, însă, fie și doar pentru a-mi demonstra că poate să trăiască și fără sfaturile altora.”

@ Câteva însemnări dintr-un alt jurnal, căruia i se atribuie calitatea (sau defectul?) de a fi *infidel*, nu se înțelege de ce, publică Bujor Nedelcovici în *Convorbiri literare* (nr.12) din Iasi. „Stilul” este al reporterului iubitor de peisaje și cărți pe care le descrie în absența unei vibrații personale. Iată un peisaj: „De la ferestrele casei se vede golful, bărcile cu pânze și marea ce se retrage în fiecare seară, lăsând toate vaporasele pe uscat —

din cauza refluxului — în poziții bizare asemănătoare unui cimitir de ambarcațiuni esuate”. (4 nov.1996). Aproape imediat, autorul ne descrie, tot *la rece*, câteva cărți: *Avant-Memoire* de M. Gorbaciov, *C'est moi qui souligne* de Berberova (fără surprize deosebite la lectură) și *L'Homme dépaycé* de Tzvetan Todorov.

@ În *Dacia literară* din Iasi (nr.39), la rubrica *Arca lui Noe*, sunt de semnalat opiniile lui Constantin Coroiu în răspăr cu modul de a gândi al „europenilor autori de manuale — alternative sau nu” („Mă tem că ei nu vor ajunge totuși la cota de europenism a celui scoli în austeră și supereuropeana Germanie”), dar și al autorilor unui recent dicționar (nenumit) care suferă „de multe lacune, partipri-uri și prejudecăți extraliterare și” care îl ignoră sau îl nedreptătesc pe poetul Mihai Beniuc. Domnia sa subliniază că „valoarea operei lui Mihai Beniuc — dincolo de zonele ei puternic ideologizate — este incontestabilă, Călinescu însuși considerându-l pe *autorul Cântecelor de pierzanie* un mare poet național. Domnul Coroiu este indignat de tentativa unor astfel de autori de a pune sub obroc și opera unui alt poet ardelean: Ioan Alexandru. Mai ales după ce acesta „a plecat într-un lung exil al suferinței”, încheiat cu moartea sa. Si, luând în considerație datele reale, nu poți să nu-i dai dreptate. Dar situația lui Ioan Alexandru nu poate fi comparată cu aceea a lui Beniuc. În orice caz, tăcerea care s-a asternut asupra unuia nu are

a c e l e a s i
d e d e s u b t u r i
precum tăcerea
asternută asupra
celuilalt. Domnul
Coroiu vine el însuși
cu argumente
extraliterare când îi
ceartă pe „elitistii și bursierii internaționaliști” că nu prizează universul sapiential tărănesc și tradițiile adânci românești, proprii poeziei lui Ioan Alexandru”. De asemenea, faptul că „figurile grotesti prosperă, grohăie în microfoanele din sălile unui anumit palat” nu are nici o legătură cu faptul că poezi „de talia lui Ioan Alexandru sunt trecuți în uitare, jertfii de o confuză și nepăsătoare istorie”. Dacă sări peste o astfel de opinie, evident eronată, nu poți să nu fii de acord cu concluzia domnului Coroiu. E într-adevăr necesar să ne întoarcem la poezie care, cum zicea Aristotel, e mai adevărată decât istoria. Firește, inclusiv la poezia veritabilă a lui Mihai Beniuc și Ioan Alexandru.

@ Un amplu poem compus dintr-o suită de portrete lirice, scrise c-un condei nervos care nu-si refuză accentele pamfletare, pare a fi „Testamentul din strada nisipuri” (sau „Poeme din cartea de muncă”) publicat de Șerban Codrin în *Contra punct* (nr.12). De la oameni care practică meserii umile (borsăreasa, casierita, hingherul, culegătorul de fasole, grataragiul, gunoierul, mulgătoarea) sau care refuză să trăiască din muncă (boschetarul) până la cei care se ilustrează în activități importante pentru societate (betonistul, doctorul, brutarul, judecătorul, țărânul samd.) sunt invocați, descriși, chemați să alcătuiască, împreună, portretul unei epoci. Nu scapă atenției vigilente a autorului nici călăii, tortionarii, dictatorul și cei „patru mari dascăli ai popoarelor”.

Desi întreaga construcție a „Testamentului” este la prima vedere destul de sofisticată, iar discursul se desfășoară uneori în marginea prozei sau a reportajului o lectură atentă îi dezvăluie cititorului nu puține insule de lirism veritabil: „Se cuvin labe de urs ca să dansezi pe jeratic, și mai cu seamă chinul; să păsești pe mare nu îți trebuie tălpile lui Isus, ajunge destinul.” (*Poetul*); sau: „Dar mai ales oamenii își pierd răbdarea să țină seama stelelor, fie chiar prin lentile de dragoste, așa că le rămâne mortilor desmărginită îndărătnicie să le numere bob cu bob și rând pe rând printr-un ochean de pământ” (*Astronomul*). Schelăria „Testamentului” și modalitatea alcătuirii fiecărui portret în parte sunt împrumutate cu talent (pe urmele lui Marin Sorescu din „La lilieci”) din „Antologia orașului Spoon River” de Edgar Lee Masters. (Personajele, expiate deja, din Antologia poetului american își spun povestea vieții lor; personajele din „Testamentul” poetului român, ca simple abstractii, reprezentative pentru o meserie sau alta, vorbesc despre destinul lor ca și cum ar vorbi din lumea umbrelor.)

NICOLAE MOTOC

EDITURA EX PONTO

CĂRȚI APĂRUTE:

- **Palatul cu povesti** — Biblioteca Județeană Constanta, 24 p.
- **Fundamente ale filosofiei** — Nuredin Ibram, 286 p.
- **Islamul și valentele lui**. Pelerinaj în locurile sfinte ale Islamului — Nuredin Ibram, 300 p.
- **Dobrogea**. Condiții pedoclimatice... — I.Fi.Mihăilescu, C.Păltineanu și I.Seceleanu, 260 p.
- **Bazele contabilității** — Traian Nicolae, 188 p.
- **Formulare clasice și moderne în activitatea de secretariat** — Elisabeta Nicorescu, 150 p.
- **Stenografia** în limbile română, engleză și franceză — Maria Pârnu, 128 p.
- **Revista de drept maritim** nr. 4 / 2000, 218 p.
- **Merceologie**, Vol. 1 și 2 — Anca Stanciu și Elena Condrea, 343 p; 114 p.
- **Bazele informaticii aplicate în economie** — Eugen Zaharescu, 132 p.

CĂRȚI ÎN CURS DE APARIȚIE:

- **Viața rurală în Dobrogea romană sec. I-III** — Maria Bărbulescu, 560 p.
- **Confluente**. Album de pictură grafică, tapiserie — Centrul Județean al Creatiei Tulcea, 36 p.
- **Torentul** (roman) — Victor Corches, 204 p.
- **Dictionar**. Personalități culturale tulcene — Inspectoratul Județean pentru Cultură Tulcea, 162 p.
- **Traumatologia** — V.Lupescu și D.Davidescu, 242 p.
- **Jurnal intermitent** — Pericle Martinescu, 350 p.
- **Finante publice** — Gheorghe Matei și Alexandru Negrea, 336 p.
- **Criza în structurile infodocumentare** — Ion Stoica, 150 p.
- **Poeme pentru copilăria sufletului** — Liviu Tiplica, 72 p.
- **Anatomie topografică și imagistică a membrilor** — Dan Ulmeanu și Petru Bordei, 326 p.

EDITURA NICULESCU

Editura Niculescu — firmă privată, cu un profil editorial axat pe carte școlară (inclusiv manuale), limbi străine (o gamă întreagă de dicționare, ghiduri de conversație), lucrări de informare, utilitare, cărți pentru copii. [România, 78182 București, Str. Octav Cocărâscu 79, sector 1; tel / fax : 0040-1-224, 2898; 0040-1-222-03.72; E-mail: editura @niculescu.ro; internet: www.niculescu.ro]

— CAMELIA BARLAN: *Matematică pentru clasele I-IV*

— SILVIU CONSTANTINESCU: *Limba română pentru clasa a VII-a*. (Rezolvarea exercițiilor de vocabular, fonetică și gramatică din cele trei manuale alternative)

— SILVIU CONSTANTINESCU: *Limba română pentru clasa a VI-a*. (Rezolvarea exercițiilor de vocabular, fonetică și gramatică din cele trei manuale alternative)

— SILVIU CONSTANTINESCU: *Limba română pentru clasa a V-a*. (Rezolvarea exercițiilor de vocabular, fonetică și gramatică din cele 4 manuale alternative)

— CONSTANȚA BĂRBOI, VICTOR LISMAN: *Limba română — sinteze teoretice, exerciții, teste clasice și teste grilă pentru liceu, bacalaureat și admitere în facultate*

— CONSTANȚA BĂRBOI, VICTOR LISMAN: *Dicționar antologic de istorici, critici literari, eseisti, oameni de cultură, publicații literare pentru gimnaziu, liceu, capacitate, bacalaureat, olimpiade și admitere în facultate*

— IANCU SĂCEANU, EUSTATIU SĂCEANU: *Notiuni teoretice și exerciții. Sintaxa propoziției și a frazei*. (Capacitate, bacalaureat, admitere)

— DUMITRU ROSU: *Matematică pentru capacitate și admitere în liceu și școli profesionale. Subiecte rezolvate 1990-2000*

REDACȚIA

Ovidiu Dunăreanu
Redactor șef adjunct

Redactori: Nicolae Motoc, Gabriela Inea, Dan Persa, Sorin Roșca, Iulia Pană, Mădălin Roșioru

Culegere și tehnoredactare computerizată:
Aura Dumitrache

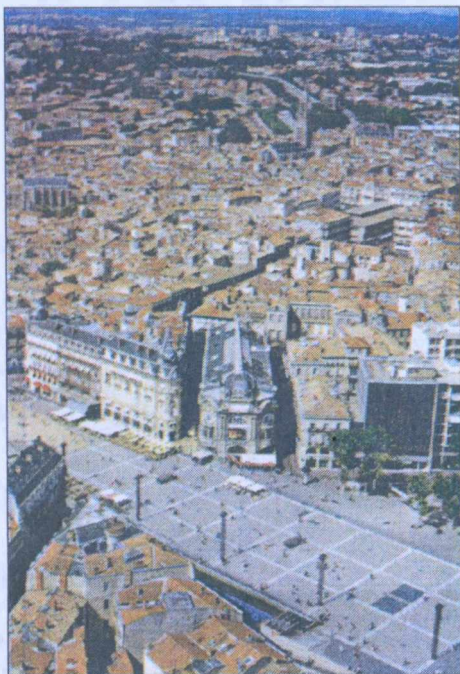
Numărul de față este ilustrat cu reproduceri după GHEORGHE I.ANGHEL din: Catalogul editat în anul 1996 și din expoziția de pictură-ceramică deschisă în luna decembrie 2000 la „Galeria „Romart Design” din Constanta. Fotografiile sunt realizate de artistul-fotograf Mihail Serbănescu.

O CAPITALĂ DE PROVINCIE CU VOCAȚIE EUROPEANĂ: MONTPELLIER

Numele se pare că vine de la colina *Monspistillarius* — *Muntele Mirodeniilor*, pe pantele căreia si-au făcut case temerarii negustori de coloniale care cutreierau Mediterana în căutarea mărfurilor de care gastronomia europeană și, în primul rând, cea franțuzească n-avea să se mai poată lipsi. De la Monspistillarius la Montpellier e doar un pas... etimologic. Întâia atestare documentară datează din 985. Primul mileniu de viață a fost, asadar, sărbătorit în 1985. Orasul își dobândise încă de acum 500 de ani faimă europeană, datorită scolilor. Curios, localitatea nu este așezată direct pe țărmul mării în jurul căreia este structurată istoria multimilenară a unor cetăți durate pe țărmurile a trei continente, unde s-au succedat strălucite civilizații. Astfel, Montpellier n-a suferit niciodată atacurile invadatorilor veniți pe mare, cum s-a întâmplat cu cetatea vecină, Maguelone care, în sec. al VIII-lea, a căzut în mâna sarazinilor. În 737, când recucereste orasul, Charles Martel (victorios, cu cinci ani mai înainte, asupra ostilor musulmane ale lui Abd el Rahman, în istorica bătălie de la Poitiers, sfârșitul primelor tentative islamice de a cuceri continentul nostru, după ce căzuse Spania), a poruncit să fie distrus importantul port, pentru ca nici un năvălitor să nu mai aibă unde se întări. Am amintit de Maguelone pentru încă un motiv: catedrala, construită în sec. VI și refăcută la 1030 de episcopul Arnaud I, a oferit protecție mai multor papi în timpul luptei dintre Imperiu și Papalitate. Este unul dintre cele mai importante monumente ale catolicismului. Să revenim, însă, la orașul vecin, la nord, Montpellier. Acesta este port, și încă unul important, grație unui canal derivat din fluviul Lez. Mediterana nu înseamnă, însă, numai vapoare și macarale portuare. Marea această binecuvântată este și un urias rezervor de căldură, protecoare pentru flori și palmieri, când la noi Crivățul își face de cap. Chiar în timp ce scriu articolul, sub cerul liber, așezat la o măsură din grădina unei cafele din Place de la Comédie, la câțiva pași de muzeul Fabre și de enormul complex comercial acoperit numit Polygone, sunt izbit de culorile sfârșitului de toamnă. Mediterana trăiește în efluvii secrete ale bucătăriei condimentate, în tonurile vesale ale rochiilor, în bluzele adolescenților, în dezmățul cromatic al parcurilor.

UN PIC DE ISTORIE. Atestarea din 985 nu înseamnă că viața anterioară mențiunii ar fi fost „tabula rasa”. Celtii — care au coborât și pe valea Dunării — au sosit aici și s-au amestecat cu autohtonii. Romanii, sosiți la 118 î.H., au construit Via Domitiana, au construit *villae*, centre ale unor mari domenii rurale. Personaje ale căror nume apar în actul din 26 noiembrie 985 sunt contele Bernard, Senegonda, soția sa, și Guilhem de Gellone, căruia cei doi soți îi dau, ca răsplată a devotamentului, două terenuri dintre care unul la *Monte Pestellario* (sau (Pistillario), adică la Montpellier. Nu prea se știe cine au fost donatorii, iar actul este scris „într-o latină execrabilă”. Se știe, în schimb, că acei Guilhem a întemeiat o dinastie care a condus destinele orașului până la începutul secolului al XIII-lea. La mijlocul veacului anterior, un însemnat scriitor și călător, rabinul Benjamin de Tudela, care întreprinsese o călătorie în jurul Mediteranei ca să viziteze comunitățile ebraice, a găsit numeroase biserici, hanuri, cârciumi, prăvălii și, observație extrem de importantă, a fost frapat de vocația cosmopolită a urbei. *E un loc prielnic negotului, unde vin să vândă și să cumpere o grămadă de creștini și de sarazini, unde găsești arabi din Gharb, negustori din Lombardia, din Regatul Marii Rome, de pretutindeni din Egipt, din Grecia, Galia, Spania, Genova, Pisa care vorbesc în toate limbile*, scrie învățatul rabin. Cum se explică această bruscă dezvoltare? Răspunsul îl dau Bob ter Schiphorst și Kurt Brenner, în volumul *Montpellier à la croisée des chemins*, tipărit la Heidelberg: „Orasul se afla la încrucișarea unor drumuri importante, în primul rând «camino monete» (drumul banilor, n.n.), fosta «Cale Domitiană» pe care se duceau odinioară legiunile romane în Spania. Pe la sudul orașului trecea «cami salini» pe unde tranzita sarea scoasă din iazurile de pe litoral; și, cel mai important pentru înțelegerea avântului cetății, «cami

roumieu», calea pelerinilor din Europa de Nord spre Saint Jacques de Compostelle; frecventată și de neguțători, savanți și aventurieri de toată teapa, ea trecea chiar prin centrul orașului. Sfântă la 819 de către episcopul Argemir, biserica Notre Dame des Voeux a devenit ea însăși o etapă a pelerinajului. Ca să răspundă la cererea drumetilor către Compostelle, zarafii și bancherii își scoteau mesele în jurul bisericii astfel încât, în sec. XIII, ea luă numele de Notre Dame des Tables... Prin portul Lattes (construit în sec. IV î.Hr.), Montpellier exporta încă de atunci mari cantități de vin, de ulei de măsline, stofe vopsite, pielărie, bijuterii, lână”. Un episod al acelor îndepărtate secole, intrat în legendă dar și în manifestări carnavalești, îl constituie cearta sotilor de Aragon, Marie, fiica unuia dintre Guilhemi, și frumosul Pedro II care primise de la proaspăta nevastă 15 domenii, patru castele și drepturile asupra

Montpellier — Vedere panoramică

orasului Montpellier. De primit, le primise cu bucurie, dar rămăsese cu ochii tot pe o doamnă de onoare a soției (pe care o bănuia de sterilitate). Demnitarii orașului au pus la cale o întâlnire secretă a focosului aragonez cu dama, căreia i-au substituit, în ultima clipă, nevastă legitimă, acoperită de un val. Stratagema a reușit și, din această ispravă, s-a născut Jacques I, rege al Aragonului și senior de Montpellier. *Se non è vero, è ben trovato*... Oricum *dansul călătorului* de atunci datează: în mijlocul unei cete de dansatori îmbrăcați în alb, cu pene și panglici la pălărie, se află unul cu trupul trecut printr-un călăd de carton — totul în memoria bucuriei generale și a jocurilor cu care poporul a răsplătit împăcarea augustilor soți. Tot din Evul Mediu datează istoria *Marii Lumânări*, fără îndoială unicat mondial. Pentru oras, sec. XIV a avut un sfârșit tragic: cutremure, atacuri, inundații, foamete. Poporul înaltă rugi Sfintei Fecioare, iar breasla lumânărilor face o lumânare lungă cât zidurile fortificate ale cetății: 3888 m. Înfășurată pe un tambur imens, gigantica festilă a ars până la sfârșit în fața altarului de la Notre Dame. Necazurile iau, într-adevăr sfârșit. Nu va mai trece însă mult și, după unirea Provenței cu Franța, sub sceptrul autorității centrale, Marsilia devine marele port al regatului către Orient, situație privilegiată în care se află și azi.

UN ANUME RABELAIS ȘI EXTRA-ORDINARA SA POSTERITATE. Dacă-i întrebi pe localnici cine cred că a fost o personalitate remarcabilă din istoria culturală a orașului, primul nume care le vine pe buze este cel al lui François Rabelais. Autorul celebrului roman *Gargantua și Pantagruel* a studiat aici medicina, la una dintre cele mai vechi școli europene, ridicată de papa Nicolae al IV-lea la rang de universitate prin bula din 26 octombrie 1289. În acel moment se studiau dreptul

civil, dreptul canonic, medicina și artele. Acolo predau sau predaseră magistri ca François de Lapeyronie, printre bolnavii căruia se numărau regii și împărații Europei, fondatorul Academiei de Chirurgie, Arnauld de Villeneuve și însuși Nostradamus de care a auzit o lume întreagă. Călugăr, preot și scriitor, Rabelais a început să studieze medicina, târziu, la 36 de ani. Atmosfera studentească a vremii este descrisă în *Pantagruel*, unde sunt povestite homericele chefuri ale alumnilor. Studentul a devenit el însuși profesor și încă unul dintre cei mai importanți. Sub portretul său din 1537, aflat în cancelarie, promovii după promovii de absolvenți au rostit jurământul lui Hipocrat. Statuia lui Rabelais se află în admirabila Grădină Botanică, cea mai veche din Europa (înființată la 1593, sub Henri IV), proprietatea Facultății de medicină. Poate că cea mai mare și mai subtilă bogătie a orașului sunt școlile, universitățile și cultura. Montpellier are în jur de 250.000 de locuitori. Separat, numărul studenților depășește cifra de 70.000! Dacă pe la anul 1400 o promovii de la medicină număra vreo 200 de absolvenți, cifră enormă pentru acel timp, astăzi prezenta cea mai vie, cea mai dinamică sunt studenții. Îi vezi pe stadionul de atletism Philipides (după numele eroului de la Marathon), în Curtea Scolii Naționale de Chimie, la Facultatea de litere (unde inimosul profesor Jacques Bouët, specialist deopotrivă în filologie romanică și etnomuzicologie, cu studii la Conservatorul bucurestean, conduce un lectorat de limbă și literatură română), la Drept... Încă de acum 20 de ani, *Universitatea Montpellier II de Știință și Tehnică* se întindea pe 30 de hectare! În afară de trei universități autonome — dintre care *Paul Valéry* are ca nucleu fosta facultate de filologie — structurate în urma reformei din 1972, aici înfitează școli de renume internațional specializate în tehnologie, comerț, arhitectură, agricultură. Prezenta zecilor de mii de studenți într-unul dintre cele mai mari centre universitare din Europa dă cetății o vibrație perpetuă, un aer de tinerete triumfătoare. Complementară acestei *Fontaine de Jouvence* este viața culturală marcată prin spectacole, în primul rând cele de la Opéra-Comédie, dar și de la recent construita Opéra Berlioz, numită și Le Corum, sediul Orchestrei Filarmonice, beneficiara celei mai mari săli de spectacole, cu 2000 de locuri, dublă față de Opéra-Comédie, construită în secolul trecut. Încă două mari săli sunt consacrate muzicii: Victoire-2 găzduiește numai concerte de rock, rapp și raggae, iar Zenith — show și varieté. Anual, în Castelul Grammont are loc un festival de muzică actuală, la care vin să asiste peste 30.000 de tineri din toată Europa. Arta coregrafiei este reprezentată la Centre National de la Danse; tot aici se desfășoară Festivalul Internațional al Dansului. Muzeele găzduiesc și manifestări itinerante, unele de răsunet mondial. Noua bibliotecă regională este construită în superbul cartier Antigone = 15.000 mp, 1400 de locuri, cataloage informatizate, săli speciale pentru nevătători, laboratoare de limbi străine — totul în culegătoarea viziune a arhitecților Paul Chemetov și Borja Huidobro.

VOCATIA CONSTRUCTIEI. Și cu aceasta intrăm într-un domeniu deosebit de sensibil: raportul dintre tradiție și actualitate în urbanism. Cum s-a „rezolvat” în România chestiunea, se știe. De pildă în Capitală, în vecinătatea unor edificii care formau o unitate stilistică în cântătoare, semnate de mari arhitecți, anume Muzeul de Istorie Națională și Palatul CEC, amândouă de la începutul secolului, a fost ridicată futurista construcție în otel și sticlă reflectorizantă a Bancorex-ului, deloc urâtă în sine, dar potrivită cu ansamblul ca nuca-n perete. Aceeasi situație se regăsește la Constanta, în zona peninsulară (protejată printr-o lege pe care nimeni n-o respectă) unde au răsărit — cu complicitatea primăriei — clădiri din aluminiu și sticlă. La Montpellier, municipalitatea este de o strictete de fier în ce privește respectarea legislației relative la disciplina în construcții. S-a demolat și aici, desigur, dar în interesul urbei și al cetățeanului. Unde se înalță Le Corum, de pildă, se aflau niste maghernițe care pătau obrazul orașului. Sub ochiul atent și exigent al primarului Georges Frêche (ales în această funcție acum 23 de ani!) și al consilierilor municipali, Montpellier care, în urmă cu 25 de ani, se afla pe locul 30 printre orasele Hexagonului, a ajuns în prezent pe locul 8. O evoluție în care s-a ținut seama de rădăcinile orașului, de dinamica evoluției populației, de protecția mediului și, nu în ultimul rând, de cerințele cetățeanului. A fost întreprinsă o operă de recompunere urbană în paralel cu dezvoltarea economică — industrie de vârf, nepoluantă — totul fiind supervizat de specialiști în estetică urbană și industrială. Doar un exemplu: noile tramvaie, ultramoderne, silentioase, au fost decorate la exterior cu păsări stilizate, pescăruși

ALEXANDRU MIHALCEA

continuare în pag. 14

NASOS VAYENAS

(Grecia)

Nasos Vayenas este cunoscut în Grecia și în afara ei ca poet, eseist și critic literar. Laureat al Premiului de Stat pentru poezie, în 1980 și, în 1995, pentru critică, el își începe cariera universitară la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din Rethymmon / Creta, devenind apoi, din 1992, profesor de teorie și critică literară în cadrul Departamentului de Studii Teatrale al Universității de Stat din Atena.

Ca poet și eseist, este cunoscut și în România, prin traduceri apărute în diverse periodice (*Luceafărul*, *Tribuna*, *Cronica*...) precum și prin volumele **Rătăcirile unui necălător**, Versuri (București, 1998) și *Despre poezie - Eseuri și aforisme* (Iasi, 1999)

V

E iarnă. Ninge cu aurore înghetate.
Nebărbierit, înnegurat mă adâncesc în alb.
În ciuda tuturor, în noapte, pe ascuns,
primăvara

capcanele-si întinde.

Rătăcite noime fără vorbe
neîntrerupt prin aer se preumblă.
Măinile mele-s tot mai mici
și cale-ntoarsă fac spre trupul meu

din frageda copilărie. Iar trupul meu, în acest
timp,
se mută-ncet către o vreme din afara amintirii
alb-alb-imaculate. Cu neputință-i a-l mai ține
în trecutul meu.

VI

Verde pe negru. Ziua arată
că trupul meu e plămădit din colb de lună.
Dar despre asta voi vorbi mai jos,
mai pe-ndelete.

Mereu mai rece vine primăvara
decât mă aștept. Tăcerea mea
cea surdă o sapă.
La fel ca înaintea

unei ploii grozave
cade vântoasa. Iar sus, în cer, cu toate
astea,

norii se duc tot înainte
spre ce le-a fost menit.

VII

O, tu care-ncalzești cu fata
aerul rece al iernii.
Tu, care ai ca singură și înțeleaptă carte
adâncul întuneric.

Cresc trandafirii tot mai mari, la pasul tău.
Hipnotizată, moartea te privește cu uimire.
Salcâmii aruncă stele. Acoperă cu înțelesul
alb

corturile cărutelor.

Tu, mamă din afara vremii, cu aurii cosite,
Cu feciorelnic piept neîntinat,
simbria ta cum, oare, poți s-o dai,
chiar primului venit?

VIII

Ochii tăi sunt mereu alții
în diferitele oglinzi. Si-s otrăvite merele fetei
tale.

Nu te gânde la arbori. Scoate-ti uscatele
Frunze din păr.

Îmi amintesc spuselor tale: „Ridurile-s tulburi
râuri

pe care le treci doar o singură dată.”
Si apoi, rapida bătaie de aripi a ciocârlilor
în lăuntru pieptului.

Si marea. Si alte lucruri
însemnate. Tufe de liliac. Inoxidabile violete.
Măinile uhei femei care ascut pe pieptul meu
tăisuri ale iubirii.

IX

Ce ating eu este oare pielea ta? Arborii
au încetat de mult să mai respire.
Păsările — pe sârme, iar sârmele
nu există.

Sau cam așa ceva. Între timp, tăcutul aprilie
te acoperă, cu grijă, cu înflorite douăzeci-și-
patru-de-ore.

Numai marginile părului tău rămân
în afara timpului.

în românește de
VALERIU MARDARE

◆ Revistă editată de Consiliul Local al Municipiului Constanța cu sprijinul Ministerului Culturii și al Casei de Editură „Ex Ponto” ◆ Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România
• Redactor șef: CONSTANTIN NOVAC

• Adresa: Constanța, Piața Ovidiu nr. 12, (Muzeul Național de Istorie și Arheologie), tel. fax 61.11.72, 61.10.79 ISSN 12208167 • Tiparul: INFCON S.A. Constanța • Cititorii din străinătate se pot abona prin „RODIPET” S.A. P.O. Box 33-57, fax 0040-1-222.64.07; 222.64.39, telex 11995, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București, România • Redactor de serviciu: GABRIELA INEA